

Food and Agriculture
Organization of the
United Nations

Стратегија пољопривреде и руралног развоја општине Осмаци 2023-2027

Food and Agriculture
Organization of the
United Nations

Стратегија пољопривреде и руралног развоја општине Осмаци 2023-2027

Ова стратегија је развијена уз подршку Организације за храну и пољопривреду Уједињених нација у оквиру пројекта „Подршка планирању локалног пољопривредног и руралног развоја“ (ТСР/ВН/3804). Употребљене ознаке и презентација материјала у овом информативном производу не подразумевају изражавање било каквог мишљења Организације за храну и пољопривреду Уједињених нација (ФАО) у вези са правним или развојним статусом било које земље, територије, града или области или њених власти, или у вези са разграничењем њених територија или граница. Помињање одређених компанија или производа произвођача, без обзира да ли су патентирани или не, не значи да их је ФАО одобрио или препоручио, а не друге сличне природе који нису поменути.

Ставови изражени у овој стратегији су ставови аутора и не одражавају нужно ставове или политике ФАО-а. ФАО не преузима одговорност за одлуке, мере или радње предузете на основу ове стратегије.

Документ израдили:

Административна управа Општине Осмаци

др Гордана Роквић Кнежић, Национални специјалиста за политику руралног развоја,
ФАОВА

др Миљан Ербез, Национални специјалиста за развој пројеката руралног развоја,
ФАОВА

Садржај

1. УВОД.....	3
2. СТРАТЕШКА ПЛАТФОРМА.....	6
2.1. СИТУАЦИОНА АНАЛИЗА.....	6
2.1.1. Географски положај и агроеколошке карактеристике.....	6
2.1.2. Територијалне јединице и административна уређеност.....	7
2.1.3. Демографске карактеристике /трендови	7
2.1.4. Стање запослености и незапослености	11
2.1.5. Свеукупни економски развој / значај пољопривреде у економији	12
2.1.6. Општи трендови пољопривредне производње.....	14
2.1.7. Органска пољопривредна производња.....	24
2.1.8. Приступ савјетодавним услугама	24
2.1.9. Приступ тржишту и прерада производа.....	26
2.1.10. Диверзификација руралне економије.....	27
2.1.11. Квалитет живота у руралном подручју	32
2.1.12. Еколошки аспекти руралног развоја	42
2.1.13. Организација локалне управе и финансијске подршке пољопривреди	45
2.2. СВОТ анализа заснована на доказима.....	49
2.3. Стратешко фокусирање	51
2.4. Визија развоја	52
2.5. Стратешки циљеви са индикаторима	53
3. КЉУЧНИ ПРИОРИТЕТИ И МЈЕРЕ	57
4. КЉУЧНИ СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ.....	59
5. ОПИС УНУТРАШЊЕ И МЕЂУСОБНЕ УСКЛАЂЕНОСТИ СТРАТЕШКОГ ДОКУМЕНТА.....	61
6. ФИНАНСИЈСКИ ОКВИР	64
6.1. Алетарнативни извори финансирања.....	65
7. ОКВИР ЗА СПРОВОЂЕЊЕ, ПРАЋЕЊЕ, ИЗВЈЕШТАВАЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ СТРАТЕШКОГ ДОКУМЕНТА.....	67
8. ПРИЛОЗИ СТРАТЕШКОМ ДОКУМЕНТУ	69
Прилог 1:Сажети преглед стратешких циљева, приоритета и мјера	69
Прилог 2: Детаљан преглед мјера.....	71
Прилог 3. План вредновања стратешког документа.....	78
Прилог 4. Анализа селектованих ланаца вриједности.....	79
ПОПИС ЛИТЕРАТУРЕ:	86

1. УВОД

Израда Стратегије пољопривреде и руралног развоја општине Осмаци за период 2023-2027 године, координисана је од стране општинске управе, а подржана од стране Свјетске организације за храну и пољопривреду Уједињених нација (ФАО) кроз пројекат “Подршка планирању локалног развоја пољопривреде и руралних подручја” (TCP/ВiН/3804 - Supporting local agricultural and rural development planning).

Главни циљ израде Стратегије пољопривреде и руралног развоја општине Осмаци је пружити оквир за динамичнији развој сектора пољопривреде и руралних подручја у цјелини, те ускладити главне правце развоја пољопривреде и руралних подручја општине са стратешким оквиром развоја на нивоу Републике Српске и Босне и Херцеговине. У том смислу развојне мјере дефинисане Стратегијом се надопуњују на већ постојеће мјере за развој пољопривреде и руралних подручја на републичком нивоу, при чему се настоји избјећи дуплирање мјера, а постићи циљано усмјеравање средстава у складу са приоритетним потребама локалног развоја које су произашле из Анализе стања пољопривреде и руралних подручја општине Осмаци, уз уважавање компаративне предности сектора пољопривреде и подручја општине у цјелини. Временски оквир за реализацију Стратегије предвиђа период 2023-2027. чиме је усклађен са периодом важења новог стратешког оквира на републичком нивоу, као и на нивоу ЕУ.

Стратегија пољопривреде и руралног развоја општине Осмаци није само секторски документ већ документ који сагледава могућности развоја руралних подручја са ширег интегралног приступа развоју заједнице укључујући и уважавајући мишљења и потребе представника различитих друштвених група у процесу развоја, те узимајући у обзир економску, еколошку и социјалну страну одрживости предложених интервенција.

Без обзира што се доноси на локалном нивоу, Стратегија узима у обзир и смјернице Европске уније за одржив развој пољопривреде и руралних подручја које су дефинисане Зеленим планом ЕУ, односно Зеленом агендом за Западни Балкан, те њима придружених ЕУ Стратегије биодиверзитета 2030, ЕУ Стратегије од фарме до стола и Стратегије „једно здравље“, као и циљеве одрживог развоја Уједињених нација односно Босне и Херцеговине. Па иако се законодавни оквир за провођење принципа дефинисаних ових стратешким документима доноси на републичком нивоу, одговорност је локалне управе да осигура оквир за успјешно прилагођавање субјеката у сектору новим околностима пословања на тржишту, те да усклади стратешке смјернице локалног руралног развоја са оквирима које доноси Зелени план и циљеви одрживог развоја.

Важно је напоменути да је Стратегија пољопривреде и руралног развоја општине Осмаци урађена у вријеме када се систем пољопривредне производње у Босни и Херцеговини (БиХ) постепено мијења услијед конкурентног притиска проузрокованог интегрисањем регионалних тржишта, те отварањем тржишта према земљама ЕУ. Стратегија пољопривреде и руралног развоја је конципирана тако да подржава прилагођавање предвиђеним промјенама у складу са приоритетима развоја и могућностима дефинисаним на локалном нивоу. Стога ће рурални развој постати све значајнији елемент пољопривредне политике, нарочито код осмишљавања и провођења мјера којима ће се помоћи локалном становништву да покрене процесе диверсификације како унутар пољопривредне производње, тако и повезивањем пољопривреде са другим дјелатностима унутар руралне економије, те кроз циљано усмјеравање средстава у изградњу локалних ланаца вриједности за компаративне производе и дјелатности.

Стратегија је усклађена са Законом о стратешком планирању Републике Српске те садржи: увод, стратешку платформу, приоритете и мјере, кључне стратешке пројекте, опис унутрашње и

међусобне усклађености стратешког документа, оквирни финансијски план, оквир за провођење, праћење, извјештавање и вредновање стратешког документа. Прилози у стратешком документу односе се на сажети преглед циљева, приоритета и мјера, те детаљан преглед мјера. Стратешка платформа садржи ситуациону анализу, визију развоја и стратешке циљеве са полазним циљним вриједностима индикатора.

Осим Закона о стратешком планирању, методолошки приступ у изради Стратегије укључивао је и примјену УН методологије за интегрисано планирање локалног развоја (МИПРО¹). Ова методологија подразумијева провођење процеса планирања у фазама, од којих су најважније припремна фаза, фаза анализе и фаза креирања стратешке платформе. У изради стратегије кориштене су и ФАО препоруке за одабир и анализу ланаца вриједности, који су саставни дио овог документа (FAO Guidelines on Selecting value chains for sustainable food value chain development²).

По први пут за подручје општине Осмаци један стратешки документ дефинише партнерство као модел управљања и спровођења. Партиципативни приступ у управљању руралним развојем подразумијева сарадњу јавног, пословног и цивилног сектора у свим фазама планирања, реализације и праћења Стратегија развоја на локалном нивоу. На тај начин осигурава се већи степен транспарентности, инклузивности и постизање консензуса у усаглашавању развојних приоритета, те унапређује оквир за финансијско планирање и реализацију програма развоја.

Интегрални приступ у изради Стратегије примијењен је кроз интегрисање различитих друштвених група у процес планирања и дефинисања новог плана развоја: представници јавног сектора (општинске службе); приватног сектора: представници пољопривредника, прерађивача, откупљивача, те представници цивилног сектора односно удружења, а који заступају интересе жена на селу, произвођача млијека, произвођача малина, пчелара и др. Партиципативни приступ примјењен је укључивањем свих локалних актера у процес израде Плана коришћењем различитих алата током све три фазе процеса планирања: радионице, интервјуи, анкете.

Стратегија пољопривреде и руралног развоја је израђена по принципима транспарентности, уз отвореност према јавности у свим фазама његове израде. То је урађено кроз неколико радионица на којима су вођење стручне и јавне дискусије, истраживање спроведено на узорку од 30 домаћинстава. Анкета је обухватила 25 питања која се односе на врсте прихода које остварују чланови домаћинства, врсте производа које домаћинства стављају на тржиште, врсте препрека са којима се сусрећу у развоју пољопривреде, других рентабилних делатности на газдинству и препрека са којима се сусрећу у развоју допунске активности, препреке са којима се суочавају у развоју предузетничких активности, приступ јавним услугама и јавној инфраструктури, приоритетни проблем и перспектива. Анкета је обухватила и десет питања за женске чланове домаћинства, као и за младе чланове породице.

Одлуком начелника општине Осмаци формирана је радна група за израду стратегије и именован координатор радне групе. Радну групу чинило је осам чланова. Именовани су чланови радне групе као представници јавног, пословног и цивилног сектора: Одјелења за привреду, финансије и друштвене дјелатности, Одјелење за општу управу, просторно уређење и комуналне послове, предузетници у области пољопривреде и прераде пољопривредних производа. Задатак радне групе је био да, уз стручну подршку ФАО организације, прикупи податке релевантне за анализу

¹ <https://www.undp.org/bosnia-herzegovina/publications/methodology-integrated-local-development-planning-bosnia-and-herzegovina-mipro>

² Walker, C., DeMatteis, L. & Lienert, A., eds. 2021. Selecting value chains for sustainable food value chain development – Guidelines. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/cb7623en>

стања пољопривреде и руралних подручја укључујући анкетање одабраних пољопривредних домаћинстава, валидацију резултата анализе ситуације, учешће у дефинисање главних предности, слабости, ограничења и могућности за развој пољопривреде и руралних подручја, учествовање у дефинисању визије развоја и главних стратешких циљева, као и кључних пројеката и мера за спровођење стратешког документа. Сви остали заинтересовани су учествовали у дискусијама у оквиру радионица које се организују на крају сваке фазе израде стратешког документа: прва почетна радионица 5. априла 2022. за чланове радне групе, почетна радионица за чланове радне групе и других представника 23.05.2022.године у општини Осмаци, радионица о валидацији резултата и СВОТ анализа, 4.10.2022.године (за чланове радне групе), валидациона радионица 02.11.2022.године у општини Осмаци за све актере.

Нацрт стратешког документа достављен је на допуне и коментаре општинској управи, као и регионалној канцеларији ФАО за Европу и Централну Азију (FAO Regional Office for Europe and Central Asia-REU), након чега је израђен коначан нацрт стратешког документа који је упућен ресорном министарству на одобрење.

2. СТРАТЕШКА ПЛАТФОРМА

2.1. СИТУАЦИОНА АНАЛИЗА

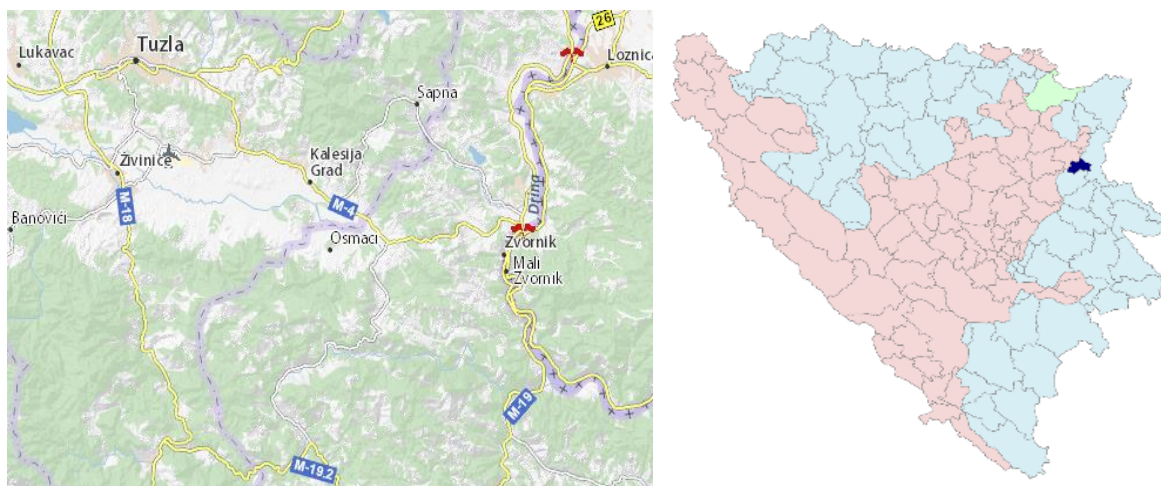
2.1.1. Географски положај и агроеколошке карактеристике

Општина се простире на површини од 78.10 km². Општина Осмаци се налази у источном дијелу Републике Српске и Босне и Херцеговине на потезу који се у регионалним оквирима издваја као Средње Подриње или регија Бирач. Граничи са општинама Зворник и Шековићи у Републици Српској и Калесијом и Живиницама у Федерацији Босне и Херцеговине. Територија општине Осмаци је функционално повезана са сусједним територијама, односно са окружењем. Осмаци спадају у ред мањих општина у РС, како по површини тако и по броју становника. У правцу исток – запад, највеће растојање између граница општине износи око 14 км, а у правцу сјевер – југ, територија општине се протеже у дужини 4-8 км.

Географски положај општине Осмаци спада међу значајније факторе њеног друштвеног развоја. Основне функције и утицај географског положаја на садашњост и будућност развоја општине Осмаци огледају се у: њеном положају према крупним географским цјелинама, просторима у којим се налазе значајни природни ресурси (тзв. Тузлански басен), положају према магистралној саобраћајници Зворник-Тузла, развијеним привредним рејонима и крупним гравитационим центрима.

Регија Бирач се налази у близини пољопривредних рејона као што су Семберија и Мачва, те значајних индустријских центара као што су Тузла, Зворник, Брчко и др. Најнижа тачка општине износи 250 m и налази се на мјесту гдје ријека Спреча – која одводи највећи дио територије општине Осмаци – напушта територију општине. Највиша тачка је брдо Шушњари у југозападном дијелу општине са надморском висином од 729 m. На простору општине Осмаци заступљена су два геоморфолошка типа:

- Уз ријечне и поточне токове налазе се отворене, широке долине зарављеног терена флувио-акумулативног типа са апсолутним висинама око 250 – 270 m (Спречко поље).
- Околина брдовита узвишења око Спречког поља флувиоденудационог типа са апсолутним висинама 600 - 700 m

Карта 1: Географски положај општине Осмаци³

Подручје општине налази се у појасу умјерено континенталне климе, са наглашеним годишњим варијацијама температуре и падавина. Битне карактеристике овог климата огледају се у

³ <https://www.viamichelin.com/web/Maps/Map-Osmaci--Republika-Srpska-Bosnia-and-Herzegovina> за прву карту и <https://hr.wikipedia.org/wiki/Osmaci> за другу карту

следећем: лjeta су топла, док су зиме већином хладне, јесен је незнатно топлија од прољећа док је прелаз од зиме према прољећу на почетку врло брз, а затим је пораст температуре уједначен. На територији општине Осмаци постоји укупно 16 насељених мјеста која су као таква дефинисана у складу са Законом о територијалној организацији РС. Општина Осмаци представља једну од најмлађих општина у Републици Српској и Босни и Херцеговини. Општина Осмаци са садашњим административним капацитетима настала је 1992. године од дијела предратне општине Калесија.

2.1.2. Територијалне јединице и административна уређеност

Класификација одређене територије на урбана и рурална подручја примарно се врши на основу густине насељености, односно броја становника по km^2 . У свијету углавном доминира ОЕЦД критериј (који примјењује и ЕК) према којем је граница између урбаних и руралних подручја густина насељености од 150 становника/ km^2 . Даљи кораци су агрегирање података на нижем административном нивоу зависно од тога који % становништва живи у појединим мањим подручјима и колико је велик град којем гравитирају та подручја.

Користећи се подацима из Пописа из 2013. године утврђено је да укупан број становника је 5.546 становника. Просјечна густина становништва је 70 становника по km^2 . Од укупно 16 насељених мјеста, само насеље Цапарде има густину становништва преко 150 становника по km^2 (298) што га сврстава у ред урбаних насеља, те насеље Хајвези са просјечно густином од 128 становника по km^2 би се такође могло сврстати условно у урбана насеља.

Табела 1: Структура насеља општине Осмаци према површини и броју становника

Р.бр.	Насељено мјесто	Површина (km^2)	БРОЈ СТАНОВНИКА			
			1991	2001	2009	2013
1.	Ракино брдо	5,02	239	218	235	222
2.	Сајтовићи	6,38	353	271	274	232
3.	Гојчин (дио насеља)	3,07	209	165	128	112
4.	Булатовци	2,60	-	-	-	-
5.	Цапарде	3,05	855	490	889	909
6.	Хајвази	3,92	569	393	490	504
7.	Шехер	4,97	1187	327	515	579
8.	Вилчевићи	6,92	555	486	459	394
9.	Кусоње	6,25	413	74	123	134
10.	Кулина	7,69	174	177	198	144
11.	Махала	5,02	626	477	463	578
12.	Борогово	4,74	276	252	361	252
13.	Матковац	5,11	491	283	166	347
14.	Осмаци	8,45	844	741	709	933
15.	Зелина (дио насеља)	4,24	110	159	116	113
16.	Косовача	2,12	138	133	116	93
	УКУПНО ОПШТИНА	79,54 km^2	7039	4646	5242	5546
	УКУПНО СА РАСЕЉЕНИМ СТ.			5258		

2.1.3. Демографске карактеристике /трендови

Као и у цијелој Босни и Херцеговини/Републици Српској, тако и на подручју општине Осмаци демографска ситуација није задовољавајућа. Анализирајући кретање укупног броја становника

општине Осмаци у периоду 2016-2020 благи тренд пада броја становника овог подручја. Тако се укупан број становника са 5.465 у 2016 години смањено на 5.324 становника 2020 години или за 2,5%. Иако ови подаци приказани на нивоу цијеле општине (и рурална и урбана подручја) нису алармантни, демографски показатељи представљени у наставку нису позитивни, а континуитет смањења броја становника јесте забрињавајући и потребно је хитно доношење мјера за његово заустављање.

Извор: Градови и општине Републике Српске, Републички завод за статистику Републике Српске
Графикон 1: Кретање (процијењено) броја становника општине Осмаци, Период 2016-2020 године

Према резултатима посљедњег пописа становништва у БиХ (2013) укупан број становника у Општини Осмаци износио је 4.710 становника у 16 припадајућа насеља: То су слѣдећа насеља: Борогово, Вилчевићи, Гојчин, Цапарде, Хајвази, Косовача, Кулина, Кусоње, Матковац, Махала, Осмаци, Ракино Брдо, Сајтовићи, Зелина, Шехер и Булатовци. Општини Осмаци припада само дио насељеног мјеста Булатовци, који није насељен.

Карта 2: Насељена мјеста општине Осмаци⁴

Поређењем структуре насеља по величини, као и броја становника по насељима између два Пописа примјетан је пад броја становника у већини руралних насеља.

Табела 2: Структура насеља по величини

Величина насеља	Попис 2013
ненасељено	1 насеље
1 - 10 становника	0 насеља

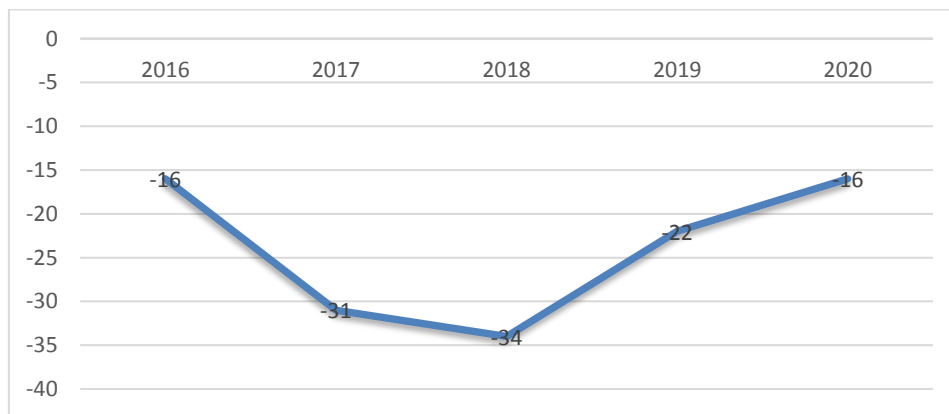
⁴ <https://en.wikipedia.org/wiki/Osmaci#/media/File:Osmaci-naselja.PNG>

11 - 100 становника	1 насеље
101 - 500 становника	9 насеља
501 - 1.000 становника	5 насеља
1.001 - 5.000 становника	0 насеља
>5.000 становника	0 насеља

Извор: Попис становништва 2013. године, Агенција за статистику Босне и Херцеговине

Према Попису становништва из 2013. године, сва насеља су руралног типа, па у складу с тим и сво становништво општине Осмаци чини рурално становништво. Просјечна густина становништва је 75,6 становника по km².

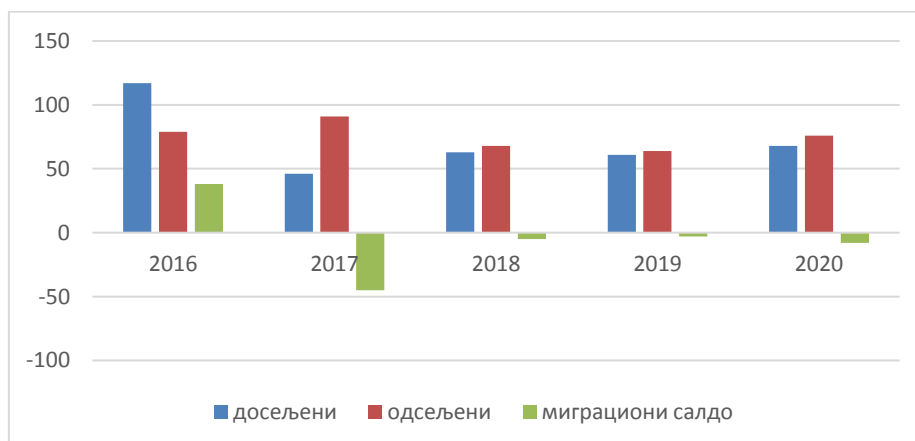
Потврда констатацијама негативне демографске слике општине Осмаци је кретање природног прираштаја становништва у периоду 2016-2020. година, гдје се уочавају сталне негативне вриједности овог показатеља.

Извор: Билтен Демографске статистике, 2021 година, Републички завод за статистику

Графикон 2: Кретање природног прираштаја становништва општине Осмаци за период 2016-2020 године

Иако је миграциони салдо за подручје општине Осмаци и других општина у БиХ некада резултат промјене мјеста пребивалишта мотивисан локалним изборима, ипак га морамо приказати онаквим каквим га приказују званични статистички билтени. Салдо је на почетку периода посматрања био позитиван да би у свакој следећој био негативан, што резултира укупним смањењем броја становника на нивоу општине.

Извор: Билтен Демографске статистике, 2021 година, Републички завод за статистику

Графикон 3: Кретање броја одсељених, досељених и салдо миграција становника општине Осмаци, 2016-2020

Према статистичким евиденцијама на подручју општине живи 1.675 домаћинстава од чега сва домаћинстава како је већ речено смјештена у подручју које се класификује као рурално.

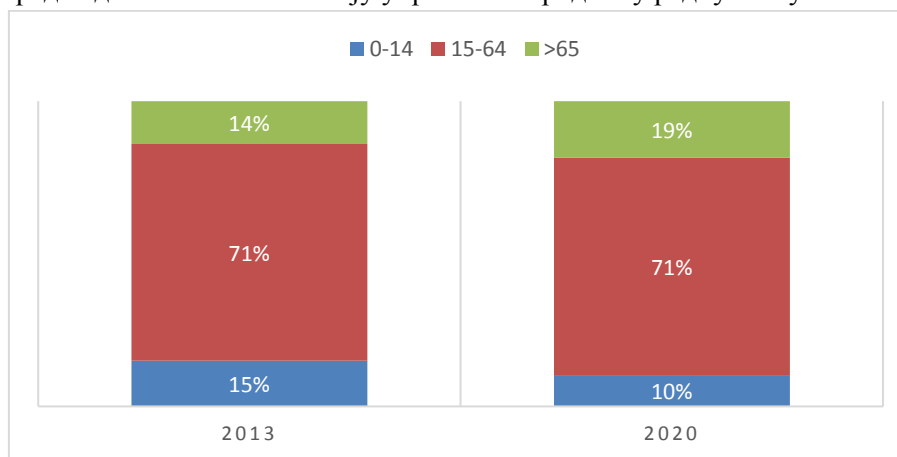
Табела 3: Број домаћинстава према броју чланова у руралним насељеним мјестима

Општине Осмаци

Територија	Број чланова					УКУПНО
	Један члан	Два члана	Три члана	Четири члана	Пет и више чланова	
Укупно	254	372	317	358	374	1675
	15%	22%	19%	21%	22%	

Извор: Домаћинства према броју чланова, општина Осмаци, Попис 2013 године, Републички завод за статистику Републике Српске

Посматрајући структуру домаћинстава према броју чланова уочава се да највеће учешће имају домаћинства са 2 члана (22%) и пет и више чланова (22%), а просјечно домаћинство броји 3,31 чланова што је више од републичког просјека од 2.85. Анкетним истраживањем на узорку пољопривредних газдинстава утврђен је просјек од 4 члана по домаћинству, што охрабрује јер се пољопривредна домаћинства ослањају управо на породичну радну снагу.

Извор: Републички завод за статистику

Графикон 4: Проценте становништва према старосним групама

Старосна структура становништва општине Осмаци показује карактеристике израженог старења. Индекс старења (однос старосне категорије преко 65 година и укупног броја становника) је повећан са 13,5% у 2013. на 18,6% у 2020. години, при чему се свака вриједност изнад 12% сматра показатељем израженог старења становништва. Индекс виталности од преко 100% (однос старосне категорије 20-39 и старијих од 60 година), показује такође све мању виталност популације, па је са таквим вриједностима немогуће очекивати смјену генерација у будућем периоду. Такође вриједност старосне зависности (старији од 65 и млађи од 14 у односу на радно способно становништво) је досегла 40%, при чему је свака вриједност изнад 40% знак унапредовалог демографског старења становништва. Просјечна старосна доб носиоца пољопривредног газдинства утврђена анкетним истраживањем је 58 година, што може довести до ситуације да ће већина ових газдинстава ускоро остати празна, с обзиром да велики број старијих домаћинства немају наследнике који су спремни да преузму имања. Наведена чињеница може угрозити и снабдијевање пољопривредним производима домаћег тржишта, посебно ако се има у виду да је сличан тренд присутан у цијелој Босни и Херцеговини.

Извор: обрачун аутора на бази података Републичког завода за статистику Републике Српске
Графикон 5: Вриједности демографских показатеља за период 2015-2019 година

У укупној популацији општине Осмаци, женска популација броји 2.629 становника или 49,38%, а мушка 2.695 становника или 50,62%. Према старосној структури, женска популација броји у просјеку већи број старијих од 65 година (20%), за разлику од мушке популације гдје је учешће старијих од 65 године ниже у односу на просјек општине (16%).

Изнесени демографски показатељи јасно указују на све израженија негативна кретања у анализираном периоду 2016-2020 и траже релативно брзу реакцију доносиоца прије свега политичких одлука. Ова чињеница треба бити једна од кључних пријетњи (слабости) у дефинисању будућих стратешких праваца дјеловања и мјера пољопривредне/руралне политике овог подручја.

2.1.4. Стање запослености и незапослености

Незапосленост становништва, а посебно руралног, свакако је од један од највећих економских, али и политичких и социјалних проблема сваког подручја па и општине Осмаци. Укупна формална незапосленост је јако висока и износи 31% према подацима посљедњег Пописа становништва. У периоду 2016-2020 број незапослених је опао са 437 на 354. Већи је број незапослених мушкараца у односу на жене. У 2020. години од укупно 354 незапослене особе 161 или 45,48% су били жене, док су 193 или 54,52% били мушкарци.

Табела 4: Запосленост и незапосленост општине Осмаци за период 2016-2020 године

Опис	2016	2017	2018	2019	2020
Запослени	303	325	331	340	345
Мушкарци	228	247	251	261	261
Жене	75	78	80	79	84
Незапослени	437	371	339	323	354
Мушкарци	275	207	287	170	193
Жене	162	164	152	153	161

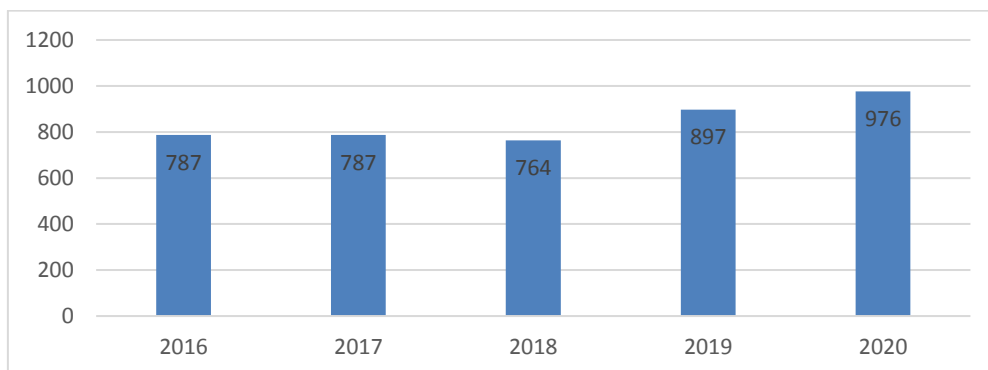
Извор: Републички завод за статистику, Градови и општине Републике Српске

Сектор А (пољопривреда, лов и риболов) имају ниску улогу у формалној запослености становништва општине, у коме сектор пољопривреде учествује са 0,6% у укупној запослености становништва општине.

За подручје пољопривреде поред формалне значајна је и неформална запосленост која се углавном односи на власнике или носиоце породичних пољопривредних газдинстава. Структура пољопривредних газдинстава је представљена у поглављу 2.1.7.

Као посљедњи економски показатељ који је анализиран у дијелу анализе тржишта рада је кретање висине просјечне мјесечне нето плате у периоду 2016-2020. У овом периоду забиљежена је тенденција повећања мјесечне нето плате. Нето плата у 2016. години је износила 787 КМ док

је у 2020. години достигла ниво од 976 КМ (индекс 124). Просјечна мјесечна нето плата у општини Осмаци у 2020. години била је већа у односу на просјечне нето плате на нивоу републике (956 КМ) што се објашњава чињеницом да је већина запослених у општини у јавном сектору.

Извор: Градови и општине Републике Српске, 2021 година, Републички завод за статистику
Графикон 6: *Просјечна нето плата општине Осмаци, Период 2016 - 2020, у КМ*

2.1.5. Свеукупни економски развој / значај пољопривреде у економији

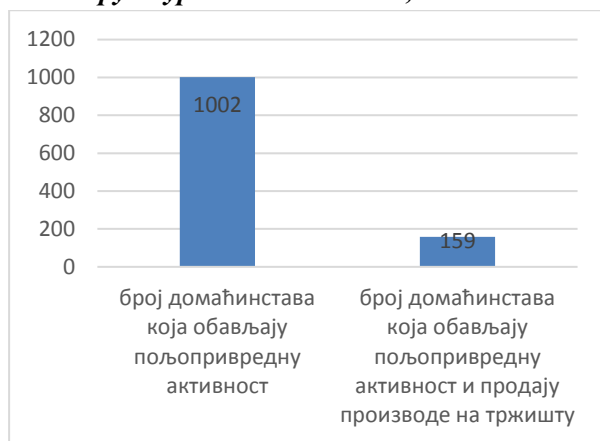
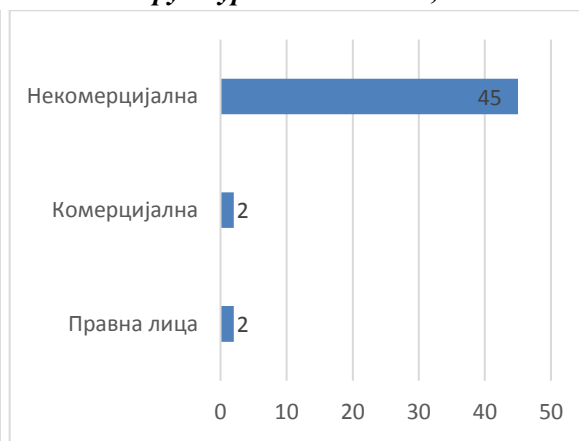
За економију општине Осмаци најзначајнија су мала и средња предузећа. Од укупног броја пословних субјеката у 2020 години (92), 56 чине друштва са ограниченом одговорношћу. Број пословних субјеката у сектору А (пољопривреда, шумарство и риболов) је само њих 5.

Табела 5: *Структура пословних субјеката на подручју општине Осмаци*

Врста пословних субјеката	Јавна предузећа	Акционарска друштва	Друштва са ограниченом одговорношћу	Опште задруге	Установе	Тијела законодавне и извршне власти	Удружења	Вјерске организације	Остали облици организовања
Број пословних субјеката	1	5	56	1	1	1	24	2	1

Број регистрованих предузетника је такође у опадању а у 2020 години их је било укупно 75 од чега су њих 55% превозници, 19% занатске радње, 11% трговинске радње, а 8% угоститељске радње.

Број пољопривредних газдинстава на подручју општине Осмаци је 1.002, од којих су њих 159 тржишно оријентисани и то су, резултати Пописа становништва из 2013 године. Актуелан број пољопривредних газдинстава која су регистрована у Регистру пољопривредних газдинстава који води Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске износи 164 од којих је 49 газдинстава активно (извршило редовно годишње ажурирање података у 2022 години). У структури активних газдинстава највећи број је газдинстава регистрованих као некомерцијална, њих 45, а само 2 активна комерцијална газдинства док правних лица има 5 од којих су 2 активна.

Структура домаћинства, Попис 2013**Структура газдинстава, РПГ**

Извор: Попис становништва, домаћинства и станова у БиХ 2013, Подаци из Регистра пољопривредних газдинстава

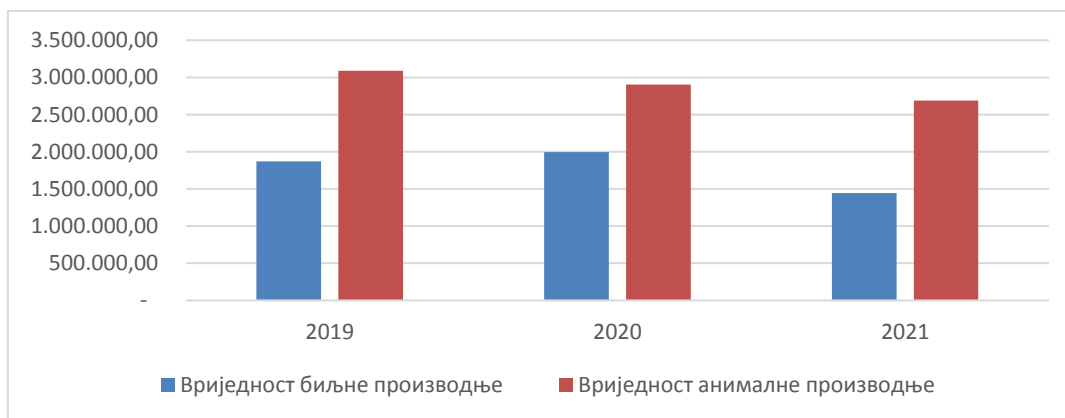
Графикон 7: Структура пољопривредних домаћинства и пољопривредних газдинстава

Вриједност производње (оутпут) пољопривредних производа на подручју општине Осмаци у периоду 2019-2021 година показује тенденцију смањења. Укупни пољопривредни оутпут у 2019. години је износио 4,96 милиона КМ, а у 2021. је смањен на 4,13 милиона КМ.

Табела 6: Вриједност пољопривредне производње општине Осмаци, 2019-2021, КМ

Структура производње	2019	2020	2021
Ратарство	796.812,13	820.568,56	793.254,35
Повртарство	188.062,00	179.124,00	204.705,98
Воћарство	884.817,50	993.444,00	445.037,79
Вриједност биљне производње	1.871.710,63	1.995.156,56	1.445.019,12
Вриједност анималне производње	3.090.651,50	2.903.429,60	2.688.578,90
Укупна вриједност пољопривредне производње	4.962.362,13	4.898.586,16	4.133.598,01

Извор: Обрачун аутора на бази података Републичког завода за статистику

Извор: Обрачун аутора на бази података Републичког завода за статистику

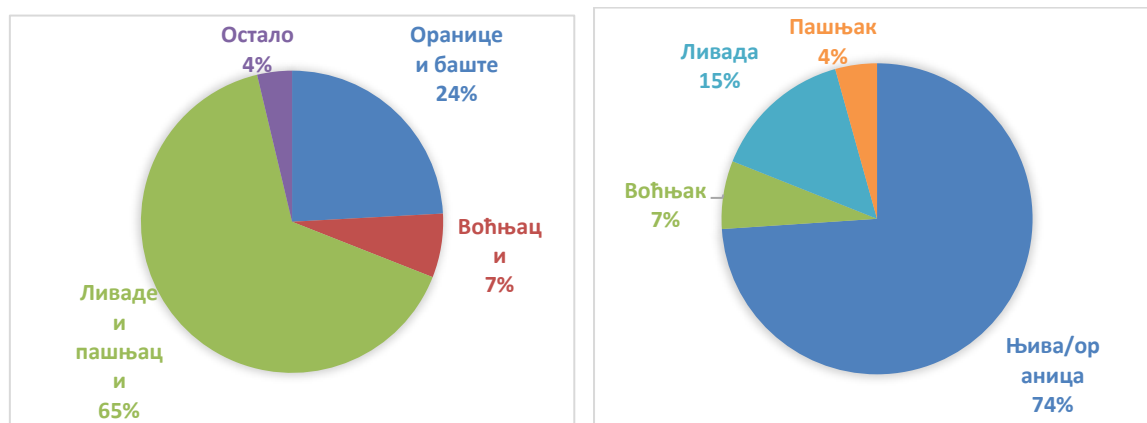
Графикон 8: Структура вриједности пољопривредне производње, 2019-2021

2.1.6. Општи трендови пољопривредне производње

Пољопривредно земљиште-структура кориштења

У структури пољопривредних површина преваладају природни травњаци, природне ливаде 2.236,44 ha или 68% са екстензивним начином искориштавања, углавном за потребе сточарске производње.

Подручје општине Осмаци сиромашно је земљиштем на којем би се могло интензивно бавити пољопривредном производњом. Оранице у укупном пољопривредном земљишту партиципирају са 826,65 ha или са 25%, док је укупна воћарска производња смјештена у 234,22 ha или 7%. За разлику од ових статистичких података у РПГ-у као и анкетном истраживању утврђена је доминантна заступљеност ораница у структури кориштеног земљишта од преко 70 односно 80%.

Извор: Републички завод за статистику (а), Регистар пољопривредних површина (б)

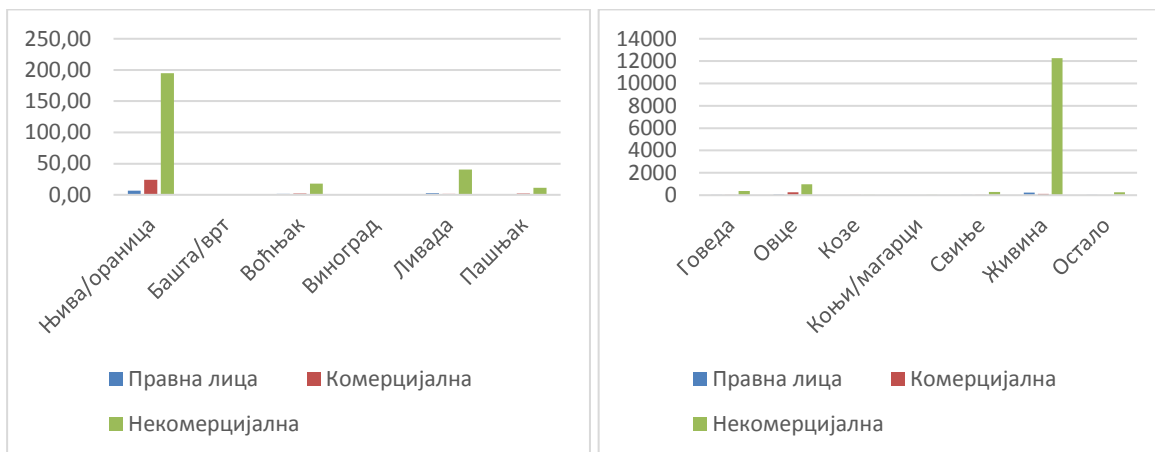
Графикон 9: Структура пољопривредног земљишта, Стање 2022

Процентуално учешће категорије "остало" (под чиме се подразумева необрађено земљиште, шикара и замочварено земљиште) је 3,7% од укупне пољопривредне површине.

Анкетним истраживањем је такође утврђено да се обрађује око 80% расположивих површина а као главни разлози за површине које се не обрађују наводи се недостатак опреме и неплодно и запуштено земљиште.

Просјечна величина посједа износи 1,89 ha, а иста варира од 1,31 ha у атару насеља Хајвази до 3,55 ha у атару насеља Борогово и односи се на сва домаћинства, не само на регистрована. Ако посматрамо само активна газдинства у РПГ-у слика је другачија, при чему је просјечна величина посједа 6,3 ha, а креће се од 5,5 ha код правних лица, 5,9 ha код некомерцијалних газдинстава и 15,5 ha код комерцијалних газдинстава. У поређењу са земљама ЕУ које имају 12 ha просјек величине газдинства (24 ha код старих земаља чланица), те узимајући у обзир уситњености земљишта (парцеле су просторно раздвојене) и двојаки карактер производње, јасно је да се општина Осмаци суочава с изазовом у смислу неповољне величине и структуре пољопривредних газдинстава, што представља један од битних стратешких проблема који је потребно рјешавати у наредном периоду.

За разлику од републичког просјека, према којем гро пољопривредних површина користе комерцијална газдинства и правна лица, на подручју општине Осмаци већину пољопривредних површина користе она најбројнија, а то су некомерцијална газдинства.

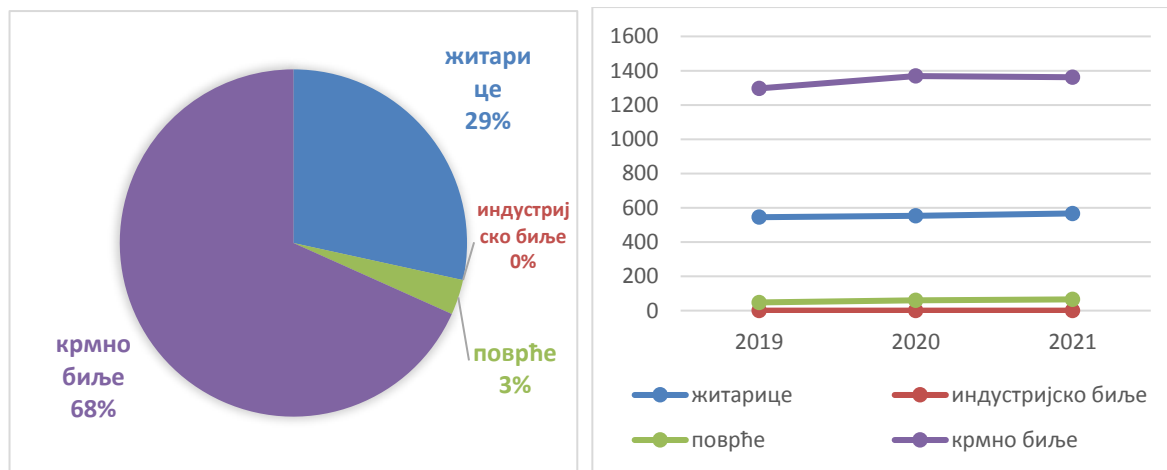
Извор: Регистар пољопривредних газдинстава, Министарство пољопривреде, шумарства И водопривреде
Графикон 10: Структура земљишта и сточног фонда према типу газдинства, 2022 година

На горњем прегледу видимо да и код узгоја сточе доминирају некомерцијална газдинства, док великих фарми у суштини нема на подручју општине Осмаци.

Биљна производња

Производња ратарских култура

Укупне површине ораница и башта износе 1.950 ha, од чега се засијане површине заузимају у просјеку 600 хектара за узгој житарица, повртарског и сточног биља. Према статистичким подацима за 2020. годину, структуром засијаних обрадивих површина доминира крмно биље са 69% укупне површине. Производња жита се одвија на површини од око 550 ha, што је 28% од укупне обрадиве површине.

Извор: Републички завод за статистику

Графикон 11: Структура засијаних ораничних површина, 2021 (а) и током периода 2019-2021 године (б)

У структури производње ратарских култура доминира производња кукуруза са око 80%, док је учешће осталих култура скромно а индустријске биљке попут соје, сунцокрета и уљане репице се уопште не узгајају.

Просјечни приноси су у нивоу републичког просјека. Просјечна принос кукуруза износи 5,5 t/ha, што је чак више у односу на републички просјек од 5,1 t/ha, али мање у односу на просјек ЕУ од 7,64 t/ha. Просјечан принос пшенице износи 4 t/ha, што је једнако просјеку РС, те чини само 67,57% од просјека ЕУ од 5.92 t/ha. Ове вриједност су индикатор потенцијала за много

интензивнију производњу него што је то тренутно, било по укупном обиму производње било по продуктивности по јединици површине.

Табела 7: Пожњевене површине, укупни и просјечни приноси житарица, 2019-2021

Култура	2019	2020	2021
<i>Пожњевене површине (ха)</i>			
Пшеница	80	80	
Раж	15	10	
Јечам	15	10	
Зоб	5	3	
Кукуруз (зрно)	430	450	
<i>Остварена производња (тона)</i>			
Пшеница	320	320	
Раж	67.5	45	
Јечам	60	40	
Зоб	17.5	9	
Кукуруз (зрно)	2.365	2.475	
<i>Просјечни приноси (тона/ха)</i>			
Пшеница	4	4	
Тритикале	4.5	4.5	
Јечам	4	4	
Зоб	3.5	3	
Кукуруз (зрно)	5.5	5.5	

Извор: Обрачун аутора на бази доступних података

Повртарска производња

У производњи поврћа доминира производња кромпира, са око 50% у укупним површинама, док производња других повртарских култура износи тек неколико хектара по свакој повртарској култури. У 2021. години укупне засијане површине износиле су 65,4 ха, од чега кромир заузима 25 ха или 38% површина под поврћем. Осим кромпира, производња пасуља се одвија на око 8 хектара у просјеку.

Табела 8: Пожњевене површине, укупни и просјечни приноси повртних култура за период 2019-2021

Култура	2019	2020	2021
<i>Пожњевене површине (ха)</i>			
Кромпир	25	30	33
Мрква	2	2,2	2,4
Лук црни	1,8	2	3
Лук бијели	1,8	2	3
Пасуљ	7,5	8,5	8
Грашак	1	2	2
Купус	1,5	2,5	2,7
Парадајз	1,8	2	2,2
Паприка	1,8	2	2,1
Краставац	1,7	6	7
Зелена салата	1,8		
<i>Остварена производња (тона)</i>			
Кромпир	250	300	303,6
Мрква	4,2	4,4	4,75
Лук црни	4,14	5	7,2
Лук бијели	3,78	4,4	6,6
Пасуљ	2,4	2,8	2,4

Грашак	0,4	0,8	0,76
Купус	8,7	14,75	15,6
Парадајз	9,18	10,4	11
Паприка	5,04	6	5,67
Краставац	13,6	33	37,1
Зелена салата	1,98		
<i>Просјечни приноси (kg/ ha)</i>			
Кромпир	10.000	10.000	9.200
Мрква	2.100	2.000	1.980
Лук црни	2.300	2.500	2.400
Лук бијели	2.100	2.200	2.200
Пасуљ	320	330	300
Грашак	400	400	380
Купус	5.800	5.900	5.800
Парадајз	5.100	5.200	5.000
Паприка	2.800	3.000	2.700
Краставац	8.100	5.500	5.300
Зелена салата	1.100		

Извор: Обрачун аутора на бази доступних података

Као и код производње житарица, и код производње поврћа приноси су у нивоу републичког просјека. Укупна производња кромпира кретала се од 250-300 тона, док се просјечни приноси крећу 10 t/ha, што је нешто ниже од републичког просјека од 12 т/ха, као и ЕУ просјека. Сличне карактеристике биљеже и остале повртарске културе иако се узгајају на знатно мањим површинама.

Производња крмног биља

Развијена сточарска производња и њена економска одрживост захтијевају квалитетну и јефтину кабасту сточну храну. Због овога је важно познавање актуелног стања у производњи крмног биља, будући да је највећи пољопривредног оутпута долази из сточарске производње. Као што је претходно речено, производња крмног биља доминира у укупним сјетвеним површинама, али је она више одраз екстензивног начина кориштења земљишта него интензивне сточарске производње.

Табела 9: Пожњевене површине, укупни и просјечни приноси крмних култура за период 2019-2021

Култура	2019	2020	2021
<i>Пожњевена површина (ha)</i>			
Дјетелина (сјено и сјеме)	620	650	640
Луцерка (сјено и сјеме)	600	630	630
Мјешавина трава и легуминоза	38,5	40	40
Силажни кукуруз	35	45	48
Остало крмно биље	3	3,5	4
<i>Произведена количина (укупно тона)</i>			
Дјетелина (сјено и сјеме)	1.550	1.625	1.344
Луцерка (сјено и сјеме)	1.560	1.606	1.323
Мјешавина трава и легуминоза	84,7	92	80
Силажни кукуруз	1750	2250	1824
Остало крмно биље	2,7	3,5	2,8
<i>Остварени приноси (kg/ha)</i>			
Дјетелина (сјено и сјеме)	2.500	2.500	2.100
Луцерка (сјено и сјеме)	2.600	2.550	2.100

Мјешавина трава и легуминоза	2.200	2.300	2.000
Силажни кукуруз	50.000	50.000	38.000
Остало крмно биље	900	1.000	700

Извор: Обрачун аутора на бази доступних података

Производња воћа

Захваљујући убрзаном ширењу производње јагодастог воће, укупна вриједност воћарске производње се приближава вриједности ратарске производње на подручју општине Осмаци. Пољопривредна статистика у РС воћарску производњу (са изузетком производње јагоде и малине) још увијек прати преко броја стабала, тако да су подаци у укупној производњи воћа доступни по појединим воћним врстама само по броју стабала. Ово, као и чињеница да се у подацима не прави разлика између интензивне и екстензивне производње, отежава анализу расположивих података и извођење валидних закључака.

Подручје општине Осмаци карактерише присуство екстензивних и полуинтензивних засада воћа. Шљива, јабука и крушка су доминантне воћне врсте по броју стабала, при чему свака врста броји од 2.000-2.500 стабала за подручје цијеле општине. То је ниво производње једног мањег воћарског газдинства у интензивним воћарским крајевима у РС.

Табела 10: Број родних стабала, укупни и просјечни приноси воћних култура за период 2019-2021

Култура	2019	2020	2021
<i>Број родних стабала</i>			
Јабука	2.100,00	2.200,00	2.200,00
Крушка	2.000,00	2.100,00	2.100,00
Дуња	320,00	340,00	300,00
Шљива	2.400,00	2.500,00	2.700,00
Бресква	250,00	250,00	300,00
Орах	1.500,00	1.700,00	1.800,00
<i>Остварена производња (тона)</i>			
Јабука	42,00	48,40	55,00
Крушка	50,00	52,50	42,00
Дуња	9,60	10,20	3,00
Шљива	360,00	500,00	13,50
Бресква	5,0	5,00	1,00
Орах	37,5	42,50	18,00
<i>Просјечни приноси (кг/стабло)</i>			
Јабука	20	22	25
Крушка	25	25	20
Дуња	30	30	10
Шљива	15	20	5
Бресква	20	20	4
Орах	25	25	10

Извор: Обрачун аутора на бази доступних података

Као и у већем дијелу РС, и на подручју општине Осмаци посљедњих година је присутно значајно повећање нових насада јагодичастиг и бобичастиг воћа. Ово је и захваљујући међународним пројектима који су препознали компаративне предности овог подручја у узгоју јагодастог воћа, те користи узгоја високодоходовних култура као што су малине и јагоде за мала породична газдинства, која опет ангажовањем породичне радне снаге могу произвести довољне количине производа за сопствену егзистенцију.

Табела 11: Површина, укупни и просјечни приноси јагодастог воћа, 2019-2021

Култура	2019	2020	2021
<i>Површина производње</i>			
Јагоде	0,5	0,5	0,4
Малине	8	5	6
Купина	2	2	1,5
<i>Остварена производња (тона)</i>			
Јагоде	1,75	1,6	1,2
Малине	64	35	30
Купина	20	18	10,5
<i>Просјечни приноси (кг/стабло)</i>			
Јагоде	3.500	3.200	3.000
Малине	8.000	7.000	5.000
Купина	10.000	9.000	7.000

Извор: Обрачун аутора на бази доступних података

У структури воћарске производње доминира производња коштичавог воћа, првенствено шљиве, која учествује са око 45% у укупној вриједности производње, осим у 2021 години када је најалост принос по стаблу пао на само 5 kg услед елементарне непогоде која је погодила подручје општине. Јагодасто воће је са укупном вриједности производње достигло јабучасто воће, те су у задњој години посматрања обе групе воћа учествовале са по 35% у укупној вриједности воћарске производње. Није за занемарити ни производња ораха, чија вриједност има 26% учешћа у укупној производњи.

Табела 12: Структура вриједности воћарске производње, 2019-2021 године

	2019	2020	2021
јабучасто	130.540	150.695	156.820
коштичаво	368.150	442.400	15.817
јагодаство	217.753	172.974	157.226
језграсто	168.375	227.375	115.175

Извор: Обрачун аутора на бази доступних података

Сточарска производња

На подручју општине Осмаци заступљене су све врсте сточарских производњи - говедарство, овчарство, козарство у мањој мјери, свињогојство, перадарство, те пчеларство. Анализирајући тренд кретања броја животиња у периоду 2019-2021 примјетан је раст код одређених врста животиња, али и стагнација односно смањивање укупног броја сточног фонда.

Број говеда у анализираном периоду кретао се смањило са 1170 на 1125 грла. Број свиња се смањило са 3220 на 3105. Позитивне промјене и пораст броја животиња забиљежен је једино у узгоју оваца. Укупан број оваца се повећао са 3015 на 3115. Број перади се смањило са 15085 на 15055.

Табела 13: Структура сточног фонда

	2018	2019	2020	2021
Говеда	1170	1165	1125	935
Свиње	3220	3260	3105	2631
Овце	3015	3035	3115	3270
Перад	15.085	14.970	15.055	15.113

Извор: Обрачун аутора на бази доступних података

У односу на укупне травне површине, горе наведени број стоке одраз је ниског интензитета производње и износи тек 0.05 УГ/ha, што је десет пута мање од просјека у БиХ 0.51 УГ/ha и

просјека земаља Балкана од 0.88 УГ/ха. Према политици ЕУ, интензитет већи од 1 УГ/ха представља добар показатељ интензитета сточарске производње.

Незнатан број укупних капацитета сточарске производње је уписан у Регистар пољопривредних газдинстава, што значи да гро производње није ни премиран нити на други начин подржан подстицајним и инвестиционим мјерама подршке.

Извор: Републички завод за статистику и Регистар пољопривредних газдинстава

Графикон 12: Структура сточног фонда према статистичким и подацима из РПГ

Говедарска производња на подручју општине Осмаци не одликује се интензивношћу нити по обиму производње нити по продуктивности грла. Један од разлога за такво стање је и у генетском материјалу. Највише је присутан сименталац и његови крижанци, те холштајн. Према подацима из Удружења пољопривредних произвођача – мљекара РС, са подручја ове Општине нема фарми у контроли производности млијека. Највећи број фармера у говедарској производњи бави се производњом млијека које се у просјеку 55% даје у организован откуп, док се остатак млијека прерађује у млијечне производе или конзумира у свјежем стању. Као што се из доњег прегледа види, укупна производња стагнира у посматраном периоду и креће се од 1.125 до 1.170 грла.

Табела 14: Преглед броја говеда по категоријама, 2019-2021

Година		2018	2019	2020	2021
Говеда до 1 године	Телад за клање	75	70	55	55
	мушка	75	80	65	65
	женска	60	65	60	60
Говеда од 1 до 2 године	мушка	125	120	90	90
	женска	85	90	65	65
Говеда старија од 2 године	мушка	115	120	100	100
	женска	635	620	500	500
Укупно		1170	1165	1125	935

Извор: Републички завод за статистику

Структура фарми показује такође карактеристике екстензивне производње са 53% фарми до 5 грла и само једном фармом која има преко 50 грла. Ако узмемо у обзир да на нивоу ЕУ, фарме испод 100 грла се сматрају неодрживим фармама, када је у питању производња свјежег млијека, онда можемо закључити да је правац за даљи развој говедарства у преради на газдинству и моделима директне продаје, како би се кроз додавање вриједности надомјестио мали обим производње.

Табела 15: Структура пољопривредних газдинстава која се баве говедарском производњом и која су уписана у Регистар пољопривредних газдинстава

Величина фарме	Број регистрованих газдинстава
до 5 грла	20
5-10 грла	5
10-20 грла	7
20-50 грла	5
>50 грла	1

Извор: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Регистар пољопривредних газдинстава

Овчарство је поред говедарства најразвијенија односно најраширенија грана производње на подручју општине. Ради се ипак о екстензивној производњи на већини фарми које узгајају овце, како по величини фарми, тако и по продуктивности грла. Иако статистички подручје општине броји око 3000 грла, у Регистру пољопривредних газдинстава је уписано око половина тог броја. Већина газдинстава има до 50 грла, њих 23, 7 газдинства имају од 50-100 грла и 1 газдинство преко 200 грла.

Табела 16: преглед броја оваца по категоријама, 2018-2020 година

Година	2018	2019	2020	2021
Јагњад до 2 мјесеца	50	55	65	90
Јагњад и младе овце од 2 до 12 мјесеци	480	490	500	550
Овце старије од годину дана	2280	2295	2340	2390
Приплодни овнови	180	165	170	185
Јалове овце	35	30	40	55
Укупно	3015	3035	3115	3270

Извор: Републички завод за статистику

Већина овчијих производа, како меса, тако и млијека и млијечних производа ипак заврши на тржишту нерегистрованим каналима продаје, што је вјероватно објашњење за тренд раста производње. Систем узгоја оваца није се битно промијенио у односу на дугу традицију. Домаћа праменка још увијек је најважнија пасмина. Овчарство је усмјерено или на производњу млијека због прераде у сиреве или у производњу јагњећег меса.

Још један значајан производ овчарске производње остаје неискориштен и најчешће завршава на отпаду, а то је вуна. Вуна је материјал који има примјену не само у текстилној индустрији, већ и у грађевинарству као грађевински и изолациони материјал, те у друге сврхе и оправдани су сви пројекти који би водили као искориштавању овог занемареног ресурса. Уважавајући тренд повећања броја оваца, ово ће бити све израженији проблем.

Табела 17: Количина производње овчије вуне, 2018-2020 година

Година	2018	2019	2020	2021
Број острижених оваца	2.280	2.295	2.320	2445
Укупно острижено вуне	5.016	5.049	5.100	6125

Извор: Републички завод за статистику

Свињогојство је сточарска грана која има карактер споредне дјелатности на сеоским газдинствима и најчешће нема комерцијална обиљежја. Ова производња осигурава месо и прерађевине за ограничен број домаћинстава током зимског периода и то без већих концентрација животиња на газдинствима. За даљи развој свињогојства једина покретачка снага може бити уговарање производње за постојеће прерађиваче на ширем подручју. Осим тога додавање вриједности месним прерађевинама које се праве по традиционалној рецептури на самом газдинству такође може бити правац интензивирања свињогојства, нарочито ако се узме у обзир да се овакви производи лако могу пласирати кроз сектор туризма и угоститељства.

Табела 18: Преглед броја свиња по категоријама, 2018-2020

Година	2018	2019	2020	2021	
Прасад до 20 kg	880	900	850	750	
Свиње од 20 до 50 kg	710	700	680	620	
Свиње за тов	1380	1410	1350	1100	
Свиње за расплод	Крмаче	230	235	150	150
	Нерасти	20	15	11	11
Укупно	3220	3260	3105	2631	

Перадарство нема економски значај и учествује са 2% у укупној вриједности сточарске производње. У Регистру пољопривредних газдинстава уписана су два произвођача са 10.000 кљунова, 1 произвођач са 450 кљунова и већи број произвођача са бројем кљунова испод 100. Осим производње јаја, постоји и производња пилећег меса (пилићи бројлери). Производња меса има просјечну вриједност од око 60 хиљада КМ, а производња јаја око 165 хиљада КМ. За разлику од производње меса која опада, производња јаја има позитиван тренд на подручју општине Осмаци, укупан број кока носиља показује тенденцију раста, као и сама производња јаја. Број кока носиља се креће око 6.500, а број јаја око 1,1 милиона комада.

Табела 19: Преглед броја живине по категоријама, 2018-2020

Година	2018	2019	2020	2021
Товљени пилићи	8.200	8.100	8.150	8200
Кокоске носиље	6.600	6.550	6.570	6620
Ђурке	80	85	90	80
Патке	70	75	70	60
Гуске	75	80	75	63
Остала живина	60	80	100	90
Укупно	15.085	14.970	15.055	15113

Табела 20: Тренд остварене производње јаја у периоду 2018-2020

Година	2018	2019	2020	2021
Број кока носиља	6.600	6.550	6.570	6620
Укупно снешено јаја	1.188.000	1.179.000	1.182.000	1.186.500

Извор: Републички завод за статистику

Пчеларство није развијено, број кошница незнатно се повећао током анализираниог периода и износи 310 кошница. Производња меда варира и креће се од 4.500 до 4.800 kg. Производња меда по кошници солидна и креће се око 15 kg.

Табела 21: Тренд остварене меда у периоду 2019-2021

Година	2019	2020	2021
Број кошница	300	320	310
Произведен мед, kg	4.500	4.800	4.650

Извор: Републички завод за статистику

Један од већих проблема са којим се сусреће овај дио анималне производње посљедњих година су посљедице климатских промјена и неповољних климатских прилика у кључним дијеловима године. Принос варира из године у годину и неуједначен је како укупни тако и просјечни. Сасвим сигурно је да пчеларство због изузетно повољних природних услова (богатство медоносном флором) и редовне потражње тржишта (и домаћег и међународног) има потенцијал који мора бити искоришћен. Потребна је боља организација субсектора праћена буџетском подршком са општинског и републичког нивоа.

Производња меса

Укупну производњу меса на подручју општине је тешко поуздано утврдити будући да се статистички клање стоке води на нивоу само регистрованих клаоница, али не и на нивоу појединачних породичних газдинстава гдје се највећи дио меса заправо и производи. Процјена производње меса дата је на основу статистичког броја грла за клање и просјечне тежине појединих категорија стоке, укључујући рандман клања за поједине врсте животиња.

Табела 22: Преглед процијенене производње меса, 2019-2021 година, у тонама

	2019	2020	2021
Говеђе месо	10.800	10.200	8.400
Свињско месо	170.400	172.000	162.400
Овчије месо	28.500	29.400	32.400

Козије месо	300	360	540
Месо перади	26.390	26.520	26.820

Извор: Властита израчунавања аутора

Иако се ради само о процјени укупне производње меса по категоријама, ипак нам даје значајне показатеље развоја ове гране производње. Из прегледа видимо да се производња говеђег и свињског меса смањује, док производња осталих категорија меса стагнира или се креће у нивоу вишегодишњег просјека.

Производња млијека

Укупна производња крављег млијека показује стабилност производње са 1 милиона литара у просјеку за посматрани временски период. Просјечна производња млијека је са 2.000 литара по музној крави што је ниже од просјека РС који према подацима из стада⁵ које су биле у контроли производности у 2022. години износи 7.050 kg у стандардној лактацији за сименталску пасмину, 7.599 kg за холштајн и 6.529 за крижанце.

Табела 23: Производња крављег млијека, 2018-2020 година

	2018	2019	2020	2021
Просјечан број помужених крава.	520	510	500	430
Укупно помужено крављег млијека, литара	1.040.000	1.020.000	1.030.000	970.000
Просјечан принос, литара/крави	2.000	2.000	2.060	2.255
Од тога дато у откуп мљекари, литара	600.000	550.000	570.000	510.000
Учешће откупљеног у укупно произведном млијеку	58%	54%	55%	52.6%

Производња овчијег и козијег млијека је скромна и она вјеровантно заврши у преради у сир. Откуп крављег млијека износи око 55% укупне производње, те се претпоставља да остатак млијека бива продан директним каналима или као свјеже млијеко или у облику млијечних производа.

Табела 24: Производња овчијег млијека, 2018-2020 година

Година	2018	2019	2020	2021
Број мужених оваца	530	525	540	560
Укупно помужено млијеко	34.980	34.650	34.900	35250
Број мужених коза	10	11	13	20
Укупно помужено млијеко	1.660	1.826	1.870	1950

Бројни су проблеми са којима се суочава субсектор производње млијека на подручју општине Осмаци. Међу важнијим треба издвојити следеће:

- Неповољна структура фарми и изражен дуализам у производњи овог субсектора;
- Неповољна структура пасминског састава – доминира сименталска пасмина са месно-млијечним карактеристикама, док холштајн-фризијска пасмина као искључиво млијечна пасмина учествује незнатни;
- Произвођачи нису укључени у систем контроле производности и узгојно-селекцијски рад;
- Недовољна едуцираност фармера и у том контексту непознавање савремених хигијенских норми у производњи млијека и немогућност производње довољне количине сточне хране на властитим парцелама;
- Ниска стопа конверзије сточне хране;
- Низак просјечан принос по крави;

⁵ <https://www.mljekarirs.com/>

- Високи трошкови (контроле) квалитета;
- Проблеми везани са усвајањем (ЕУ) стандарда који директне импликације имају на извоз у земље ЕУ;
- Низак техничко-технолошки ниво просјечних фарми који се састоји у неусловним шталама, просторијама за мужу, складиштење и руковање са млијеком

Према мишљењу представника локалне заједнице постоји велики потенцијал у овом сектору у производњи традиционалних производа попут сира и скорупа који заслужују да буду валоризовани кроз системе квалитета (заштита географског поријекла и др.).

2.1.7. Органска пољопривредна производња

Успркос чињеници да подручје општине Осмаци има врло добре природне услове за развој органске пољопривреде те очувану животну средину и традиционалном распрострањеном сточарству, органска производња није развијена. Иако је у регистру органских произвођача при Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске сваке године све већи број произвођача, са подручја општине Осмаци до данас није забиљежен ниједан захтјев за сертификацију. Ипак треба напоменути да на подручју општине постоји 2,3 хектара органске малине, али у власништву фирме "СМРЧАК" д.о.о. која је регистрована у Зворнику.

Табела 25:Преглед броја произвођача и сертифицираних површина, броја грла и броја кошница у органској производњи по годинама

Година	Број произвођача	Површина, ха	Број грла	Број кошница
2017	21	238.08		
2018	28	282.37		
2019	27	554.22	158	
2020	46	1,013.30	169	170

Извор: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске

За очекивати је да ће подстицајне мјере које се повећавају у корист произвођача органских производа из године у годину (600 КМ по хектару у 2020 години), као и 600 КМ по грлу, бити мотив и за произвођаче са подручја ове општине за прелазак на ова систем производње који сигурно има своје потрошаче на захтјевном туристичком тржишту те тржишту великих градова. Међутим потребно је узети у обзир да новчана подршка није довољан подстицајни фактор за бављење органском производњом, с обзиром на то да прелазак на тај систем производње захтјева познавање принципа органске производње, те стручну подршку бар у првим година заснивања производње, како би се обезбједила стабилност дохотка.

2.1.8. Приступ савјетодавним услугама

Општина Осмаци има стручног сарадника за пољопривреду, шумарство и водопривреду, као и једног пољопривредног инспектора. Савјетодавне услуге у пољопривреди покрива Подручна јединица Ресора за пружање стручних услуга у пољопривреди Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске. Ресор броји само 32 савјетодавца на нивоу цијеле Републике Српске, од којих је 5 запослено у подручној јединици Бијељина. У табели испод је дат преглед оптерећености савјетодача у односу на укупне пољопривредне површине и број пољопривредних газдинстава. Ветеринарске услуге се пружају у једној приватној ветеринарској установи.

Табела 26: Бој савјетодаваца у односу на број активних газдинстава у РПГ-у закључно са 31.12.2019 године

Подручна јединица	Број савјетодаваца	Број регистрованих газдинстава (активних)	Број активних газдинстава по савјетодавцу	Број регистрованих газдинстава (укупно)	Број газдинстава по савјетодавцу
Бања Лука	9	4.353	391,33	4.353	483,67
Бијељина	5	11.517	1.252,00	11.517	2.303,40
Градишка	3	7.049	759,00	7.049	2.349,67
Добој	5	5.003	500,60	5.003	1.000,60
Приједор	4	3.495	460,50	3.495	873,75
Соколац	3	4.720	783,33	4.720	1.573,33
Требиње	3	4.061	707,67	4.061	1.353,67
Укупно	32	20.877	652,41	40.198	1.256.19

Извор: Ресор за пружање стручних услуга у пољопривреди

Истраживањем на узорку пољопривредних газдинстава на подручју општине утврђено је да су управо локални агрономи који раде у општинским службама главна адреса пољопривредницима за стручну подршку. Та чињеница пружа снажан основ за јачање капацитета савјетодавних служби на локалном нивоу како за градске структуре власти тако и за републичке. Примјетан је недостатак приватног савјетодавства, што може бити ограничавајуће у приступу ка средствима међународних донатора, посебно Европске Уније.

Табела 27: Извори информација за пољопривредна газдинства

Како долазите до информација о новим технологијама у производњи (нове сорте, нова сјемена, нова заштитна средства, нове машине и др.)?	Одговор
- савјетодавна служба Министарства	0%
- локални агроном (ради у општини)	94%
- локални агроном (ради у пољопривредној апотеци)	0%
- локални агроном (ради у задрузи/удружењу)	0%
- телевизија/радио	6%
- друго (молимо наведите)	100%

Друге услуге и опрема које према мишљењу пољопривредника недостају, а које би могле утицати на развој пољопривредне производње јесу прије свега механизација, као и набавка пластеника поготово изражено као потреба женских чланова газдинстава. Када ове потребе упоредимо са ниским нивоом повлачења средстава из аграрног буџета, онда долазимо до потребе тражења узрока ниском нивоу инвестиција и потреби мијењања критерија или извора средстава за инвестиције.

Табела 28: Потребне за унапређење пољопривредне производње

Шта би вам било најнеопходније да унаприједите производњу на газдинству?	Одговор
- нова механизација	68%
- нови објекат за стоку	7%
- пластеник	14%
- приступ додатним земљишним површинама	0%
- систем за наводњавање	0%
- линија за сортирање и паковање	7%
- линија за прераду	4%
- Друго	0%

2.1.9. Приступ тржишту и прерада производа

Тржиште се дефинише као мјесто сусрета продавца и купаца које карактеришу различити начини на који долази до контакта и размјене производа и услуга између те двије стране. До трговине између продавца и купца може доћи директно или уз мањи или већи број посредника (кратки и дуги канали продаје). Модерно вријеме карактерише смањење директних контаката купаца и продавца и укључивање у те ланце специјализираних посредника. Све то важи и за пољопривредне и прехрамбене производе. Такођер, настојање да се искористе природне и друге компаративне предности и процеси интернационализације и глобализације у трговини узрок су све веће специјализације произвођача, што није заобишло ни пољопривреду.

Неповезаност и неорганизираност лишава пољопривреднике могућности преговарања с добављачима о повољнијој куповини већих количина инпута као што су сјемена, минерална гнојива, заштитна средства и остало. Као и други пољопривредни произвођачи у РС, пољопривредни произвођачи општине Осмаци су слабо организовани и готово не постоји производња за познатог купца.

Према истраживању обављеном на узорку пољопривредних газдинстава на подручју општине Осмаци, газдинства без обзира на уситњеност производње, пласирају чак око 77% своје производње на тржиште. Главни производ који се пласира на тржиште је месо односно жива стока, а доминантни канал продаје је продаја накупцу. Млијeko се откупљује од стране мљекаре а дио производа се прода директно на газдинству. Остали производи и канали продаје занемариво учествују у укупној тржишности.

Табела 29: Канали продаје пољопривредних производа

Производ	директно на газдинству	пијаца	накупац	прерада	удружење/задруга
- млијeko	50%	0%	0%	50%	0%
- месо	13%	4%	83%	0%	0%
- воће	25%	0%	0%	75%	0%
- поврће	33%	33%	33%	0%	0%
- житарице	0%	0%	0%	100%	0%
- производи од млијека	0%	0%	0%	100%	0%
- производи од меса	0%	0%	0%	0%	0%
- производи од жита	0%	0%	0%	0%	0%
- друго (мед и производи од воћа)	50%	50%	0%	0%	0%

Као највеће ограничење у пласирању производа на тржиште произвођачи виде ниске цијене пољопривредних производа и низак укупан приход који остварују од пољопривредне производње, што упућује на уситњеност производње, њихову лошу позиционираност, слабу организованост и ниску преговарачку моћ. Према произвођачима, наведена ситуација се може унаприједити на приоритетно на начин да се млади анимирају за бављење пољопривредом или да се отворе радна мјеста за запошљавање становништва у другим привредним дјелатностима. Тек на трећем мјесту се наводи потреба уређења локалне тржишне инфраструктуре, те да се обезбједи мјесто за продају домаћих пољопривредних производа.

Табела 30: Које су мјере за унапређење производње и пласмана производа

Мјере	Одговор
Обезбиједити мјесто за продају домаћих пољопривредних производа	15%
Уредити локалну тржишну инфраструктуру	17%
Удруживање пољопривредних произвођача	6%
Удруживање (дугорочни уговори) са прерађивачима	2%
Боља организација откупа	11%
Боље услуге савјетодавне службе	0%
Анимација младих за пољопривреду	25%
Боља путна и комунална инфраструктура	0%
Развој других привредних дјелатности у околини села (нова радна мјеста)	25%
Друго:	0%

На основу анализе стања те одржаних радионица са локалним представницима, селектована су два ланца вриједности за подручје општине Осмаци и то: производња малине и пчеларска производња. У Прилогу је представљена анализа наведених ланаца вриједности са аспекта расположивих ресурса, примијењене технологије и препорука за унапређење.

Произвођачке организације

На подручју општине Осмаци постоји само једно удружење произвођача малине које није активно те у реалном смислу нема произвођачких организација које би заступале интересе произвођача и утицале на њихову позиционираност у ланцу снабдијевања.

У циљу развоја ланаца вриједности у сектору пољопривреде, неопходно је радити на промјени наведеног стања, било кроз подршку приватним предузетницима било кроз оснивање нових произвођачких организација које се оснивају искључиво под економским интересима и које дјелују као интегратор производње, откупа и даљег пласмана производа до крајњег купца.

Прехрамбена индустрија на подручју општине Осмаци је неразвијена, а субјекти који су били својевремено важна карика у пласману пољопривредних сировина, прије свега меса, живе стоке и млијека, више не обављају пословну активност. Пољопривредни произвођачи су усмјерени на прерађиваче из других општина, али углавном су у пасивном статусу и своје производе предају уколико се откуп врши у непосредној близини газдинства, као што је случај са откупом млијека који је покренула мљекара Пађени.

2.1.10. Диверзификација руралне економије

Циљ диверзификације руралне економије јесте побољшање економских перформанси које су од значаја за одржив раст и развој. У том смислу битно је ојачати рурална домаћинства на флукутације цијена, штете проузроковане наглим климатским промјенама и слично, а како би обезбједили смањење рањивости самог домаћинства. У том смислу неопходно је радити на стварању могућности за запошљавање и ван непосредно повезаних производњи и проширењу асортимана услуга/производа које нуди рурално домаћинство. Стога је рурална диверзификација често синоним за иновативност производа и услуга и том треба приступати озбиљно, плански и прагматично. У том смислу може се радити на следећем:

- 1) продубљивање постојећих активности, и то путем прераде на газдинству, заштите географског пројекла, прелазак на интегралну односно органску пољопривредну производњу и кроз директну продају на газдинству.
- 2) Проширивање активности, тј. развој производних дјелатности које могу бити различите и независне од пољопривредне производње, и по потреби повезане. То су: туристички

(агро-туризам) услуге смјештаја и друге слободне активности (дегустација – храна, пиће), дидактичке фарме (програми обуке, сарадња са школама, истраживачким и образовним установама), производња и продаја енергије, прерада и продаја дрвета и други уговорени послови (чишћење снијега, одржавање локалних путева са властитом односно механизацијом задруге/удружења).

- 3) Активности ван газдинства. Поједини чланови газдинства запослени ван газдинства (фабрике, администрација и слично).

2.1.10.1. Диверзификација на газдинству

Основни приходи искључиво руралних домаћинства јесте пољопривредна производња, односно сва новостворена вриједност је валоризована односно претворена у новчане приходе. Таквих газдинстава је релативно мало. Међутим специфичност великог броја пољопривредних газдинстава је да је, најмање један а негдје и више чланова газдинства, запослен односно обаља неку другу дјелатност по основу које остварује редовна примања и приходе. Код таквих газдинстава доминантан дио прихода се остварује путем прихода од плате, а дио од пољопривреде је релативно мањи и он служи као "материјална база" за евентуално даље улагање у пољопривредну производњу. Постојање додатних прихода пољопривредних газдинстава, генерисаних из активности њихових чланова на пословима изван газдинства и/или пољопривреде је широко распрострањен и дуго присутан модел функционисања породичне економије. Смањењем значаја пољопривреде у руралној економији број газдинстава са мјешовитом структуром прихода је нарастао, а пољопривредне политике и политике руралног развоја настоје да подрже овај процес како би се обезбједила економска и социјална одрживост руралних средина (Богданов, 2015).

Табела 31: Структура прихода руралних домаћинства, Анкета

Врста прихода	%
а) Пољопривреда	51
б) Допунска дјелатност на газдинству	40
в) Властито предузеће	
г) Запошљавање	
(и) Јавни сектор	49
(ии) Приватни сектор	33
д) Сезонски рад	
е) Пензије	36
ж) Приход од имовине (ренте и др.)	10
з) Помоћ у новцу (рођаци, пријатељи из иностранства)	40
и) Остало	

У структури домаћинства са допунским дјелатностима на газдинству најзаступљенија су била домаћинства која пружају услуге пољопривредном механизацијом, њих 53%, а затим газдинства која врше продају дрва, њих 13%. Остале дјелатности су знатно мање заступљене или нису уопште заступљене.

Табела 32: Структура допунских дјелатности на газдинству

Врста допунске дјелатности	%
(1) Прерада намирница животињског поријекла - прерада млијека	9%
(2) Прерада намирница животињског поријекла - прерада меса	6%
(3) Прерада воћа и поврћа	3%
(4) Пружање услуга пољопривредном механизацијом	53%
(5) Агротуризам	3%
(6) Продаја/прерада дрва	13%
(7) Занатска дјелатност	3%
(8) Друго	9%

Главни разлози због чега значајан дио домаћинства није диверсификовао своју економију развојем допунских дјелатности на газдинству су лош приступ тржишту и ограничени капацитети којима газдинства располажу. По овим одговорима је видљиво да становницима недостаје подстицаја како у знању тако и у материјалним ресурсима.

2.1.10.2. Туризам на подручју општине Осмаци

Важно је нагласити да на подручју општине Осмаци постоји културно-историјска баштина којој треба обезбиједити заштиту и промовисати је у наредном периоду. Иако не постоје писани трагови, више локалитета са остацима старих грађевина и надгробних споменика (стећака) указује на богату прошлост овог подручја. До сада нигдје није забиљежено можда предисторијско и средњовјековно насеље и некропола стећака у Мраморку, градина у Вацетинском пољу, као и низ других. Ни једно од налазишта осим донекле градине Косовача, није темељно истраживано. На подручју општине постоје три градине, пет црквина, три остатка кула из времена турске окупације, више некропола стећака, остаци калдрмисаног средњовјековног пута, један спомен парк и више спомен обиљежја из Другог свјетског рата. У наредном периоду, приоритет би требао бити уређење археолошких локалитета „Градина“ у Мраморку и „Жаркуља“ у Сајтовићима, те изградња спомен обиљежја солунским борцима са подручја Осмака из првог Свјетског рата, као и постављање туристичке и друге сигнализације на подручју општине.

Табела 33: Доласци и ноћења туриста за период 2016-2020 године,

Година	Доласци			Ноћења		
	укупно	домаћих туриста	страних туриста	укупно	домаћих туриста	страних туриста
2016	-	-	-	-	-	-
2017	4	4	-	47	47	-
2018	6	6	-	6	6	-
2019	-	-	-	-	-	-
2020	3	3	-	3	3	-

Извор: Републички завод за статистику

Када су у питању смјештајни капацитети према Евиденцији категорисаних објеката Министарства трговине и туризма у Влади Републике Српске из 2020 године, на подручју општине Осмаци нема категорисаних објеката. Смјештајни капацитети постоје у оквиру два регистрована субјекта и то: Занатско услужна радња " ОГЊИШТЕ ПЕРИЋИ" - 6 лежајева и ДОО „ САС" Прибој, РЈ Махала – 3 лежаја.

За сектор пољопривреде и туризма значајно је истаћи фирму "Огњиште Перићи" која представља релативно млад пословни субјект, регистрован на подручју Општине Осмаци, као производнопрерађивачка и услужно-туристичка дјелатност. Перићи се на свом имању дуги низ година баве производњом и прерадом воћа и поврћа те узгојем житарица. Поред производње и прераде здраве хране, фирма „Огњиште Перићи“ бави се и пружањем туристичких услуга, користећи још један битан потенцијал њиховог прелијепог имања, а то су природне љепоте које окружују њихово имање и које омогућавају угодан и пријатан боравак у природи уз специјално креиран амбијент и могућности активног одмора. Тренутно, Етно комплекс

„Огњишта Перићи“ располаже са десет лежајева за смјештај гостију унутар породичне куће у етно стилу са конобом. Такође, на свом имању Перићи пружају услуге организације различитих весела и прослава, гдје гости могу осјетити посебну атмосферу породичног имања и уживати у домаћим спрецијалитетима. У наредном периоду планирана реализација већих инфраструктурних пројеката у сврху проширења капацитета и унапређења пословања. С тим у вези, започета је изградња новог љетниковца са језером и воденицом, како би гостима осигурали угоднији боравак те љепши и потпунији доживљај аутентичног сеоског имања. Такође, у скоројој

будућности планирана је изградња додатних етно кућица за смјештај гостију и додатних садржаја потребних за активан одмор у природи. Када су производи „Огњишта Перићи“ у питању, тренутно њихови домаћи природни сокови могу да се пробају у хотелу „Видиковац“ и кафе ресторани „Соло“ у Зворнику.

За развој свих врста туризма па тако и сеоског туризма потребна је адекватна инфраструктура. У туризму разликујемо физичку инфраструктуру, туристичку инфраструктуру, као и институционалну или инфраструктуру подршке. Како општина не посједује туристичку организацију нити сигнализацију можемо рећи да туристичка инфраструктура не постоји и тек је треба развити.

Од садржаја туристичке супраструктуре постоји Огњиште Перићи које није стално отворено за смјештај гостију и може се рећи да је још увијек у развоју туристичке понуде која треба да осигура спој домаће производње и туристичке услуге и представља прави примјер агротуристичког домаћинства.

Користи од развоја руралног, сеоског и агротуризма за пољопривредна газдинства и уопште сеоска домаћинства на подручју општине Осмаци би биле многоструке. Прије свега на тај начин би унаприједили продају властитих пољопривредних производа, валоризовали би производе које производе или прерађују на газдинству, како пољопривредне (мед, кајмак/скоруп, сир, пршут и сл), тако и непољопривредне (разне рукотворине и сл.), повећали би укупне приходе газдинства и осигурали стабилност прихода у ситуацији елементарних непогода које могу угрозити приходе из пољопривреде, запослили би расположиву радну снагу (жене и млађе чланове домаћинства), те искористили неискористене капацитете (објекте, земљу и др.).

2.1.10.3. Шумарство

Шуме су изузетно значајан ресурс за укупни материјални и друштвени развој, за живот и рад као и за економско јачање становништва руралних подручја. Шуме омогућавају услове за живот у руралним подручјима (запошљавање), обезбјеђују потребе за огријевом и грађевинским материјалом, за дрвним и недрвним производима. Бољим инфраструктурним повезивањем рурална шумска подручја постају подручја која су у стању да се релативно брзо прилагоде привредним, друштвеним, технолошким, културним, еколошким, и другим промјенама, укључујући и овладавање принципима тржишног привређивања.

У складу са законом о шумама Републике Српске шумским земљиштем и шумама на шумскопривредном подручју Осмака газдује Шумско газдинство "Бирач" Власеница. Од укупне површине на шуме у приватној својини отпада око 13%.

Шумовитост општине Осмаци износи 47,36%, што је по Хаселу сврстава у ред добро шумовитих. На подручју општине Осмаци преовлађују шумске заједнице храста китњака и цера, шуме граба и храста китњака, шуме обичног граба, шуме цера и граба, и шуме букве и граба. Ове шумске асоцијације, поред доминантних врста дрвећа, често имају, мање или више, заступљене и врсте сличних шумскоузгојних особина, као што су јавор, јасен, остали лишћари, воћкарице и сл.

Од укупне шумске површине која износи 3742,37 ха, у државном власништву је 2.785 ха, а остатак је у приватном власништву. Од тога под четинарима се у приватном сектору налази 9,5 ха, а у државном 70,25 ха, остало су букове, храстове и грабове шуме са ниским интензитетом раста. На простору општине Осмаци годишње се исјече око 8000 м³ дрвета различитих врста⁷ које се користи за индустријску прераду и за потребе прераду и за потребе домаћинства.

Сјеча шуме, односно њена експлоатација са аспекта локалне заједнице није адекватна, а као посљедица тога јавља се ерозија земљишта, нарушавање природне равнотеже и биодиверзитета, односно угрожавање опстанка појединих животињских врста.

Табела 34: Преглед површина шумског земљишта по категоријама

Редни број	Категорија шуме	Површина, ха	
		Државна шума	Приватна шума
1.	Високе шуме са природном обновом	23.284,03	2.257,50
2.	Високе деградиране шуме	0.00	0.00
3.	Шумске културе	973,79	0.00
4.	Изданачке шуме	2.336,38	1.305,75
5.	Површине подесне за пошумљавање и газдовање	2.472,92	11,02
6.	Узурпације	203,20	0.00
7.	Површине неподесне за пошумљавање и газдовање	1.245,04	17,25
8.	Површине под минама	1.050,37	0.00
10.	Укупно	31.565,73	3.591,52

Извор: Шумско привредна основа за паљанско шумско-привредно подручје, 2015-2024 и 2017-2026

Шумско-узгојни радови у простој репродукцији за период 2019-2021 година, обухватили су: припрему земљишта за подмлађивање (укупно 1.044,46 ха), пошумљавање (укупно 84,24 ха), попуњавање култура (5 ха), чишћење (61,16 ха) и његу шумских састојина (1.041,46 ха). Шумско-узгојни радови у проширеној репродукцији обухватили су у истом периоду само активност пошумљавања на укупно 61 ха.

Табела 35: Просјечна дрвна маса, 2016-2020

Година	2016	2017	2018	2019	2020
Лишћари	3.098,00	15.052,00	8.941,00	4.664,00	6.814,00
Четинари	8	-	163	-	27
УКУПНО (м3)	3.106,00	15.052,00	9.104,00	4.664,00	6.841,00

У дрвној маси бесправне сјече у протеклих 3 године износе 238,89 м3, док су бесправне сјече без отуђивања (запљена) износиле 164,769 м3. Према извјештају шумског газдинства проводе се активности на заштити шуме од човјека и бесправне сјече, у виду чуварске службе уз сарадњу са органима безбједности и судовима. У протеклих 3 године поднесено је 9 кривичних и 46 прекршајних налога.

Остале мјере заштите укључују мјере за спречавање биљних болести које се састоје углавном у праћењу тих појава и благовременом отклањању штета. Такође мјере заштите од инсеката обухватају редовно постављање клопки ради праћења и сузбијања поткорњака у четинарским шумама. Заштита шума од дивљачи, према извјештају шумског газдинства није изражена у подручју општине, а проводе се превентивне мјере изградње хранилишта и солила, на оним мјестима гдје се дивљач највише задржава и прави штете.

На подручју општине Осмаци установљено је ловиште Борогово, корисник ловишта је ловачко удружење „Срндаћ“ Осмаци. Ловиште је укупне површине 7.954 ха, са ловном површином од 7.797 ха и неловном површином од 157 ха. Структуру површине ловишта чине: оранице – 2.725 ха, ливаде и пашњаци – 790 ха, вртови, воћњаци и виногради – 284 ха, шуме и шикаре – 3.416 ха, голети и крш / , мочваре и рибњаци / , остале водене површине – 6 ха, остале површине 734 ха. Ловиште је у типу низијско (по надморској висини) и спортско - рекреативно (по намјени). Капацитет ловишта у броју јединки износи: срнећа дивљач - 239, зец – 393, фазан – 483, пољска јаребица – 244, дивља свиња – 38.

Кориштење осталих шумских производа представља додатни шумски ресурс и привредни потенцијал. Према извјештају шумског газдинства утврђена је учесталост и распорстрањеност љековитог и ароматичног биља, као што су: слатка папрат, бреза, медвеђи лук, шумска јагода,

малина, купина, зова, глог, маслачак, коприва и лијеска. Такође је утврђена значајна заступљеност јестивих врста јестивих гљива: вргањ, лисичарка, црна теруба. С обзиром на материјалну вриједност сакупљања ових споредних шумских производа од 2020 године на снази је Правилник о условима коришћења и начину сакупљања осталих шумских производа које је израдило Јавно предузеће шумарства, како би се обезбједила биолошка одрживост и побољшање потенцијала ових шумских производа.

2.1.11. Квалитет живота у руралном подручју

2.1.11.1. Сиромаштво и извори прихода у руралном подручју

Сиромаштво преовлађује неједнаким стопама између руралних и урбаних подручја у РС. Према подацима Републичког завода за статистику у руралним подручјима 17 процената руралних грађана живи у сиромаштву, док је стопа сиромаштва у урбаним срединама само 9 процената⁶. Табела 36 у наставку показује да је сиромаштво изражено у РС, са 14% домаћинстава и 13% становништва које је у 2015. години живело у сиромаштву. Ово је поткријепљено кључним индикаторима сиромаштва као што је однос С80/С20, који износи 4,3.

Табела 36: Главни индикатори релативног сиромаштва у Републици Српској (2011 и 2015)⁷

Опис	2011	2015
Релативна линија сиромаштва (КМ)	381,09	362,34
Сиромашна домаћинства	53.234	49.805
Укупан број домаћинстава	359.567	359.567
Сиромашни појединци	152.909	126.043
Укупно појединци	1.060.290	985.854
Сиромашна домаћинства	14,8	13,9
Сиромашни појединци	14,4	12,8
Домаћинства	23,0	22,1
С80/С20	4,4	4,3

Извор: Анкета о потрошњи домаћинстава у Републици Српској, 2015 и 2011 Статистички билтени, 2018 и 2013

Иако у БиХ не постоји мјерење животног стандарда на нижим нивоима попут општина, овдје ћемо се послужити подацима Анкете о потрошњи који дају релевантне информације на нивоу руралних и урбаних подручја Републике Српске. Према подацима за 2015. годину просјечни породични мјесечни издаци у руралним подручјима Републике Српске су износили 1.154 КМ, при чему 34,8% је било потребно за набавку хране и пића, а остатак за друге непрехрамбене производе/услуге. У урбаним дијеловима укупни издаци су виши и мјесечно износе 1.427 КМ (табела 37).

Табела 37: Просјечни мјесечни издаци према категоријама издатака и типу насеља у Републици Српској, уКМ, 2015. година

Опис	Тип насеља
------	------------

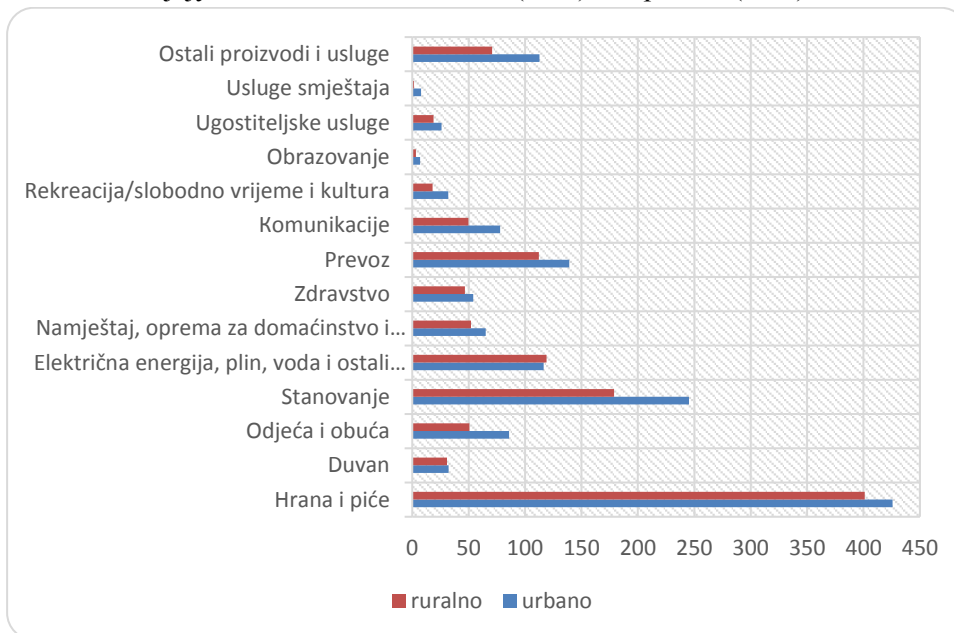
⁶Републички завод за статистику РС. (2017). Анкета о потрошњи домаћинства – Билтен. Доступно на: https://www.rzs.rs.ba/static/uploads/ankete/potrosnja_domacinstava/Bilten_Anketa_O_Potrosnji_Domacinstava_2018_WEB.pdf

⁷У јавним документима се најчешће спомињу двије мјере – однос С80/С20 и Gini коефицијент (Џини коефицијент). Однос С80/С20 је однос укупног еквивалентног прихода 20% популације једне земље са највишим приходима, према укупном еквивалентном приходу 20% популације са најнижим приходима. Што је већи овај однос, веће су неједнакости.

	Урбано	Рурално	Укупно
Храна и пиће	425,69	400,93	410,55
Непрехрана	1 001,14	752,80	849,35
Укупно	1 426,83	1 153,73	1 259,91
Структура у % (Укупно = 100)			
Храна и пиће	29,8	34,8	32,6
Непрехрана	70,2	65,2	67,4
Укупно	100,00	100,00	100., 0

Извор: Анкета о потрошњи домаћинства у Републици Српској, Статистички билтен, Бања Лука, 2018

Трећина издатака руралног домаћинства се односи на набавку хране и пића. Од осталих важнијих ставки издвајају се издаци за становање (15%), енергенте (10%) и издаци за превоз (10%).

Извор: Анкета о потрошњи домаћинства у Републици Српској, Статистички билтен, Бања Лука, 2018

Графикон 13: Структура потрошње домаћинства у Републици Српској (2015)

Мјере за борбу против сиромаштва које се препоручују Стратегијом социјалне укључености Републике Српске до 2027. године предвиђају неколико група мјера, од који за потребе овог стратешког плана издвајамо само оне из прве групе.

Прва група мјера се тиче стварање подстицајног окружења за запошљавање, са посебним акцентом запошљавања социјално осјетљивих група, што подразумијевају:

- Промовисање мјера економског опоравка и запошљавања;
- Образовање у складу са потребама тржишта рада;
- Запошљавање тешко запошљивих категорија становништва;
- Подстицање запошљавања и самозапошљавања особа из социјално осјетљивих група становништва;
- Активирање и запошљавање маргинализованих група у кризним ситуацијама⁸;

2.1.11.2. Приступ инфраструктурним садржајима и услугама

Према подацима добијеним истраживањем на терену рурално становништво је у већини случајева задовољно постојећом инфраструктуром и она је такође у већини случајева доступна свим становницима. Осим уличне расвјете све остале врсте инфраструктуре су доступне.

⁸ S T R A T E G I J A социјалне укључености Републике Српске 2021-2027., Бања Лука, новембар 2020.

Табела 38: Доступност физичке инфраструктуре у руралном подручју

Врста инфраструктуре	доступност	задовољство услугом
(а) Водовод	97%	93%
(б) Канализација	97%	97%
(в) Асфалтни путеви	100%	97%
(г) Снабдјевеност електричном енергијом	100%	97%
(д) Аутобус, јавни превоз	100%	97%
(е) Фиксна телефонија	100%	100%
(ж) Мобилна телефонија	97%	97%
(з) ТВ сигнал	100%	97%
(и) Приступ Интернету	100%	97%
(ј) Одвоз смећа	100%	100%
(к) Улична расвјета	67%	27%

Саобраћајна инфраструктура

Према подацима Републичког завода за статистику на подручју општине Осмаци развијено је укупно 74 km путева, од чега 59 km асфалтних путева и 15 km макадамских путева, што потврђује да општина Осмаци има солидну саобраћајну мрежу. Магистрални пут Зворник – Тузла пролази кроз територију општине у дужини од 6 km, а регионални пут Цапарде – Шековићи у дужини од 4 km.

У сјевероисточном дијелу општине пролази жељезничка пруга Тузла – Зворник дужине око 4 km, на релацији Цапарде-Мемпићи. У рејону села Кулина пруга улази у тунел испод узвишења Црни Врх док је излазни портал на територији општине Зворник. На територији општине не постоји жељезничка станица а најближа се налази на територији Федерације БиХ, у Калесији.

Табела 39: Цестовна мрежа на подручју општине

Опис	Дужина (km)	%
Некатегоризирани	0	0%
Локални	53,2	70%
Регионални	15,1	20%
Магистрални	8	10%
Укупно	76,3	100%

Већина саобраћајница је у таквом стању да захтијева реконструкцију у смислу санације ударних рупа, проширења профила као и постављања адекватне саобраћајне сигнализације јер има доста непрегледних раскрсница. Саобраћајна сигнализација није на задовољавајућем нивоу. На највећем дијелу уличне мреже нису раздвојене колске и пјешачке површине. Нема изграђених бициклистичких стаза.

Велика развојна шанса за Осмаке представља категоризација локалног пута Шарци – Борогово у регионални пут другог реда.

Енергетска инфраструктура

Стање електромреже на подручју општине Осмаци је добро. Општина Осмаци се прије рата снабдијевана електричном енергијом из енергетског система БиХ преко ТС 35/10 KV Калесија која је 35 KV далеководом била укључена у енергетски систем БиХ. Током минулог рата у Цапардама је постављена нова трафо-станица 35/10 KV, чиме је обезбјеђено напајање електричном енергијом насељених мјеста у општини Осмаци. На наведену трафо-станицу спроведени су 10 KV далеководи на које су прикључене постојеће трафо-станице 10/04 KV

распоређене по насељеним мјестима. Укупан број потрошача у 2020 години на подручју општине Осмаци износио је 1806 домаћинстава.

Телекомуникациона инфраструктура

На територији општине Осмаци поштанске јединице се налазе у општинском центру Осмаци (75406) и насељу Цапарде (75405). Обје ове поште тренутно задовољавају све потребе становништва општине за поштанским услугама. Ове поштанске јединице имају ранг истурених радних јединица у оквиру радне јединице поштанског саобраћаја Зворник.

На подручју општине Осмаци постоје двије аутоматске телефонске централе, смјештене у Осмацима и Цапардама.

Технички капацитети и понуда компаније Мтел на подручју Општине Осмаци омогућавају коришћење услуга из области фиксне и мобилне телефоније, приступа интернету, дигиталне телевизије и преноса података.

Мтел је обезбједио да Општина Осмаци буде у потпуности покривена сигналом мобилне мреже. Број корисника мобилне мреже је тешко утврдити јер је велики број ргеаид корисника које је локацијски немогуће идентификовати.

Водоснабдијевање

У Општини Осмаци водоснабдијевање се углавном организује посредством водоводних одбора при насељеним мјестима, док водоводним системима „Студенац“ и „Борогово“ управља ЈКП „Рад-Спреча“. Укупан број домаћинстава на овим системи је 534. Села која нису повезана са системом водоснабдијевања користе воду из цистерни или из локалних система водоснабдијевања којима не управља овлаштено јавно предузеће. Приоритети у области водоснабдијевања су реконструкција водовода за насеља Ракино брдо, Зелина и Косовача, те изградња базена и водовода за насеља Кулина и Црни врх. Поред тога, потребно је реконструисати извориште у Борогову за побољшање снабдијевања водом насеља Шарци, те реконструкција изворишта Млаковац за прелазак снабдијевања становника насеља Цапарде са изворишта Студенац. Највећи дио водоводне инфраструктура је изграђена од стране група грађана и појединаца, без адекватних регулационих прописа, осим водоводних система „Студенац“, „Бунареви“ и дио водоводног система у Борогову, чији је инвеститор била општина Осмаци, и који су предати комуналном предузећу на управљање. На подручје наше општине постоји значајан хидро потенцијал садржан у великом броју изворишта као и у доста доброј ријечној мрежи. Када су ријеке у питању највећи значај са локалног аспекта имају ријеке Спреча, Сајтовића ријека и Мраморска ријека.

Не постоје прецизни подаци о дужини водоводне и канализационе мреже на подручју општине. На подручју општине не постоји развијена канализациона мрежа. Становништво углавном користи сопствене или заједничке септичке јаме, са или без прелива. У Мјесној заједници Цапарде, односно у Новом Насељу изграђена је канализациона мрежа у дужини од 825 метара, којом је обухваћено око 40 домаћинства. Такође у центру Осмака постављене су цијеви за канализацију у укупној дужини од 275 метара. На обе канализационе мреже није уграђен колектор за пречишћавање отпадних вода због недостатка финансијских средстава. не посједују уређен систем канализационе мреже, и отпадне воде испуштају се искључиво у властите септичке јаме. Значајан проблем представља одређен број домаћинства која не посједују септичке јаме.

У последње вријеме посебан проблем представља одводња и третман осочних отпадних вода.

Гријање

Домаћинства у руралним срединама се грију углавном на дрво (79,3%) и угаљ (15,2%)⁹. На подручју општине Осмаци се у зимском периоду као енергент углавном користи дрво. Мањи број

⁹ Извор: Републички завод за статистику, Анкета о потрошњи енергије у кућанствима, 2015.

домаћинстава, као и присутни јавни субјекти користе угаљ, услед чијег сагорјевања се ослобађа сумпор који због ниских димњака остаје у блиском пољу тј. у непосредној близини мјеста испуштања.

Емисија из бензинских пумпи услед испаравања органских једињења приликом дистрибуције разних врста горива а посебно бензина је такође опасна. Та органска једињења фитохемијским реакцијама лако стварају алдехиде који су далеко опаснији од самих органских једињења од којих настају.

2.1.11.3. Приступ јавним услугама у руралном подручју

Када је у питању доступност јавних услуга и институција у руралном подручју, истраживањем на узорку руралних домаћинстава утврђено је да је ниво доступности различит у односу на врсту институције. Тако су најмање доступне услуге апотеке, банака, задруге, обданишта, дома културе и различитих сервиса, док су све остале услуге доступне.

Табела 40: Доступност јавних институција и услуга у руралном подручју

Врста јавне институције	доступност	задовољство услугом
(а) Амбуланта (Дом здравља)	100%	100%
(б) Продавница мјешовите робе	100%	80%
(в) Основна школа (4 разреда)	100%	100%
(г) Основна школа (8 разреда)	100%	100%
(д) Апотека	3%	0%
(е) Пољопривредна апотека (продавница)	100%	60%
(ж) Пошта	100%	100%
(з) Банка	0%	0%
(и) Задруга (удружење пољопривредних произвођача)	0%	0%
(ј) Ветеринарска служба	100%	100%
(к) Дом културе (кино)	0%	0%
(л) Спортска хала (игралиште)	93%	97%
(м) Обданиште (предшколска установа)	0%	0%
(н) Угоститељски објекти	93%	97%
(о) Пекара	77%	30%
(п) Месара	0%	0%
(р) Сервис електричних уређаја	0%	0%
(с) Сервис механичарских услуга	0%	0%
(т) Друго	0%	0%

Предшколско образовање

Мрежа предшколских установа није развијена, а за шта постоји интересовање. Стварање потребних услова за предшколски одгој и образовање свакако је један од приоритетних потреба општине Осмаци.

Основно образовање и средње образовање

Основно образовање на подручју општине Осмаци организовано је у двије деветогодишње основне школе (од којих је једна централна) и једној петогодишњој основној школи. Централна основна школа „Алекса Шантић“ је смјештена у општинском центру Осмака. У саставу школе је и физкултурна дворана од 244 м². Школа је реновирана 2018. године средствима Владе Србије и у потпуности је условна за квалитетно извођене наставе. Опремљеност школе рачунарском опремом и наставним училима је задовољавајућа, а број наставног особља је довољан за несметано одвијање наставног процеса. Подручна деветогодишња основна школа је лоцирана у

Цапардама. У Матковцу се налази подручна петогодишња школа. У школској 2020/2021. години је 40 ученика који путују до школе више од 4 km. Највећи дио ове дјеце у школу одвозе родитељи. Посебан проблем представља организовање превоза у зимским условима због конфигурације терена и снијега на путевима. Школу похађа и двоје дјеце са посебним потребама.

Табела 41. Број ученика и наставника у основним школама на подручју општине

Школска година	Основне школе				
	број школа	ученици			наставно особље
		укупно	разреди I-V	разреди VI-IX	
2015/2016	3	284	160	124	30
2016/2017	3	230	113	117	29
2017/2018	3	229	113	116	28
2018/2019	3	212	109	103	37
2019/2020	3	196	108	88	32

Извор: Републички завод за статистику

Табела 42. Број ученика који похађају основне школе на подручју општине

2017/2018			2018/2019			2019/2020			2020/2021		
М	Ж	Σ	М	Ж	Σ	М	Ж	Σ	М	Ж	Σ
114	104	218	112	98	210	106	89	195	99	90	189

Настава се спроводи у 16 учионица, што је сасвим довољно за несметано организовање наставе. На подручју општине не постоји организовано средње и високошколско образовање. Потребне за средњим образовањем задовољавају се углавном у сусједним општинским центрима (Зворник, Калесија, Шековићи). У претходној табели евидентно је смањење броја ученика који похађају основну школу на подручју општине, а такав трен присутан је још од 2010. године.

Узроци тог смањења су углавном у одласку младих брачних парова са подручја општине Осмаци, због немогућности запослења и стварања сигурне егзистенције за породицу, као и глобалном проблему пада наталитета како у РС тако и у БиХ.

Оваква ситуација је можда допринијела да општина Осмаци има у просјеку мање учешће високообразованих кадрова (5%) у односу на просјек Републике Српске (9%), те веће учешће становништва без икаквог образовања (9%) у односу на ниво Републике (6%). С тим у вези и проценат неписмених на подручју ове општине који је у вријеме пописа био на нивоу 5,36%, већи је од републичког просјека од 3,29%. Око 90% неписмених на подручју општине су женског пола. Када је у питању компјутерска писменост, опет према резултатима Пописа становништва, око 43% становника општине су компјутерски неписмена лица, при чему је тај податак у нивоу републичког просјека.

Извор: Републички завод за статистику, Попис 2013

Графикон 14: Становништво старо 15 и више година према највишој завршеној школи и полу

Увидом у број уписаних и дипломираних студената свих профила можемо примјетити да број студената опада са годинама. Број студената који уписују Пољопривредне факултете је у још већем паду, због пада занимања студената за занимања у вези са пољопривредом, слабе запослености агронома и лоших развојних трендова у области пољопривреде. Најчешће се за пољопривредне факултете одлучују студенти који већ имају могућност наслеђивања породичног газдинства, па школовањем стичу боље услове за samozапосљавање на властитом газдинству. Свакако да би иновирање наставних планова и увођење нових усмјерења везаних за рурални развој, рурални туризам, органску производњу и слична усмјерења у складу са потребама економске структуре подручја, могао привући и већи број студената.

Табела 43: Уписани студенти са подручја општине Осмаци, 2016-2020 година

2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020
50	36	29	28	26

Табела 44: Дипломирани студенти са подручја општине Осмаци, 2016-2020 година

2016	2017	2018	2019	2020
7	9	4	3	1

Нажалост врло чест случај је и да се дипломирани студенти не врате у мјесто пребивалишта уколико студирају ван мјеста пребивалишта, нарочито ако студирају у већим административним и универзитетским центрима.

Здравство

Здравствена заштита на територији општине Осмаци се одвија преко двије амбуланте које су лоциране у Осмацима и Цапардама. Прије рата становништво данашње општине Осмаци је здравствену заштиту остваривало првенствено у Калесији (Дом здравља) и амбуланти у Мемидима, а за компликованије интервенције пацијенти су упућивани у Клинички центар у Тузли, и даље.

Обје амбуланте на подручју општине Осмаци су изграђене послије рата. Љекар опште праксе из Зворника посјећује обје амбуланте, пет дана у седмици. У ове двије амбуланте запослена су три медицинска техничар. У амбулантама се пружа само примарна здравствена заштита становништву општине, док се за остварење виших нивоа здравствене заштите пацијенти шаљу у Зворник и веће медицинске центре. Најближе апотеке се налазе у Зворнику и Калесији.

Социјална заштита

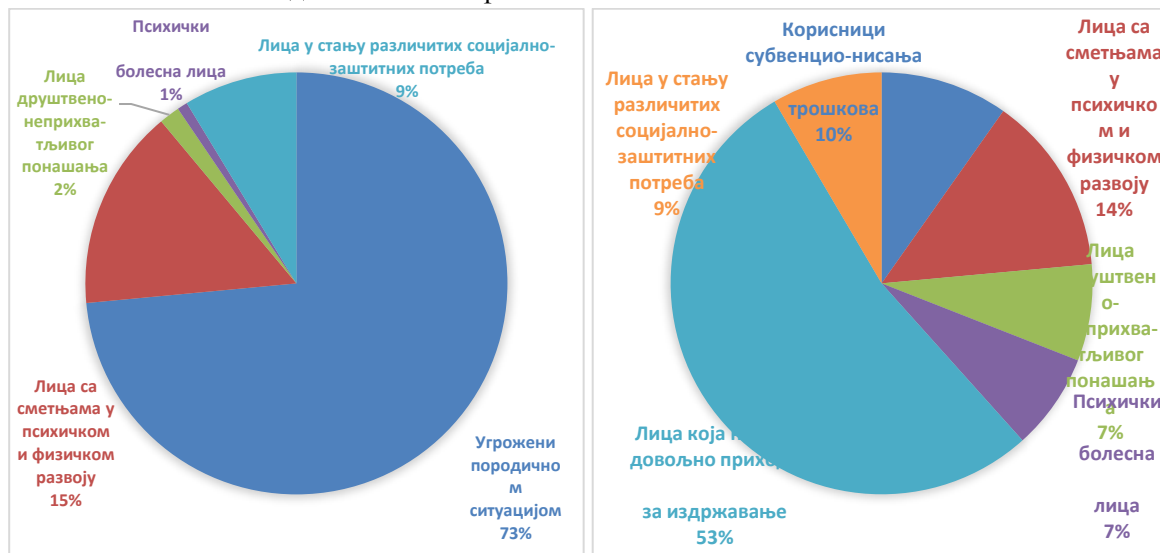
У оквиру Општинске управе Осмаци организована је социјална заштита становништва. Социјална структура становништва је сложена и тешка. Велики број грађана налази се у тешкој материјалној ситуацији због недостатака основних средстава за живот.

Извор: Републички завод за статистику

Графикон 15: Корисници социјалне заштите са подручја општине Осмаци, 2016-2020 година

Број корисника социјалне заштите је у опадању, као што се из горњег прегледа види. Социјално угрожене особе су углавном породице с много дјече чији су родитељи незапослени, умировљеници или повратници у руралне средине, док код пунољетних корисника су то у највећем броју случајева корисници који немају довољно средстава за живот. У систему социјалне заштите недостају средства за адекватно збрињавање свих социјалних категорија становништва. Нема ни довољно квалификованог особља.

Извор: Републички завод за статистику

Графикон 16: корисници социјалне заштите, малољетна лица (а) и пунољетна лица(б)

Култура

Обзиром да територија општине представља рурално подручје, у самој општини постоји ваoma мали број објеката културе. Они су сведени на неколико објеката по насељеним мјестима – домова културе или тзв. сеоских центара за окупљање, са или без читаоница. Дом културе у Осмацима је свакако најрепрезентативнији објекат културе на подручју наше општине.

Реновиран је 2008. године, и тренутно је у добром стању, с тим да је у наредном периоду неопходно ријешити проблем гријања и недостајућег намјештаја.

У области културе општина је последњих година била иницијатор и покровитељ годишње манифестације под називом „Посијело“ чији је сврха презентација и очување традиционалне пјесме и културног наслеђа ових простора. Ова манифестација која се одржава крајем децембра, постаје већ традиционална и окупља велики број становника са подручја општине. Организатор је СПКД „Просвјета“ Осмаци које је успостављено у 2008. години.

Спорт и рекреација

Од спортских друштава постоји ФК „Борац“ Осмаци који наступа у Подручној лиги РС, група „Бирач“ . У Фудбалском клубу је регистровано 30 играча .При школама постоје одређене школске секције. У области спорта активна су такође два карате клуба у којима тренира око 70 дјеце школског узраста. Уз школе на подручју општине постоје спортски терени (кошарка, мали фудбал и др.). У склопу централне основне школе у Осмацима налази се мања физкултурна сала површине од 244 м2, а у склопу подручне школе у Цапардама већа физкултурна сала.

Дакле, у области спорта постоји одређена инфраструктура али она не задовољава тренутне потребе наше локалне заједнице. У наредном периоду би требало изнаћи начин да се уз подршку виших нивоа власти заврши изградња централног фудбалског терена у Осмацима за потребе локалног фудбалског клуба, као и минимум пет мањих игралишта за дјецу школског и предшколског узраста у насељеним мјестима.

2.1.11.4. Питања родне равноправности у руралном подручју

Босна и Херцеговина је потписница свих важнијих међународних конвенција о равноправности полова и укидању свих облика дискриминације над женама од којих је свакако најважнија УН Конвенција о укидању свих облика дискриминације жена (*ЦЕДАВ - Тхе Конвенцион он тхе Елиминацион оф алл Формс оф Дисцриминацион Агаинст Вомен*). Посебан члан ове конвенције односи се на унапређење положаја жена на селу и он обавезује БиХ, као потписнице ове конвенције, да ради на унапређењу социо-економске ситуације жена на селу, њиховог приступа ресурсима, тржишту и информацијама, те приступа основној инфраструктури и јавним услугама. Најважнији домаћи правни акт који као лех специалис регулише област равноправности полова као посебно људско право је Закон о равноправности полова у Босни и Херцеговини (Службени гласник Босне и Херцеговине, број 32/10 – пречишћен текст) који промовише равноправност полова и забрањује дискриминацију по основу пола и полне оријентације, те обавезује све институције власти, на свим нивоима да израде, усвоје и спроведу програме мјера за имплементацију закона у свим областима. Босна и Херцеговина има Гендер акциони план (у овом моменту за период 2018-2022) који има три стратешка циља: 1) Израда, спровођење и праћење мјера за унапређење равноправности полова у институцијама власти, по приоритетним областима, 2) Изградња и јачање система, механизма и инструмената за постизање равноправности полова и 3) Успостављање и јачање сарадње и партнерства.

Активности на унапређењу положаја жена на селу у Републици Српској датирају од 2009 године када извршена прва Анализа стања, на основу чијих резултата је креиран први Акциони план за унапређење положаја жена на селу, као посебна мјера у оквиру Програма руралног развоја Републике Српске. Акциони план, као први те врсте у региону, представља јединствен документ у чијој реализацији учествује неколико министарстава у Влади Републике Српске: Министарство пољопривреде, Министарство здравства, Министарство просвјете, Министарство саобраћаја и веза и др.те који планирају и реализују мјере у оквиру акционог плана усклађене са потребама жена на селу. Министарство пољопривреде је реализовало низ пројеката за унапређење женског предузетништва, суфинансирало пословне активности удружења жена, организовало женске задруге, те радило на формирању регионалних мрежа за подршку женама на селу. У оквиру

доdjеле подстицајних средстава такође су креирани посебни услови (додатни бодови) за жене носиоце пољопривредних газдинстава. Све ове мjере резултирале су повећањем броја жена носилаца пољопривредних газдинстава са 4% на почетку периода на 19% на крају овог периода, уз учешће од 6.5% у повлачењу финансијских средстава из буџета што је још увијек скроман резултат.

Према подацима Регистра пољопривредних газдинстава на подручју Општине Осмаци само код 13 газдинстава или 26,5% носилац газдинства је жена. Мjерено на републичком нивоу, удио у апсорпцији пољопривредног буџета за домаћинства у којима је жена носилац газдинства досегао је 6,5% у РС у 2019. години. Иако овај проценат има константан тренд раста, приметно је да се жене власнице газдинстава пријављују за мале инвестиције и тако повлаче мање укупних средстава из пољопривредног буџета. Број власница пољопривредних газдинстава на нивоу ЕУ износи око 29% (Еуростат, 2016), па можемо закључити да БиХ, захваљујући континуираној сарадњи са УН организацијама, успијева пратити овај тренд.

Извор: Регистар пољопривредних газдинстава Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде
Графикон 17: Однос носилаца породичних пољопривредних газдинстава према полу, Стање 2022 године

Према резултатима истраживања, жене чланови руралних домаћинства, једнако су активне у пољопривредној проузводњи као и мушки чланови домаћинства те већину свог радног времена проводе у пољопривреди. Према ставовима испитаница у већини случајева, жене дјелимично учествују у доношењу одлука о пословним активностима газдинства. Наравно, и код куће и у пољопривреди има такозваних женских и мушких послова. Тако су жене више укључене у производњу поврћа за домаћинство, прераду производа на имању и директну продају, док су мушкарци углавном задужени за механизацију, негу стоке и друге физички захтевне послове. Када је реч о административним пословима, најчешће мушкарци завршавају послове у граду, док су жене везане за кућу и бригу о издржаваним члановима домаћинства.

Жене на селу најчешће нису власнице некретнина којима газдинство располаже, те се по неписаном традиционално устројеном правилу удајом уједно одричу и дјевојачког наслеђа над имовином коју евентуално дјевојачка породица има ако је у питању пољопривредно земљиште. Тако да, према резултатима истраживања, од имовине у власништву најчешће имају само накит и уштеђевину. Жене су такође мање мобилне и везане су због бриге о дјечи или старијима, за присуство на газдинству, те из тог разлога најчешће не учествују на обукама. Као најприоритетније проблеме жене на селу виде у недостатку фабрика за запошљавање радне снаге. У складу са наведеним перспективу виде у запошљавању чланова породице ван газдинства, а у случају останка на газдинству да се поред пољопривреде баве и додатном врстом активности. Врсте инвестиција које испитанице сматрају најпотребнијим су: пластеници (61%) и набавци механизације и опреме за наводњавање (14%). Анкетним истраживањем је такође утврђено да и млади на селу своју перспективу виде доминантно ван пољопривреде, и то кроз запошљавање ван газдинства.

2.1.12. Еколошки аспекти руралног развоја

Управљање земљишним ресурсима

На простору општине су заступљене три категорије употребне вриједности пољопривредног земљишта са бонитетним класама осим прве, која није заступљена.

У прву категорију су сврстана земљишта од друге до четврте бонитетске класе и заузимају око 25,35% или 873,28 ха од укупног пољопривредног земљишта. Прва категорија употребне вриједности је просторно распоређена претежно на ширем подручју Петровог поља, Осмачког поља, Хајваског поља, те Језера. То су најквалитетнија земљишта на територији општине и треба их искључиво чувати за пољопривредну производњу, тј заштитити од ненамјенског коришћења. Друга категорија употребне вриједности обухвата земљиште пете и шесте бонитетне класе на простору од 2349,39 ха или 68,21% од укупног пољопривредног земљишта. Доминантна је категорија и просторно заузима шире подручје општине, претежно брежуљкастог и брдско планинског региона.

У пољопривредна земљишта треће категорије употребне вриједности спадају земљишта седме и осме бонитетске класе, просторно дефинисаних у источном дијелу општине. Ова земљишта су слабијег квалитета и заузимају брдско планински регион општине. Удио ове категорије је најнижи на територији општине и обухвата 221,73 ха или 6,44% од укупне количине пољопривредног земљишта. Протеклих година земљиште као природни ресурс је било изложено разним видовима оштећења и деградације. Заштита пољопривредног земљишта и интегрално управљање овим ресурсом су врло важни у функцији одрживог развоја општине у будућности. Коришћење, заштита и очување пољопривредног земљишног фонда је једана од битних функција планирања и уређења простора. Рационалним планирањем у овој области обезбједиће се трајно очување могућности пољопривредног земљишта за производњу потребних количина хране високе здравствене вриједности. Општина Осмаци располаже са око 3531 ха обрадивог земљишта, што је око 0,66 ха по становнику, што је 4 пута више од минимума за обезбјеђење егзистенције (по процјенама за обезбјеђење минималне егзистенције је довољно 0,17 ха обрадивог земљишта по једном становнику)¹⁰.

Управљање водним ресурсима

Простор општине Осмаци је углавном простор горњег тока ријеке Спрече, чији је правац генерално југоисток – сјеверозапад. Хидрографска мрежа је врло развијена, већина токова припада сливу Спрече, односно ријеци Босни. Већи токови су Спреча, Сајтовића ријека, Угровица, Симница, Мала Спреча, Папраћа, Мраморак, Махалска ријека, Шабатовица ријека, Тавна, Пухара, Љесковица и многе друге. Само мањи дио терена на истоку припада сливу велике Окануше (слив ријеке Дрине). На простору општине Осмаци постоје и многобројни извори, посебно у подручју Ракиног брда, Борогова, Зелине, Сајтовића, Матковца, Кусоња, Кулине, Косоваче и др. Водни ресурси су недовољно искориштени. Изузетак је предузеће „Планински студенац“ д.о.о. Цапарде које, 2011. године започиње пуњење и флаширање природне изворске воде под називом „Аква Вита“, и њен пласман на тржиште БиХ. Тренутно, наведено предузеће се налази у финансијским проблемима и неизвјетан је његов даљи опстанак на тржишту. На подручју општине постоји значајан број изворишта питке воде који представљају потенцијални ресурс за улагање у ову област. Садашње стање система у погледу капацитета доводних цјевовода, расположивог резервоарског простора, капацитета и других карактеристика дистрибутивне мреже, а посебно стања у области управљања системом, мониторингом на

¹⁰ Стратегија развоја општине Осмаци, 2021-2027 година, нацрт стратешке платформе

систему и контроле губитака воде није на задовољавајућем нивоу. Локални водоводни системи су као и у већини других општина рађени стихијски. Финансирани су углавном од стране групе грађана или мјесних заједница, без потребне пројектно-техничке документације. Неопходно је напоменути да је контрола квалитета воде у тим водоводима проблематична и да није под непосредном контролом институција које се баве том проблематиком. С обзиром да објекти за одлагање ђубрива нису изведени на начин да су водонепропусни, а чишћење и одржавање истих није редовно, претпоставка је да постоји утицај ових пољопривредних дјелатности на квалитет вода наведених водотока. Праћење квалитете земљишта такође не постоји.

Управљање отпадом

Комунални отпад сакупља и одлаже Јавно комунално предузеће „Рад-Спреча“ на регионалну депонију која се налази на локалитет Црни Врх. Тиме су створени услови за покривање већег броја корисника на територији општине Осмаци одвозом отпада, те се сада одвоз врши у свим МЗ и насељеним мјестима, осим насеља Косовача у МЗ Цапарде (око 15-20 домаћинстава) и насеља Мраморак у МЗ Осмаци (око 3 домаћинства), гдје није приступачан пут за камион.

Према томе, укупна покривеност домаћинстава одвозом отпада је у 2020. години износи око 66%. Количина чврстог отпада из домаћинства и комерцијалног сектора стално расте и исти се без одвајања одвози на регионалну депонију која је смејштена на рубном дијелу наше општине.

Током 2008. године било је свега 92 домаћинства од којих је одвожен отпад, а у 2020. години тај број повећан на 1165 (1113 домаћинстава и 52 правна лица).

Биодиверзитет и генетски ресурси

Босна и Херцеговина, као пуноправна странка ЦБД-а од 2002. године, сlijеди глобалне свјетске трендове о очувању и одрживом кориштењу биолошке разноликости, те је у том циљу мобилизовала своје расположиве институције и експерте како би испунила међународне обавезе, а посебно како би осигурала да заштита и одрживо кориштење биолошке разноликости буде незаобилазна област код израде релевантних секторских политика и стратегија на свим нивоима власти у држави. Босна и Херцеговина је усвојила Стратешки план за биолошку разноликост 2011–2020. Стратегија заштите природе РС-а (2011) успоставља стратешки оквир и стање у области заштите биолошке разноликости. У Стратегији је наглашено да се цјелокупни териториј РС-а сматра подручјем с високовриједним природним окружењем, у којем је могуће осигурати и проводити мјере заштите и очување богатства биолошке разноликости, као и баланс природних процеса.

Према шестом Националном извјештају БиХ за Конвенцију о биодиверзитету (2019.) и Стању околиша у БиХ (2010.), БиХ је простор који карактеризује висок степен разноликости еколошких услова. Услјед специфичне климе, орографије, геологије и хидрологије, на подручју општине Осмаци постоје разноврсни осјетљиви терестријални екосистеми и станишта од огромнога значаја за биолошку разноврсност.

Биодиверзитет подручја општине Осмаци је још увијек неистражен, те би било интересантно у будућем периоду осмислити пројекте и активности на ову тему.

Генетска разноврсност биљака

Активности на очувању аутохтоних, прије свега биљних генетичких ресурса, интензивирани су у периоду послје рата, и то успоставом банака гена у РС-у и ФБиХ. Овај процес је започет 2004. године имплементацијом СЕЕДНет Пројекта (Југоисточна европска мрежа за биљне генетичке ресурсе) који је имао за циљ успоставу мреже за очување биљних генетичких ресурса пољопривредних култура у југоисточној Европи. У склопу СЕЕДНет Пројекта успостављени су центри за биљне генетичке ресурсе – Ген банка у склопу Пољопривредно-прехранбеног факултета Универзитета у Сарајеву, као и Институт за генетичке ресурсе при Универзитету у

Бањој Луци (Организација за храну и пољопривреду – ФАО, 2008). Центар за биљне генетске ресурсе – Ген банка у Сарајеву, успостављен је 2009. године и тренутно посједује више од 500 принова појединих биљних култура које су организоване у функционалне групе: повртларство, ратарство, крмно биље, љековито и ароматично биље, воћарство и виноградарство.

Институт за генетичке ресурсе Универзитета у Бањој Луци основан је 2009. године и у свом саставу има двије подорганизационе јединице – Центар за биодиверзитет и Центар за одрживо кориштење генетичких ресурса. У склопу Центра за биодиверзитет налази се банка биљних гена РС-а, у којој је смјештена сјеменска колекција житарица, поврћа, крмног, индустријског, љековитог и ароматичног биља. У њој се тренутно налази око 600 принова на дугорочном чувању. Списак принова у пољској колекцији тренутно броји 106 сорти. За очување и употребу генетичких ресурса у банци биљних гена РС-а примјењују се међународни стандарди, а мјере утврђене овим стандардима дефинирају се путем ин ситу и ех ситу конзервације, он фарм конзервације и одрживе употребе биолошке разноликости. С друге стране, активности на очувању животињских генетичких ресурса су малобројне, организирана банка гена не постоји, а ин ситу заштита одвија се на нивоу појединаца или удружења.

У БиХ постоји свега неколико заштићених облика биљних генетичких ресурса (неколико сорти винове лозе Блатина и Жилавка, те једна сорта јабука непознатог назива) иако постоји пуно већи број сорти воћа, поврћа и житарица које су за подручје БиХ аутентичне и егзистирају на појединим дијеловима територија.

Битно је нагласити да су у РС-у усвојена два програма: Програм очувања биљних генетичких ресурса (2008) и Програм очувања шумских генетичких ресурса (2012). Овим програмима осигурава се основа за очување и одрживо кориштење биљних генетичких ресурса РС-а и повезивање свих тијела која се баве овом проблематиком с надлежним институцијама у БиХ и регији. Општина Осмаци засигурно посједује неистражен генетички ресурс како биљних тако и животињских врста које би требало истражити у наредном периоду.

Према Првом националном извјештају БиХ према ЦБД-у (2008) од генетичких ресурса житарица посебно се издвајају сорте кукуруза, пшенице (Босанка, Гранада, Кристина, Приједорчанка, Бањалучанка, Орион, Стојанка, Јелена, Шамчанка), јечма, зоби, ражи, прохе и соје (Сана, Соња, Марина, Милица). Од повртларских сорти значајни су облици тикве и бундеве, граха (чучо, бубњо, трешњо, кућићар, месни), купуса, паприка, бамије, лубенице, диње и кромпира (романијски, купрешки, фојнички, гламочки). Засигурно да неке од ових врста успијевају и на подручју општине Осмаци. Присутна је и висока разноврсност воћних врста која се прије свега огледа у великом броју сорти трешања, шљива, крушака, јабука, као и вишања, кајсија, брескви, бадема, малина, купина, јагода и рибизли.

Истраживања су показала да се у БиХ данас сакупља око 160 до 170 врста љековитих биљака, од чега се највише тргује са 15 до 20 врста. У БиХ, шуме су успјеле очувати своју генетичку структуру. Прије 100 година почиње развој интензивног шумарства, гдје се почиње с увођењем шумских врста, али у већини без успјеха, те је сад БиХ једна од ријетких земаља која није оптерећена генетичким загађењем и измјењеном генетичком структуром главних економских врста дрвећа (нпр. јела, смрека, буква, храст китњак) (Баллиан, 2009).

Животињски генетски ресурси

У Републици Српској донесен је „Програм очувања генетичких ресурса из области сточарства од 2020. до 2024. године“. Овим програмом прописују се циљеви и модели очувања генетичких ресурса из области сточарства с циљем одржавања и заштите изворних и заштићених раса насталих на територији Републике Српске као дијела биолошке баштине од интереса за Републику Српску.

На подручју БиХ удомаћене су многобројне пасмине животиња. Нарочито се истичу пасмине коња (босанскохерцеговачки брдски коњ), говеда (буша и гатачко говедо), оваца (праменка), коза (домаћа балканска рогата коза), свиња (шишка), паса (босанскохерцеговачки пастирски торњак

и босански оштродлаки гонич барак) и голубова (травнички краткокљуни голуб, сарајевски превртач, бихаћи превртач и зенички превртач), иако се назнаке аутохтоности запајају и код херцеговачког магарца, пса и кокоши (Први национални извјештај БиХ према ЦБД-у, 2008). И одређене врсте (ловне) дивљачи такођер се карактеризирају својом особитошћу и јединственим генофондом (срна, дивокоза, дивља свиња, вук, куна бјелица, мрки медвјед и др.) (Први национални извјештај БиХ према ЦБД-у, 2008).

Тренутна ситуација броја грла на основу прегледа извршеног од Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, те података доступних са терена показала је следећу бројност популације аутохтоних раса и сојева:

- Буша 250
- Гатачко говече 2.000
- Дупска праменка 80.000
- Купрешка праменка 400
- Херцеговачка праменка 15.000
- Домаћа балканска рогата коза 1.500
- Босански брдски коњ 2.000
- Мангулица 580
- Кока живичарка 8.000

Неке од горе наведених врста се и данас узгајају на подручју општине Осмаци, а њихови произвођачи би требали ући у програм заштите животињских ресурса који проводи Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске заједно са Институтом за генетичке ресурсе.

2.1.13. Организација локалне управе и финансијске подршке пољопривреди

Општинска управа Осмаци организована је у два одјељења и два одсјека, и то:

1. Одјељење за општу управу, просторно уређење и комуналне послове;
2. Одјељење за привреду, финансије и друштвене дјелатности
3. Одсјек за управљање локалним развојем, и
4. Одсјек за заједничке послове.

При кабинету начелника општине устројена је Стручна служба скупштине. У Општинској управи Осмаци запослено је 32 радника, од којих два агронома. Скупштина општине Осмаци броји 15 одборника.

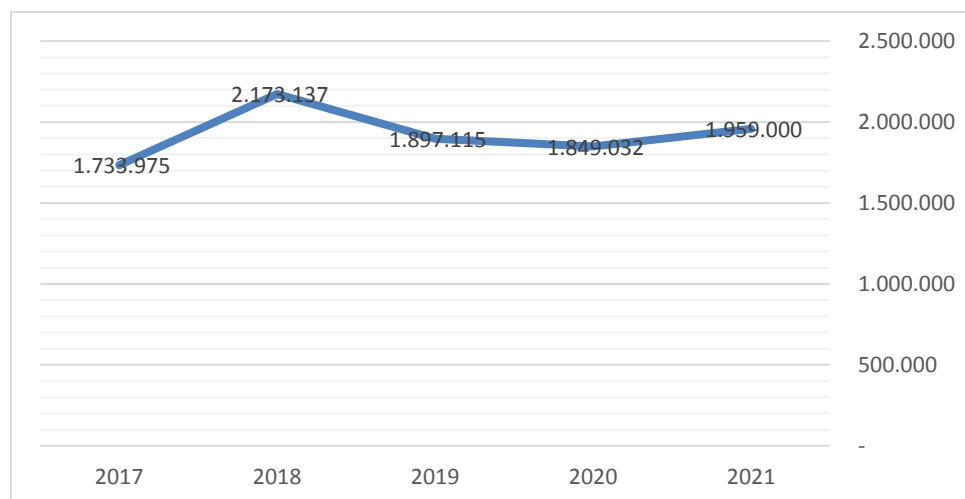
У току је израда интегрисане Стратегије развоја општине Осмаци за период 2021-2027 година, која као један од својих стратешких фокуса дефинише **Искориштавање потенцијала за рурални развој** при чему се наводи да је потребно повећати искориштеност расположивих обрадивих површина, унаприједити саобраћајну и енергетску инфраструктуру, туристичку понуду, те превазићи екстензивност и низак технолошки ниво производње како би се остварила већа продуктивност а тиме и већи доходак и конкурентност локалне пољопривредне понуде и руралног развоја у цјелини¹¹. При томе је предложена и визија развоја општине **Осмаци, мјесто одрживог руралног развоја и здравог живљења у којем је јако партнерство грађана и општинске управе.**¹²

У анализираном периоду 2017-2021 године висина годишњег расположивог буџета општине Осмаци се кретао између 1,7 милиона КМ у 2017. години до скоро 2,17 милиона КМ у 2018. години. Буџете чине порески и непорески приходи, грант средства и трансфери између буџетских јединица различитих нивоа власти. У структури укупних прихода доминирају порески приходи, док је учешће непореских прихода веома ниско (око 10% у односу на укупне приходе у 2020.

¹¹ Стратегија развоја општине Осмаци, 2021-2027 година, нацрт

¹² Ибид

години). У укупним пореским приходима порез на додатну вриједност у 2020. години учествује са 73% , тј. у износу од 1.346.000 КМ.

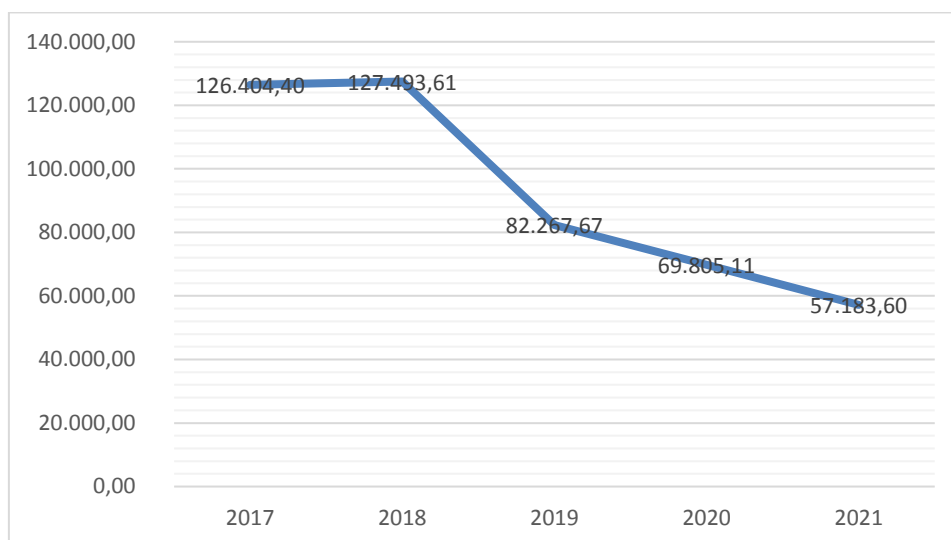
Извор: општина Осмаци, одјељење за финансије

Графикон 18: Кретање годишње буџета општине Осмаци у периоду 2017 - 2021

Пољопривредна политика и политика руралног развоја

У складу са Законом о пољопривреди Републике Српске ("Сл. гласник РС", бр. 70/2006, 20/2007, 86/2007 и 71/2009), пољопривредна политика се спроводи према Стратегији развоја пољопривреде Републике Српске. Мјере пољопривредне политике с обзиром на подручје дјеловања, дефинисане Законом дијеле се на: мјере политике тржишта и цијена, мјере структурне политике, мјере земљишне политике и мјере подстицања у пољопривреди. Према наведеном Закону Јединице локалне самоуправе могу прописати додатне мјере структурне политике за своја подручја у складу са пољопривредном стратегијом. Новчане подршке за дате додатне мјере обезбјеђују се у буџетима јединица локалне самоуправе. Закон такође прописује врсте мјера структурне политике: подручјима са тежим условима привређивања у пољопривреди, развој пољопривреде која не загађује природну околину и осигурава очување биодиверзитета, инвестиције у пољопривредна газдинства, стручно оспособљавање за рад у пољопривреди, подршка младим пољопривредним произвођачима, подршка регионалном развоју пољопривреде, подршка допунским активностима на пољопривредним газдинствима, подршка организованости пољопривредника и подршка систему противградне заштите и другим мјерама заштите усјева.

У складу са наведеним законским одредбама буџетска подршка пољопривредним произвођачима на подручју општине Осмаци долази са два нивоа: ниво Републике Српске и ниво општине. Међутим који ниво подршке аграрног буџета Републике Српске ће бити искориштен на подручју општине Осмаци, зависи прије свега од обима производње и спремности субјеката на повлачење средстава. У анализираном периоду (2017-2021) године, повучена су скромна средства која су се кретала од 57 до 127 хиљада КМ.

Извор: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске

Графикон 19: Средства аграрног буџета реализована на подручју општине Осмаци

У структури буџетске подршке са републичког нивоа највеће учешће се односи на подршку текућој производњи (у просјеку 92% у посматраном периоду). Ова подршка се односи на подршку производњи млијека, систем крава-теле, приплодне јунице, а у оквиру биљне производње доминира подршка набавци регресираниог дизел горива.

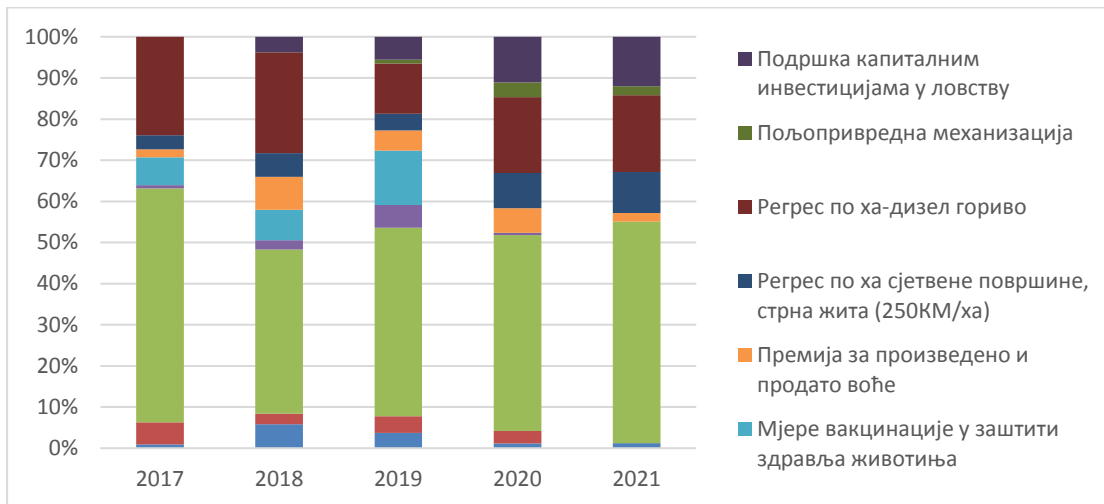

Извор: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске

Графикон 20: Структура буџетске подршке аграрног буџета за подручје општине Осмаци

Када је у питању подршка структурним мјерама односно дугорочним улагањима, ниво повучених средстава је екстремно мали и повлаче се средства само за набавку пољопривредне механизације. Подршка из републичког буџета се обезбјеђује у износу од 30-40% (за општине са надморском висином изнад 600 м подршка је 40%) поврата на инвестирана средства.

Када је у питању трећа група мјере (системске мјере подршке), она се односила на подршку мјерама здравствене заштите животиња, као и интервентне мјере на тржишту и ванредне потребе и помоћи за шта су остварена скромна средства.

Извор: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске

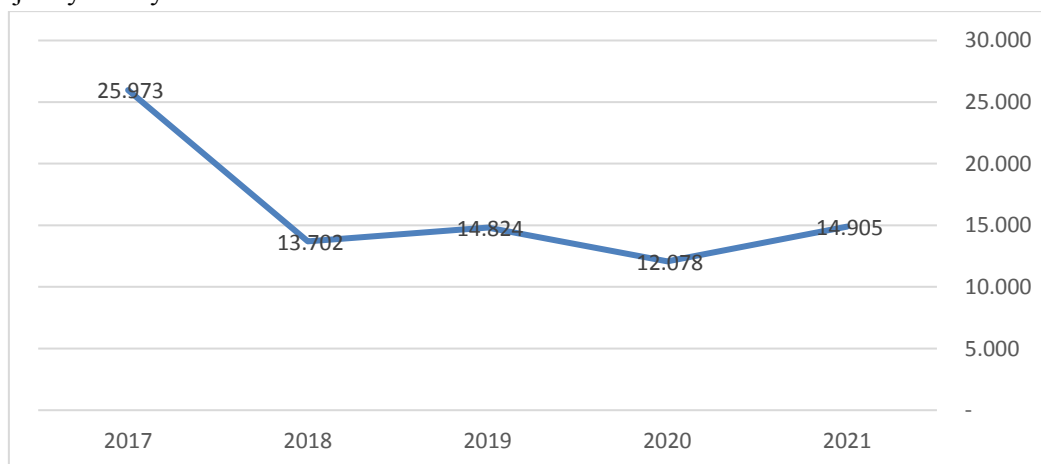
Графикон 21: Структура подршке текућој производњи из аграрног буџета за кориснике са подручја општине Осмаци

Општина Осмаци у оквиру својих буџетских средстава издваја средства и за развој пољопривреде. Ова средства се налазе у оквиру буџетске позиције Субвенције: Подстицајна развоја пољопривреде. Укупна средства су варирали у посматраном периоду, а највећу вриједност су достигла 2017 године у износу од 25.973,00 КМ, а најнижу 2020 године у износу од 12.078,00КМ. У односу на укупна буџетска средства учешће ове позиције износи 1%.

Средства се додјељују на основу одредби Правилника о условима и начину остваривања новчаних подстицаја за развој пољопривреде на подручју општине Осмаци који доноси Начелник општине сваке године за текућу годину. У оквиру подршке текућој производњи – директна подршка, корисник остварује право на мјере за заштиту животиња. У оквиру подршке дугорочном развоју корисник остварује право на новчани подстицај за:

- 1) Подизање вишегодишњих засада
- 2) Педолошка анализа земљишта
- 3) Подршка калцификацији земљишта (набавка кречњака)
- 4) Подстицај за развој пчеларства

У оквиру осталих мјера, корисник остварује право на новчани подстицај за случај појаве ванредних околности у текућој години (пожар, угинуће стоке, штета од вукова и паса луталица, штета од грома), а због којих може доћи до застоја производње који би могао изазвати материјалну штету.

Извор: Одјељење за финансије општине Осмаци

Графикон 22: Средства за подстицај развоја пољопривреде општине Осмаци за период 2017-2021 година

Табела 45: Средства за подстицај развоја пољопривреде општине Осмаци за период 2019-2021 година

Мјере подршке	2019		2020		2021	
	Износ средстава	Број корисника	Износ средстава	Број корисника	Износ средстава	Број корисника
Мјере за заштиту животиња.	4.500	22	3.815,00	18	2.460,00	16
Подизање вишегодишњих засада	400,00	2	673,00	3	3.088,66	2
Педолошка анализа земљишта	/	/	/	/	28,00	2
Подршка калцификацији земљишта	/	/	/	/	/	/
Подстицај за развој пчеларства	1.250,00	3	1.125,00	3	1.110,00	3
Подстицај за случај појаве вандредних околности у текућој години	7.850,00	25	6.315,00	18	6.797,50	20

Осим улагања у развој пољопривреде, општина издваја средства за санирање уралне инфраструктуре. У доњем прегледу су приказан физички обим улагања по различитим намјенама.

Табела 46: Средства за рурални развој општине Осмаци за период 2019-2021 година

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Дужина санираних пољских путева у km	2,0	15,4	0	0	0	0
Дужина санираних ријечних корита на подручју општине у ml	0	1260	1200	0	1000	0
Број изграђених / реконструисаних мостова	3	1	1	0	0	0
Финансијска вриједност инвестиција у рурални развој	н.а.	48.675	30.929	н.а.	6.879	н.а.

2.2. SWOT анализа заснована на доказима

Радионица SWOT анализе одржана је 2. новембра 2022. године у сали Скупштине општине Осмаци. Учесници су били сви чланови радне групе коју је именовао начелник општине и други релевантни актери, укључујући пољопривредне произвођаче и њихове организације, локалну администрацију и невладине организације. Радионица је имала укупно 20 учесника. Учеснике радионице водили су кроз SWOT анализу питањима која су припремили модератори. Снаге, слабости, прилике и претње у различитим секторима и социоекономским контекстима испитане су на основу ситуационе анализе.

Предности	Слабости
<ul style="list-style-type: none"> - вриједност пољопривредне производње у нивоу републичког просјека по хектару и домаћинству; - просјечна величина газдинства у нивоу републичког просјека; - висок степен кориштења обрадивих површина; 	<ul style="list-style-type: none"> - низак ниво улагања у пољопривредну производњу по хектару и домаћинству; - мали значај пољопривреде у формалној запослености; - пад броја регистрованих газдинстава; - доминантно некомерцијална орјентација пољопривредних газдинстава;

<ul style="list-style-type: none"> - погодно земљиште и клима за развој воћарства, сточарства и ратарства; - повољни услови за развој органске производње (изолираност земљишних парцела и фарми од извора загађења, квалитет земљишта и парцеле које нису загађене пестицидима, квалитет воде и ваздуха); - потенцијали археолошких налазишта (стећци, тунел из бронзаног доба, вјерски) за туризам; - чиста природна средина, нема загађивача; - задовољавајући број изворишта питке воде и доступна вода за наводњавање; - традиционално марљиво и гостољубиво становништво; - раст имица локалне културне манифестације „Јагњијада“ која прераста у традиционалну са посјетиоцима и из сусједних општина; - релативна близина већих привредних центара и релативна близина граничних прелаза (Зворник и Бијељина). - добро развијена рурална инфраструктура и приступ јавним услугама у руралном подручју - постојање предузетничке иницијативе за развој руралног туризма; 	<ul style="list-style-type: none"> - доминантно екстензиван начин кориштења пољопривредних површина; - низак интензитет сточарске производње; - застарјела и недостајућа пољопривредна механизација; - низак ниво продуктивности у свим гранама производње; - доминација продаје на кућном прагу углавном производа са ниском доданом вриједности; - одлив становништва, а посебно младих и квалификованих кадрова; - неорганизовани пољопривредни произвођачи, а постојеће произвођачке организације недовољно активне; - низак ниво кориштења подстицаја из републичког буџета; - низак ниво учешћа жена у обукама у пољопривреди; - непостојање удружења жена на селу; - неразвијена туристичка супра и инфраструктура; - непостојање туристичке организације на нивоу Општине; - несанирана клизишта и ријечна корита; - отежан приступ капиталу и тржишту - низак ниво развоја допунских дјелатности;
<p>Могућности</p>	<p>Пријетње</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Могућности развоја агротуризма као начина за ефикасније искориштавање руралних ресурса и доходака пољопривредних газдинстава; - Извозне могућности у производњи органски сертифицираних пољопривредних производа; - Фондови (домаћи и међународни) за ублажавање ризика од елементарних непогода; - Усклађивање са ЕУ стандардима као шанса за бољу тржишност пољопривредних производа; - Фоднови за западни Балкан као шанса за прилагођавање климатским промјенама и већи степен заштите животне средине; - Усаглашавање ИПАРД оперативне структуре и отварање првих ИПАРД позива; - Развој модела за управљање системима за наводњавање ради њиховог ефикасније и дугорочнијег искориштавања; - пораст потражње и могућности извоза за одређене пољопривредне производе (бобичасто воће, органске производе); - тренд раста интереса туриста за еколошки здраве и руралне заједнице, те донатора за улагања у пројекте за сеоски туризам. - Пројекти сарадње са сусједним јединицама локалне самоуправе 	<ul style="list-style-type: none"> - Непостојање робних резерви у околностима нарушених тржишних односа; - Услови за повлачење средстава републичког буџета рестриктивни за мале произвођаче; - Временске непогоде (суша, поплава и др.) - Болести и штеточине; - Заразне болести; - Неповољна политичка и економска ситуација у земљи или региону; - Продужење трајања пандемије; - Цјеновни поремећаји на тржишту пољопривредних производа; - Изостанак мјера заштите домаће производње; - Нелојална конкуренција на тржишту пољопривредних производа - Нарушавање услова у слободној трговини са сусједним земљама; - Смањење аграрног буџета и финансијских извора за улагања у сектор пољопривреде; - Застој у процесу европских интеграција и немогућност кориштења предприступних фондова; - Пооштравање услова за извоз производа на тржиште Европске Уније; - Не постизање договора око законске регулативе у обалсти вина, хране и ветеринарства на БиХ нивоу;

<ul style="list-style-type: none"> - Прекогранична сарадња (ИПА Срб-БиХ, Формирање прекограничне туристичке понуде) - Доступност ЕУ и других развојних фондова - Регионално отварање тржишта (билатерални и мултилатерални споразуми) - Заинтересованост страних инвеститора и дијаспоре за улагање на подручје БиХ - Економски модел јавно-приватног партнерства - Растући тренд примјене мјера енергетске ефикасности и обновљивих извора енергије, - Растући тренд конзумирања здраве, органски произведене хране - Константа у културно-историјском туризму и повећана атрактивност здравственог туризма и активног одмора 	<ul style="list-style-type: none"> - Губитак становништва узрокован трајним емиграцијама; - Даљи пад наталитета становништва и повећање просјечне старости;
--	---

2.3. Стратешко фокусирање

У складу са резултатима Анализе стања, те у складу са потребом усклађивања стратешких приоритета са постојећим стратешким оквиром на локалном, републичком и државном нивоу, идентификована су три стратешка фокуса за унапређење пољопривреде и руралног развоја општине Осмаци:

- Унапређење конкурентности пољопривредне производње унутар селектованих ланаца вриједности;
- Унапређење квалитета живота у руралном подручју и
- Одрживо управљање природним ресурсима у руралном подручју;

Унапређење конкурентности пољопривреде и селектованих ланаца вриједности има стратешки фокус на унапређењу продуктивности пољопривреде што је у складу са стратешким оквиром на локалном и републичком нивоу. Пољопривреда на подручју општине Осмаци базирана је на полу екстензивној производњи која је већ присутна на релативно уситњеним газдинствима, почецима органске производње малине, која је један од селектованих ланаца вриједности, пчеларској производњи која је вид производње који доприноси одрживом кориштењу природних ресурса и одрживом развоју пољопривреде. Други стратешки фокус је на ланцима вриједности и то у смислу постизања максималне ефикасности у искориштавању постојећих ресурса кроз додавање вриједности доминантним производима са подручја општине Осмаци, а у овом случају то су малине и мед. Кроз идентификацију свих карика у ланцу вриједности, примијењене технологије, нивоа достигнутог прихода, еколошког и социјалног окружења у смислу нивоа укључености различитих друштвених група у ланац вриједности, те утицаја на животну средину, дефинисане су конкретне мјере и кључни пројекти који ће дати одговор на идентификоване изазове као што су анимација младих за бављење пољопривредом, повећање укупног дохотка из пољопривредне производње, унапређење приступа тржишту и др.

Унапређење квалитета живота у руралном подручју треба да да одговор на постојеће изазове а они се односе прије свега на губитак становништва кроз континуирано иселавање, а нарочито иселавање младих. Да би млади остали у руралном подручју требају им основни предуслови а то су извори запослења или снажни подстицаји за samozапослење било у пољопривредним или непољопривредним дјелатностима. Такође услови живота везани за приступ инфраструктурним садржајима и јавним услугама морају бити унапређени како би се становништво задржало у руралном подручју, односно како би се привукли нови становници и нове инвестиције у руралном подручју.

Одрживо управљање природним ресурсима ставља фокус на заштиту основних ресурса као што су земљиште, али и биљни и генетички ресурси које тек треба идентификовати и увести у програм заштите који већ постоји на републичком нивоу. Фокус је такође на органској и интегралној производњи као системима одрживе производње, што је опет у складу са општим стратешким оквиром на свим нивоима власти. Такође, истиче се предност недостатка индустријских капацитета и скоро било каквих извора загађења на нивоу општине Осмаци, као основ за његовање одрживог приступа и брендирање здраве животне средине као стимулативног окружења за развој.

2.4. Визија развоја

Визија представља први и основни корак у одређивању сопствене будућности једног подручја и формалан договор свих заинтересованих актера у локалној заједници о будућности какву желе. Стога би свака визија будућности требало да:

- нађе равнотежу између визије и прагматизма;
- одрази улогу коју рурално подручје има у регионалном и националном контексту;
- буде разумљива грађанима,
- конзистентна са другим плановима локалне заједнице.

Добра визија има вањску и унутрашњу димензију, које су међусобно усклађене. Вањска димензија се изражава у виду конкурентске позиције коју та средина намјерава заузети у окружењу које се сматра релевантним за наредни стратешки период. Унутрашња димензија се изражава у виду заједничке, обједињене перспективе локалних актера о томе какву заједницу намјеравају (из)градити у наредном стратешком периоду. Практично посматрано, обликовање визије је формулисање одговора на два питања:

- Коју/какву (конкурентску) позицију намјеравамо заузети, у којем/каквом окружењу?
- Какву друштвену заједницу намјеравамо (из)градити?

У првом питању водећи аспект је економски, са израженом еколошком димензијом у позадини. У другом питању у првом плану је друштвени аспект, са еколошком и економском димензијом у позадини.

Стратегијом развоја општине Осмаци до 2027 године, већ је дефинисана визија развоја која се реферише и на рурална подручја општине:

ОСМАЦИ, МЈЕСТО ОДРЖИВОГ РУРАЛНОГ РАЗВОЈА И ЗДРАВОГ ЖИВЉЕЊА У КОЈЕМ ЈЕ ЈАКО ПАРТНЕРСТВО ГРАЂАНА И ОПШТИНСКЕ УПРАВЕ

У складу са претходно наведеним принципима креирања визије, локални тим је дефинисао визију развоја општине Осмаци у сектору пољопривреде и руралних подручја на следећи начин.

Осмаци - општина одрживог руралног развоја и породичног предузетништва.

Кроз овако дефинисану визију истиче се опредјељење ка одрживости развоја што је усклађено са другим развојним приоритетима заједнице, али и визијом развоја на републичком и државном нивоу. Истиче се оријентација ка руралном развоју, односно сагледавању руралних ресурса на мултифункционалан интегралан начин, без истицања искључиво једног сектора, односно пољопривреде као извора прихода и радних мјеста у руралном подручју, што сигурно не би била прихватљива опција за младе на селу. На крају, истиче се породично предузетништво као начин мобилизације неискориштених ресурса укључујући људске ресурсе, јер би само стварањем прилика за запошљавање и samozapoшљавање на подручју општине, газдинства и шире, могли задржати младе људе и мијењати демографску слику.

2.5. Стратешки циљеви са индикаторима

У складу са стратешким оквиром који је у процесу дефинисања на локалном нивоу, те у складу са стратешким оквиром на републичком и државном нивоу, дефинисани су стратешки циљеви развоја пољопривреде и руралних подручја који су усаглашени са постојећим стратешким оквиром и дефинисаним индикаторима.

Стратешки циљ 1.

Унапређење конкурентности пољопривреде и селектованих ланаца вриједности

Табела 47: Индикатори стратешког циља

Стратешки циљ 1. <i>Унапређење конкурентности пољопривреде и селектованих ланаца вриједности</i>	Индикатор (утицаја)	Полазна вриједност (2022.)	Циљна вриједност (2027.)
	Износ инвестиционе подршке из буџета локалне управе у пољопривредној производњи	15.000КМ	+50%
	Број функционалних ланаца вриједности за кајмак и за мед	0 функционалних ланаца вриједности	најмање два функционална ланца вриједности

Први стратешки циљ као што је већ речено у фокусу има конкурентност и ланце вриједности. Конкурентност ће се унаприједити кроз повећање нивоа инвестиција у пољопривредној производњи попут инвестиција у нову механизацију, нови репродуктивни материјал, системе за наводњавање, производњу у заштићеном простору. Други начин унапређења конкурентности је кроз успостављање функционалних ланаца вриједности прво у малинарству и пчеларству а по потреби и у области анималне производње (производња млијека и сира). Пратеће мјере за успостављање ланаца вриједности су у унапређењу примијењене технологије у производњи, нивоа знања произвођача укључених у ланац вриједности, унапређења позиције произвођача у ланцу вриједности кроз организовање произвођачке организације (задруге). Одрживост ће се постићи кроз подршку успостављању прво интегралних система производње, а у каснијој фази и органских система производње. Социјална страна одрживости односиће се на дефинисање посебних мјера подршке за укључивање жена и младих у ланце вриједности. Очекивани ефекти повећаних инвестиција и успостављених ланаца вриједности су у повећању продуктивности, већој доданој вриједности, унапређеном тржишном приступу, те крајњем ефекту унапређеном укупном дохотку из пољопривредне производње.

Стратешки циљ 2:

Унапређење квалитета живота у руралним подручјима

Табела 48: Индикатори стратешког циља

Стратешки циљ 2 <i>Унапређење квалитета живота у руралним подручјима</i>	Индикатор (утицаја)	Полазна вриједност (2022.)	Циљна вриједност (2027.)
	Раст броја становника	5.261 у 2022 години	+10%

Крајњи циљ унапређеног квалитета живота требао би бити у задржавању постојећег становништва и привлачењу нових становника у рурално подручје. С обзиром да је цјелокупна територија општине Осмаци рурално подручје, то значи задржавање постојећих и привлачење нових становника на подручје општине Осмаци. Следећи примјер развијених општина и земаља, да би се зауставила емиграција и привукло ново становништво, треба прије свега понудити нова радна мјеста, адекватна примања и приступ основним услугама: здравство, образовање, превоз, снабдијевање и др. Одговор на овај изазов не може бити само у развоју пољопривредне производње, већ развоју укупне руралне економије. С обзиром да на подручју општине Осмаци нема индустријских капацитета, те да није извјесна њихова изградња у ближој будућности становници запослење траже у оближњим већим индустријским центрима, као што је Зворник. Унапређењем услова живота на подручју општине становници могу бити задржани и бирати општину Осмаци као мјесто живљења без обзира на дневне миграције везане за запослење. Други начин задржавања становника је у унапређењу могућности за самозапослење и развој малог предузетништва у свим сферама економије, а најприје у занатству, туризму, преради. Као пратеће мјере за овај стратешки циљ је изградња недостајућих инфраструктурних садржаја, с обзиром да је општина већ сад добро развијена када је у питању основна физичка инфраструктура и приступ услугама.

Стратешки циљ 3

Одрживо управљање природним ресурсима у руралном подручју

Табела 49: Индикатори стратешког циља

Стратешки циљ 3 <i>Одрживо управљање природним ресурсима у руралном подручју</i>	Индикатор (утицаја)	Полазна вриједност (2022.)	Циљна вриједност (2027.)
	Број газдинстава цертификованих за органску производњу	0 газдинстава	5 газдинстава
	Број генетски заштићених и очуваних врста биљака или животиња	0 врста	1 врста стоке
	Успостављена база података о тржишту земљишта	База не постоји	База успостављена

Одрживо управљање природним капиталом, а прије свега земљиштем, водом и шумом као главним ресурсом, подразумијева успостављање система праћења стања сваког појединачног ресурса, извјештавање по основу резултата праћења, као и провођење мјера које доприносе унапређењу стања, заштити ресурса од деградације и сл. Први и основни ресурс који треба сачувати јесте пољопривредно земљиште, које, као што је анализа показала трпи разне облике деградације, а један основних облика деградације узрокован је напуштањем земље и запуштањем производних површина. У циљу повећања степена обрађеног земљишта, те стављања у функцију и производних површина и напуштених имања, активним мониторингом и креирање базе података о земљишту, потребно је активирати тржиште пољопривредног земљишта и земљиште уступати онима који желе да га обрађују. Осим тога савремена пољопривредна производња данас је извор загађења како земљишта, тако и подземних вода и ваздуха те су потребне мјере за управљање отпадом у пољопривреди али и подршци развоју одрживих система пољопривредне производње (интегрална и органска производња). Такође, идентификацијом биљних и животињских генетичких ресурса постиже се основ за њихову заштиту и бољу валоризацију.

Унакрсни циљеви

Поред горе описаних стратешких циљева реализација Плана развоја пољопривреде и руралних подручја узима у обзир и тзв. унакрсне циљеве који су релевантни за сваку мјеру и морају се узети у обзир приликом разраде модела за реализацију активности. Ти унакрсни циљеви односе се на: родну једнакост односно унапређење положаја жена на селу; борбу против сиромаштва, затим питања демографске ревитализације руралних подручја и подршке младима, те питања која се тичу заштите животне средине и ублажавања посљедица климатских промјена.

Родна једнакост

Принципи родне равноправности узимају се у обзир у процесу припреме стратегије. Како би се осигурао адекватан одраз родних питања, током припреме стратегије, консултована су јавна тијела власти и невладина удружења активне у области једнаких могућности. Постојећа родна питања ће се узети у обзир у процесу израде појединачних мјера за потпору давањем приоритета предузетницама, тамо гдје је то релевантно, у системима рангирања мјера и осигурањем дјелотворног родно одговорног буџета. Током имплементације стратегије, нарочито ће се пратити коришћење подршке пружене у оквиру мјера од стране пољопривредних газдинстава и предузећа које воде жене. Сви показатељи праћења и евалуације ће бити разврстани по полу. Сви извјештаји о праћењу и евалуацији ће садржавати дио о једнаким могућностима, у којем ће се испитати ефекти стратегије по родну равноправност. Активности информисања и публицитета ће такођер бити усмјерене на равноправно учешће жена и мушкараца. Као појачивачи користит ће се службеници за родна питања у средишњој и локалној управи и невладине организације које раде на питањима родне равноправности.

Демографска ревитализација и питања младих

Негативни демографски трендови иако не погађају само рурална подручја, ипак су израженија у руралним подручјима И имају већи негативни ефекат не само на људску популацију већ И на биљни и животињски свијет и природу у цјелини. Колико год човјек својим негативним дјеловањем нарушавао равнотежу у животној средини, толико недостатак човјека и одсуство популације у руралном подручју има негативне ефекте на очување биодиверзитета, а нарочито на одрживу производњу И доступност хране. Још један негативан ефекат је да се губитком руралне популације губи и рурално наслијеђе које одлази са најстаријим становницима, са руралним наслијеђем се губи идентитет руралних подручја и рурално богатство у цјелини. Зато је повратак младих пољопривреди и руралним просторима мисија свих стратегија, планова и програма на свим нивоима власти јер без младих људи нема напретка у производњи, нових инвестиција, нових производа и развоја у цјелини.

Заштита животне средине и прилагођавање климатским промјенама

У складу са актуелном зеленом агендом Европске уније која је пренијета и на Западни Балкан, те у складу са актуелним стањем заштите животне средине на подручју општине, у складу са климатским промјенама које намећу нове услове за развој пољопривреде и других економских активности у руралном подручју, одговорност је свих актера у реализацији овог стратешког документа да се наведена питања узму у обзир те да се осмисле механизми како би се испоштовали минимални захтјеви за заштитом животне средине при реализацији сваке појединачне мјере. Иако се законски оквир за заштиту животне средине доноси на републичком и државном нивоу, одговорност је локалне заједнице и осталих субјеката да се он поштује и да се праве чак и већи искораци у достизању циљева одрживог развоја (*Sustainable Development Goals*) који су релевантни за цијели свијет. У економском смислу то је чак и шанса за развој узимајући у обзир фондове на располагању који ће бити додијељени управо са циљем

унапређења стања животне средине, прилагођавање климатским промјенама, заштиту биодиверзитета и др.

3. КЉУЧНИ ПРИОРИТЕТИ И МЈЕРЕ

Приоритети представљају кључна поља и смјерове дјеловања за остварење визије и стратешких циљева и као такви имају највећи утицај на развој, односно остварење стратешких индикатора. Дефинисани приоритети су груписани под релевантним стратешким циљевима.

Први стратешки циљ *Унапређење конкурентности пољопривреде и селектованих ланаца вриједности* реализовао би се кроз два приоритета:

Приоритет 1.1. Повећање обима и продуктивности пољопривредне производње

Мјера 1.1.1. Инвестиције у унапређење пољопривредне производње

Мјера 1.1.2. Унапређење приступа знању и иновацијама у пољопривредној производњи

Мјера 1.1.3. Обезбјеђење старт-уп пакета за младе и жене у руралном подручју

Приоритет 1.2. Развој ланца вриједности и побољшање квалитета производа

Мјера 1.2.1. Развој тржишне инфраструктуре за пласман пољопривредних производа

Мјера 1.2.2. Оснивање опште пољопривредне задруге за подручје општине Осмаци

Мјера 1.2.3. Инвестиције у прераду пољопривредних производа на газдинству

У циљу превазилажења ограничених производних капацитета, те унапређења тржишних могућности, породичним газдинствима су потребне нове инвестиције којима ће се модернизовати производња и прерада увођењем нових технологија како за производњу традиционалних деликатес производа, тако за производњу конвенционалних производа масовне потрошње. Такође су потребне инвестиције у унапређење квалитета и сигурности пољопривредних производа те специјализације производње. Тек након тога можемо говорити о развоју ланца вриједности у сектору и увезивању малог породичног бизниса и великих компанија. Општи утисак током дефинисања приоритета и мјера био је да без укључивања младих нема одрживог развоја пољопривреде, те су у том смислу потребне мјере подршке за младе али и за жене на селу како би се њихово знање и вјештине искористило за стварање нове вриједности и привлачење нових инвестиција.

Два су приоритета предложена за остваривање постављеног циља 2: *Унапређење квалитета живота у руралним подручјима*. То су:

Приоритет 2.1. Подришка диверзификацији економских активности у руралним подручјима

Мјера 2.1.1. Инвестирање у пружање туристичких услуга на пољопривредном газдинству

Мјера 2.1.2. Инвестирање у промоцију и маркетинг руралног простора и руралних производа

Мјера 2.1.3. Заштита аутохтоних производа

Приоритет 2.2. Унапређење руралне инфраструктуре и расположивости јавних/социјалних услуга

Мјера 2.2.1. Подршка унапређењу расположивости јавних услуга

Мјера 2.2.2. Подршка унапређењу физичке инфраструктуре у руралном подручју

Пољопривреда јесте најважнија привредна активност руралних подручја, али сасвим сигурно не смије бити и једина економска активност све мањег броја руралних домаћинстава анализираних подручја. Диверзификација економских активности се сматра кључном компонентом руралног развоја неког подручја. Према томе, циљ је пружити подршку породицама на пољопривредним газдинствима и становницима руралних подручја који желе диверзификовати своје активности и пружање услуга за руралне заједнице. Примјери оваквих активности могу обухватити сљедеће: промоција занатских дјелатности, директни маркетинг и промовисање, прерада дрвета и занатске дјелатности, рурални и други облици туризма, маркетинг и развој брэнда, неконвенционалне пољопривредне производње и друго. Унапређење доступности услуга и општих услова живота у руралним подручјима су значајан дио овог документа, којим би се осигурао демографски и економски развој руралних заједница.

За остваривање стратешког циља 3: **Одрживо управљање природним ресурсима у рурално подручју** дефинисан је један приоритет и сет мјера:

Приоритет 3.1. Заштита природних ресурса

Мјера 3.1.1. Заштита земљишта од различитих облика деградације

Мјера 3.1.2. Активирање тржишта пољопривредним земљиштем

Мјера 3.1.3. Управљање пољопривредним отпадом

Мјера 3.1.3. Подршка органској и интегралној производњи

Мјера 3.1.4. Идентификација и заштита биљних и генетичких ресурса

Мјера 3.1.5. Успостављање партнерства за управљање системима за наводњавање

Природни ресурси руралног подручја обухватају како производне ресурсе за развој примарних дјелатности: земљиште и шуме, тако и остале природне ресурсе од којих неки могу представљати ресурсе посебне природне вриједности, те генетички материјал који треба конзервисати односно заштитити не само у интересу заштите ресурса Општине Осмаци већ заштите природног богатства РС и БиХ у цјелини. Сви ови ресурси једнако доприносе развоју руралних подручја и представљају потенцијал из којег се црпе елементи развоја. У том смислу потребно су програми и мјере којима би се тај капитал валоризовао и заштитио у циљу постизања циљева одрживог развоја и очувања залиха капитала за будуће генерације.

Детаљан преглед приоритета и мјера развоја дат је у Прилогу бр.1.

4. КЉУЧНИ СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ

Кључни стратешки пројекти издвајају се било по вечини инвестиције, било по очекиваним ефектима и представљају кључне пројекте са којим аби општина Осмаци изашла пред потенцијалне партнере за реализацију било да су то међународне организације и пројекти, домаће институције са свих нивоа власти или потенцијални инвеститори.

1. ОБЕЗБЈЕЂЕЊЕ СТАРТ-УП ПАКЕТА ЗА МЛАДЕ И ЖЕНЕ НА СЕЛУ

Старт-уп пакети би подразумијевали различите врсте подршке за заснивање пољопривредне производње на газдинству или заснивање производне дјелатности уколико се она не односи на пољопривреду а може да се заснује на пољопривредном газдинству. У том смислу старт-уп пакети могу бити у основним репроматеријалима или у новцу. Ако су старт-уп пакети у репроматеријалима они могу да укључују репродуктивни материјал, средства за ђубрење и заштиту биљака у биљној производњи, пластенике и опрему за наводњавање и другу ситну опрему. Новчани старт-уп пакети односили би се за заснивање производње у другим дјелатностима које могу а не морају бити повеза са пољопривредном производњом. Примјери таквих дјелатности су: пружање туристичких услуга, развој занатских дјелатности на газдинству, прерада на газдинству, пружање услуга механизацијом, пружање образовних услуга и др. Висина новчаних средстава овисила би о висини укупних средстава на располагању. Данас са републичког нивоа на располагању су старт-уп пакети у износу од 5.000КМ за жене на селу до 40.000КМ за младе инжењере. Такође су на располагању старт-уп пакети у репроматеријалима од стране ИФАД пројекта. Очекивани ефекат овог пројекта је у повећању броја младих и жена на селу који су покренули властити бизнис.

2. РАЗВОЈ ЛАНЦА ВРИЈЕДНОСТИ У ПОЉОПРИВРЕДНОЈ ПРОИЗВОДЊИ

Ланац вриједности подразумијева успостављање организоване пољопривредне производње и пласмана пољопривредних производа од њиве до крајњег купца у којем је позиција примарног произвођача таква да може обезбједити максимални приход и конкурентску позицију у односу на друге карике у ланцу. У току израде стратегије дефинисани су ланци вриједности у производњи малине и пчеларству као најперспективнији. Овај пројекат би подразумијевао сет инвестиција и других мјера за успостављање ефикасних ланаца вриједности у те двије области а које би укључивале: подизање нивоа производње у пчеларству и малинарству, унапређење нивоа примјењене технологије, унапређење нивоа организованости пчелара и произвођача малине, унапређење транспорта готових производа (хладњача или камион хладњача за малине), мали погони за прераду малина, меда, пчелињег воска и др. Ефекти који се очекују од пројекта односе се на: раст додане вриједности у пољопривреди, раст нивоа финализације пољопривредних сировина, изграђене прерађивачке капацитете и успостављене ланце вриједности. Финансијска средства процијењена за реализацију пројекта износе 500.000КМ из различитих извора финансирања.

3. ОСНИВАЊЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ЗАДРУГЕ

Начин унапређења позиције пољопривредних произвођача у ланцу вриједности и уопште на тржишту пољопривредних производа је у унапређењу њихове организованости у произвођачке организације. С обзиром на постојећи правни оквир у Републици Српској и Босни и Херцеговини једини вид профитабилног организовања пољопривредних произвођача је у пољопривредне задруге. Предности организовања у задруге су вишеструке: заједничка набавка репроматеријала за заснивање пољопривредне производње по повољнијим цијенама због већих набавних количина, заједничка набавка и коришћење специјализоване механизације која није исплатна за индивидуалну набавку било ког газдинства, заједнички откуп, транспорт и пласман сирових

производа, малине или било ког другог производа, заједнички наступ у пројектима, пред донаторима и другим институцијама, заједнички погон за прераду у даљој будућности. У оснивачке акте инкорпорирати и нормe предвиђене Уредбе ЕУ 1308/2013¹³, како би створили предуслови за ефикасније повлачење ЕУ средстава за подршку произвођачким организацијама. Очекивани ефекат успостављања задруге је у унапређењу конкурентности пољопривредних произвођача и привлачењу средстава финансирања јер би се отворио простор за приступ одређеним фондовима који су отворени искључиво за правна лица и задруге. Финансијска вриједност инвестиције је 100.000КМ за трошкове оснивања, опремања пословног простора и покретања пословних активности.

4.ИНВЕСТИЦИЈЕ У РАЗВОЈ РУРАЛНОГ ТУРИЗМА

Кроз развој непољопривредних дјелатности попут руралног туризма, агротуризма прераде дрвета, обављања занатских дјелатности или неке друге услужне дјелатности ствара се мања зависност прихода газдинстава од само пољопривредне производње, а уједно се остварују приходи из више извора чиме се боље искориштава радна снага на газдинству. У односу на утврђено богато природно, културно и историјско наслеђе, разноликост гастро понуде те изражени биодиверзитет подручја рурални туризам једна је од дјелатности којом се ови потенцијали морају боље искориштавати. Активности развоја руралног туризма и агротуризма треба да иду у два главна правца: активности развоја руралног туризма односно агротуризма на пољопривредним газдинствима или руралним домаћинствима, те активности развоја руралног туризма као дијела руралне економије и туристичке понуде. Први правац се односи на подршку индивидуалним произвођачима, становницима у руралном подручју, инвеститорима како домаћим, тако и страним. У том смислу треба комбиновати различите изворе финансирања: општински буџет, републичка средства и средства предприступних фондова. Други правац односи се на активности које углавном координише Туристичка организација а које иду у правцу валоризације руралног наслеђа, промоције руралних производа и услуга, осмишљавања туристичких производа везаних за рурално подручје, те прилагођавање инфраструктуре и супраструктуре у руралном подручју развоју руралног туризма. Ефекти који се очекују од пројекта односе се на: раст понуде туристичких услуга у руралном подручју, раст броја регистрованих газдинстава за пружање туристичких услуга, раст нивоа потрошње домаћих пољопривредних производа, раст броја посјетилаца и броја ноћења у руралном подручју. Финансијска средства процијењена за реализацију пројекта износе 500.000КМ из различитих извора финансирања.

¹³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1308&from=EN#d1686e9384-671-1>

5. ОПИС УНУТРАШЊЕ И МЕЂУСОБНЕ УСКЛАЂЕНОСТИ СТРАТЕШКОГ ДОКУМЕНТА

Приликом израде Стратегије пољопривреде и руралног развоја општине Осмаци узети су у обзир главни елементи развојних планова у области пољопривреде и руралног развоја на нивоу државе Босне и Херцеговине и на нивоу Републике Српске, као и релевантних развојних планова на нивоу општине. Дати стратешки и развојни оквир обухвата:

- Стратешки план руралног развоја Босне и Херцеговине за период 2022-2028.
- Стратешки план развоја пољопривреде и руралних подручја Републике Српске за период 2021-2027.
- Стратегија развоја општине Осмаци за период од 2022-2027. године.

С обзиром на дати временски оквир важећих стратешких докумената, у оквиру којег су паралелно са израдом Стратегије пољопривреде и руралног развоја општине Осмаци, реализоване активности на доношењу стратешких докумената за период до 2027 године, како на нивоу државе тако и на нивоу општине, пројектни тим је узео у обзир информације о главним стратешким одређењима за будући период од стране надлежних институција.

Стратешки период до 2027 године за област пољопривреде и руралног развоја на нивоу Европске Уније означен је почетком реализације новог амбициозног плана Европске Уније, Европској Зеленог договора (*Green Deal*) који укључује нову Стратегију за очување биодиверзитета, нову Стратегију „од фарме до виљушке“ и друге стратешке смјернице које доприносе главном циљу, првог зеленог континента. Земље Западног Балкана су са доношењем Зеленог плана ЕУ добиле нову обавезу усклађивања која ће овај пут бити подржана и са додатним средствима Инвестиционог фонда за Западни Балкан, а односи се на еколошки прихватљиве технологије, подршку индустрији да уведе иновацијем увођење чистијих, јефтинијих и здравијих облика приватног и јавног превоза, декарбонизацију енергетског сектора, обезбеђивање енергетски ефикаснијих зграда, рад са међународним партнерима на побољшању глобалних стандарда заштите животне средине.

Осим усклађивања са принципима Зеленог плана, извршено је усаглашавање стратешких циљева и мјера и са циљевима одрживог развоја БиХ¹⁴. Усклађивање је нарочито постигнуто код следећих циљева:

СДГ2: Свијет без глади, подциљ 2.3: До краја 2030. удвостручити пољопривредну продуктивност и приходе малих произвођача хране, а посебно жена, старосједилачког становништва, породичних пољопривредних произвођача, сточара и рибара, између осталог и преко сигурног и једнаког приступа земљишту, другим производним ресурсима и инпутима, знањима, финансијским услугама, тржишту и могућности за остваривање додатне вриједности, односно за запошљавање ван пољопривреде. Стратешки циљ 1 овог стратешког документа и приоритети и мјере дефинисане у оквиру овог стратешког циља доприносе реализацији СДГ2, подциљу 2.3.

СДГ2, подциљ 2.4. До краја 2030. осигурати одрживе системе за производњу хране и примјенити флексибилне пољопривредне праксе за повећање продуктивности и производње, које помажу у одржавању екосистема, које јачају капацитет за прилагођавање климатским промјенама, екстремним временским условима, сушама, поплавама и осталим елементарним непогодама, односно које прогресивно побољшавају квалитет земљишта. Стратешки циљ 3 овог стратешког

¹⁴ Ciljevi održivog razvoja (SDG) predstavljaju transformativni plan za stvaranje bolje i održive budućnosti za cijeli svijet. Oni se bave globalnim izazovima sa kojima se cijeli svijet suočava, uključujući siromaštvo, nejednakost, klimatske promjene, degradaciju okoliša, prosperitet, mir i pravdu. (SDG okvir za BiH, decembar 2019.)

документа, те приоритети и мјере у оквиру овог стратешког циља доприносе реализацији подциља 2.4.

Такође подциљеви 2.5.и 2.6 одговарају мјерама и приоритетима дефинисаним у оквиру стратешког циља 3 овог документа а којима се предвиђа заштита генетичких ресурса, аутохтоним производа, материјалног и нематеријалног наслеђа у цјелини.

СДГ12: Одговорна потрошња и производња: Осигурати моделе одрживе потрошње и производње. Стратешки циљ 1 и 3 овог документа као и приоритети и мјере дефинисане у оквиру овог циља усклађени доприносе постизању СДГ12.

СДГ15: Очување живота на земљи: Заштитити, успоставити и промовисати одрживо коришћење копнених екосистема, одрживо управљати шумама, сузбити дезертификацију, зауставити и преокренути деградацију земљишта, те спријечити уништавање биолошке разноликости. Стратешки циљ 3 овог документа као и приоритети и мјере дефинисане у оквиру овог циља усклађени доприносе постизању СДГ15.

Стратешки план руралног развоја Босне и Херцеговине (2022-2028) - Оквирни документ

Према нацрту документа (у моменту израде Стратешког плана развоја пољопривреде и руралних подручја општине Осмаци, у току је израда стратешког оквира за рурални развој на нивоу БиХ за период 2022-2028 година) дефинисано је шест стратешких циљева развоја пољопривреде и руралних подручја у БиХ за период 2022-2028:

- Развој пољопривреде базиран на повећању продуктивности и одрживости дохотка пољопривредних газдинстава;
- Потицање конкурентности, дигитализације и иновација у пољопривреди;
- Одрживо управљање природним ресурсима и подршка развоју климатски отпорне пољопривреде;
- Обнова, очување и јачање руралних подручја;
- Развој система за имплементацију и управљање руралним развојем;

Ови циљеви пружају шири оквир за развој пољопривреде и руралних подручја и истовремено настоје уважити актуелне стратешке приоритете које су одредили ентитети и Брчко Дистрикт БиХ. Сва три стратешка циља дефинисана Стратегијом развоја пољопривреде и руралних подручја општине Осмаци до 2027 године усклађени су са стратешким оквиром на нивоу БиХ.

Стратешки план развоја пољопривреде и руралних подручја Републике Српске до 2027. године

Како је наведено у самом документу приоритетни циљ новог стратешког оквира је да се одреде правци, циљеви и начини њихове реализације који ће довести до повећања пољопривредне производње на одрживим основама, побољшања и усклађивања њене производне структуре, повећања прераде пољопривредних производа и унапређења и складнијег развоја руралних подручја. Стратешки циљеви развоја сектора пољопривреде и руралних подручја у Републици Српској у период од 2021. до 2027. године представљају одговоре на идентификоване снаге, слабости, шансе и пријетње, али и могућности њихове реализације у складу са финансијским и другим условима који се предвиђају за тај период. Стратешки оквир је конципиран тако да се састоји од 5 стратешких циљева (СЦ), 28 специфичних и 3 унакрсна приоритета чија реализације је даље разрађена кроз 78 мјера. Стратешки циљеви су:

- Повећање обима и продуктивности пољопривредне производње,

- Повећање конкурентности и развој ланаца вриједности у пољопривредно-прехрамбеном сектору,
- Заштита природе и одрживо кориштење природних ресурса,
- Ревитализација руралних подручја, као и
- Унапређење институционалног и законодавног амбијента за развој пољопривреде.

Сва три стратешка циља дефинисана Стратегијом развоја пољопривреде и руралних подручја општине Осмаци до 2027 године усклађени су са стратешким оквиром на нивоу РС.

Стратешка платформа укључује и тзв. унакрсне приоритете који се односе на: равноправност полова и унапређење положаја жена у руралним подручјима, генерацијску обнову и давање предности малим пољопривредницима, те смањење сиромаштва и бригу за старе. Ови приоритети се због свог свеобухватног значаја не могу приписати само једном стратешком циљу већ представљају опште приоритете који се узимају у обзир у реализацији свих стратешких циљева и њима припадајућих мјера и појединачних активности. Сва три стратешка циља дефинисана Стратегијом развоја пољопривреде и руралних подручја општине Осмаци до 2027 године усклађени су и са унакрсним приоритетима.

Стратегија развоја општине Осмаци 2018 – 2027. године

Стратешки циљеви развоја општине Осмаци до 2027 године орјентисани су око три стратешка циља:

Стратешки циљ 1: УНАПРИЈЕДИТИ ОДРЖИВОСТ РУРАЛНОГ РАЗВОЈА ЗА КРЕИРАЊЕ И ОДРЖИВОСТ РАДНИХ МЈЕСТА,

Стратешки циљ 2: ПОБОЉШАН КВАЛИТЕТ ДРУШТВЕНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ И САДРЖАЈА, ТЕ ЖИВОТНИХ УСЛОВА

Стратешки циљ 3: ОДГОВОРНО УПРАВЉАЊЕ ЖИВОТНОМ СРЕДИНОМ.

Као што се види и општа стратегија развоја општине Осмаци усмјерена је на одржив рурални развој, што је засновано на чињеници да је цјелокупна територија општине рурално подручје. Стратегија дефинише да је остварење стратешких циљева претпоставља и стварање таквог локалног пословног окружења у којем ће бити отклоњене административне и регулаторне баријере и створен конкурентан систем локалних подстицаја за привреду у цјелини, што је добра полазна основа и за реализацију Стратегије развоја пољопривреде и руралних подручја. Такође се наводи да је за одрживи рурални развој битно искористити и потенцијале за развој других дјелатности. Општина Осмаци намјерава унаприједити услове на свом подручју за обезбјеђење квалитетног простора и физичке инфраструктуре за привреду, даље подршке на успостављању пословне зоне. У смислу свега наведеног, Стратешки план развоја пољопривреде и руралних подручја општине Осмаци усклађен је са Стратегијом развоја општине Осмаци до 2027 године.

6. ФИНАНСИЈСКИ ОКВИР

Извори финансирања Стратегије пољопривреде и руралног развоја односе се на буџетска средства града и остале изворе финансирања.

Оквирни финансијски план са индикативним износима потребних средстава за реализацију стратешких циљева и мјера, доноси укупну вриједност за реализацију Стратешког документа у износу од 2.555.000КМ, при чему би 30% наведеног износа требало обезбједити из властитих средстава институције односно општине Осмаци, 30% из приватних средстава потенцијалних корисника, а остатак средстава из других извора финансирања. То би значило годишње издвајање из општинског буџета за потребе развоја пољопривреде и руралних подручја у оквирном износу од 127.750КМ како би се реализовао индикативни финансијски оквир.

Табела 50: Оквирни финансијски план

Ознака стратешког циља, приоритета и мјере	Структура финансирања (у %)	Укупно (КМ)	Буџет институције (КМ)	Остали извори финансирања (КМ)
1. Унапређење конкурентности пољопривреде и селектованих ланаца вриједности	51,28%	1.500.000	450.000	1.050.000
1.1. Повећање обима и продуктивности пољопривредне производње	27,35%	800.000	240.000	560.000
1.1.1. Инвестиције у унапређење пољопривредне производње	17,09%	500.000	150.000	350.000
1.1.2. Унапређење приступа знању и иновацијама у пољопривредној производњи	1,71%	50.000	15.000	35.000
1.1.3. Обезбјеђење старт-уп пакета за младе и жене у руралном подручју	8,55%	250.000	75.000	175.000
1.2. Развој ланаца вриједности и побољшање квалитета производа	23,93%	700.000	210.000	490.000
1.2.1. Инвестиције у развој ланаца вриједности	17,09%	500.000	150.000	350.000
1.2.2. Инвестиције у прераду пољопривредних производа	3,42%	100.000	30.000	70.000
1.2.3. Оснивање опште пољопривредне задруге	3,42%	100.000	30.000	70.000
2. Унапређење квалитета живота у руралном подручју	35,04%	825.000	247.500	577.500
2.1. Подршка диверзификацији економских активности у руралном подручју	17,95%	325.000	97.500	227.500
2.1.1. Инвестирање у пружање туристичких услуга на пољопривредним газдинствима	8,55%	250.000	75.000	175.000
2.1.2. Инвестирање у промоцију и маркетинг руралног простора и руралних производа	8,55%	50.000	15.000	35.000
2.2.3. Заштита аутохтоних производа	0,85%	25.000	7.500	17.500
2.2. Унапређење руралне инфраструктуре и јавних услуга у руралном подручју	17,09%	500.000	150.000	350.000
2.2.1. Подршка унапређењу расположивости јавних услуга	8,55%	250.000	75.000	175.000
2.2.2. Подршка унапређењу физичке инфраструктуре	8,55%	250.000	75.000	175.000
3. Одрживо управљање природним ресурсима у руралном подручју	13,68%	230.000	69.000	161.000
3.1. Заштита природних ресурса	13,68%	230.000	69.000	161.000
3.1.1. Заштита земљишта од различитих облика деградације	3,42%	50.000	15.000	35.000
3.1.2. Активирање тржишта пољопривредним земљиштем	3,42%	10.000	3.000	7.000
3.1.3. Управљање пољопривредним отпадом	1,71%	50.000	15.000	35.000

3.1.4.Подршка органској производњи	3,42%	100.000	30.000	70.000
3.1.5.Идентификација и заштита генетичких ресурса	1,71%	20.000	6.000	14.000
УКУПНО		2.555.000	766.500	1.788.500

Наведена средства би се односила на структурне мјере развоја пољопривреде и руралних подручја у складу са предложеним мјерама, а суфинансирала би се из осталих извора средстава која су претходно идентификована за сваку мјеру, а односе се на Аграрни буџет Републике Српске, ИПА средства (ЕУ4Агри), Средства других међународних организација (ИФАД, УСАИД, Свјетска банка и др.)

У складу са Законом о пољопривреди Републике Српске те стратешким одређењима како претходног тако и новог стратешког оквира (Нацрт стратегије развоја пољопривреде и руралних подручја до 2027 године) локалне заједнице требају се суздржавати од давања додатних новчаних подстицаја из мјера из групе директне подршке произвођачима, а своја буџетска средства расположива за развој пољопривреде и сеоских подручја сконцентрисати на мјере тзв. другог стуба, тј. подршку руралном развоју, примарно инвестиционим улагањима пољопривредних газдинстава и прерађивача. У том смислу структуру мјера подршке више не би чиниле мјере подршке попут премије за млијеко и друге мјере подршке текућој производњи.

Средства Аграрног буџета су предвиђена да надомјесте суфинансирање капиталних инвестиција, а према захтјевима пољопривредних произвођача. Суфинансирање из општинског буџета у почетним годинама може бити веће за општински буџет а мањи за корисника како би се стимулисале инвестиције на газдинству које су тренутно на врло ниском нивоу. Који модел ће коначно бити примјењен зависиће и од расположивости средстава у оквиру градског буџета као и од типа и приоритета улагања.

Када су у питању средства међународних организација, она ће зависити од спремности локалног партнерства, а прије свега градских служби да на бази квалитетно припремљених пројеката обезбједе суфинансирање за инвестиционе и инфраструктурне пројекте, изградње тржишне инфраструктуре, унапређења доступности јавних услуга у руралном подручју, промоције руралних производа, диверзификације руралне економије и др.

Детаљни услови и начин реализације средстава буџета били би регулисани посебним актима које доноси град у складу са важећим законским и другим прописима.

Када су у питању мјере заштите животне средине и мјере друштвеног развоја а које се односе на рурална подручја и које су предвиђене и овим стратешким документом, предвиђено је да се њихова реализација настави у оквиру за то предвиђених буџетских ставки те да дате мјере не улазе у структуру финансирања подршке пољопривреди и руралном развоју.

6.1. Алетарнативни извори финансирања

Значајан извор подршке за унапређење пољопривреде и живота у руралним подручјима јесу и средства међународних донатора. У Босни и Херцеговини је активан значајан број донатора. Један дио њих има средства намијењена баш за пољопривреду, док други кроз подршку социјалним случајевима, женама, младима и друго, такође могу унаприједити положај становништва које живи у руралном подручју. Значајнији донатори који су били активни у 2022. години су сљедећи:

Табела X. Активни донатори у Босни и Херцеговини

Назив донатора/пројекта и коментар	Контакт (интернет страница)
Организација за храну и пољопривреду Уједињених Нација – ФАО Техничка подршка и мањи пројекти	https://www.fao.org/
Европска Унија - ЕУ Постоји више различитих фондова који могу бити искориштени за развој пољопривреде и села, а са добијањем статуса кандидата очекују се и додатни фондови.	http://europa.ba/ https://eu4agri.ba/ https://srb-bih.org/sr/serbian-pocetna/ https://www.interreg-hr-ba-me.eu/ https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en
Развојни програм Уједињених Нација – UNDP Веома активан донатор	www.undp.ba https://procurement-notice.undp.org/
Влада Републике Србије Управа за сарадњу са дијаспором и Србима у региону	https://www.dijaspora.gov.rs/
USAID - Америчка агенције за међународни развој Sustainable Tourism – Одрживи туризам, актуелни пројекат за развој одрживог туризма	www.usaid.gov/ba https://turizambih.ba/
Шведска развојна организација Пројекат владе Шведске за унапређење бизниса – С2С	www.sida.se https://c2c.ba/
Њемачка развојна организација - GIZ Веома активан донатор	www.giz.de
Чешка Република - CZDA Чешка развојна агенција Амбасада Чешке Републике	http://www.czda.cz/ https://www.mzv.cz/sarajevo/bs/index.html
Јапанска развојна агенција – ЈИСА Веома активан донатор	http://www.jica.go.jp/
Турска развојна агенција – ТИКА Веома активан донатор	https://www.tika.gov.tr/en
Швајцарска развојна организација – SDC Активности SDC су углавном усмјерене на подручје ФБиХ, али и један мањи дио средстава се имплементира у Републици Српској	www.swiss-cooperation.admin.ch
Словачка развојна агенција - SLOVAKAID Углавном је ријеч о мањим фондовима	https://slovakaid.sk/

Како би ефикасније користили ове могућности, битно је имати донесене адекватне стратешке и програмске документе на нивоу Општине, Републике или на нивоу БиХ, на које се треба позивати у припреми пројектног приједлога. Такође, корисно је позвати се и на међународне документе (нпр. Споразум о стабилизацији и придруживању - ССП, регионалне стратегије за развој Дунавског подручја, документе SWG, прописе Европске Уније: <https://eur-lex.europa.eu/>, итд).

У Републици Српској и БиХ све више има кућа које нуде услуге подршке припреме пројектата. Услуге ових кућа се често могу финансирати и кроз сам пројекат. Велики је и број приватних консултаната који такође могу пружити адекватну подршку у припреми пројектних приједлога и добро је имати датабазу консултаната¹⁵. Степен коришћења ових извора финансирања највише зависи од агилности општинске администрације и активности цивилног сектора.

¹⁵ <https://www.gea.ba/la/>, <https://solvia.ba/>, <https://devcon.pro/>, <https://erbeconsulting.com/>, <https://empyriaconsulting.com/>, <https://www.centarzaekonomiju.com/>.

7. ОКВИР ЗА СПРОВОЂЕЊЕ, ПРАЋЕЊЕ, ИЗВЈЕШТАВАЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ СТРАТЕШКОГ ДОКУМЕНТА

У складу са Стратегијом развоја општине Осмаци, кључну оперативну улогу у координацији имплементације, праћења и вредновања Стратегија развоја пољопривреде и руралних подручја општине Осмаци има Јединица за управљање развојем. Ова јединица ће, уз сталну сарадњу са начелником (и замјеником начелника), координирати припрему и провођење плана имплементације стратегије, те усклађивање годишњих планова рада одјељења и плана буџета са планом имплементације.

Осим Јединице за управљање развојем, Одјељење за привреду и друга Одјељења у општини кључна су за реализацију Стратегије. Осим општинске управе у реализацији стратегије очекује се допринос и Туристичке организације која је предвиђена да буде основана, кроз разраду и имплементацију планираних прејеката и мјера, те јавних установа и предузећа у другим секторима.

Како је то већ предвиђено стратешком политиком општине Осмаци, важну улогу у имплементацији, праћењу и вредновању стратегије имаће Партнерство за развој општине Осмаци. Наведено партнерство које укључује представнике скупштине и извршне власти, представнике јавних установа и предузећа, приватног сектора, мјесних заједница, невладиних организација и других који су потписали заједничку изјаву о локалном развојном партнерству, је у складу са политиком интегралног руралног развоја која се управо заснива на партнерству свих актера локалног нивоа у дефинисању и имплементацији развојних приоритета.

Начин, форма и динамика активности праћења и оцјене реализације стратегије, такође ће се ускладити са Пословником који регулише рад Партнерства а који предвиђа да се Партнерство састаје најмање два пута, једном за разматрање реализације активности у претходној години, а други пут ради разматрања плана рада у текућој или наредној години.

Јединица за управљање развојем при Служби начелника пружа техничку и стручну подршку Партнерству за локални развој.

Контролно вредновање имплементације стратегије развоја извршиће се са истеком трогодишњег периода (2025), а финално вредновање са истеком периода имплементације стратегије (2027). Уз контролно вредновање извршиће се провјера даљње валидности стратешких циљева, док ће финално вредновање послужити и као подлога за нови циклус стратешког планирања.

Након сваке године провођења биће потребно направити извјештај о напретку и организовати састанак Партнерства за локални развој. На том годишњем састанку, на основу извјештаја о провођењу активности Акционог плана, мјере и приоритети ће бити ревидирани и допуњени у Акционом плану, уколико то буде потребно.

Процес праћења имплементације Стратешког плана има за циљ да пружи информације о следећем: у којој мјери је остварено оно што је планирано, гдје су биле потешкоће у остваривању планираног, шта то значи за планирање наредних активности, да ли су ресурси адекватно кориштени, у којој мјери су корисници партиципирали у реализацији планираног.

Индикатори се користе као алат за процјену на сваком нивоу (излаз, резултат, утицај) у којој су мјери, мјере, активности или цијели програм допринијели остварењу циљева. Индикатори морају бити специфични, мјерљиви, доступни/оствариви на трошковно ефикасан начин, релевантни за програм, и правремено доступни. Индикатори праћења треба да пруже основне улазне елементе за припрему годишњих извјештаја и анализа непосредних резултата примјењених програма и мјера.

Улазни индикатори се односе на буџет или друге ресурсе додијелене на сваком нивоу подршке. Индикатори излаза мјере активности које су директно реализоване у оквиру програма. Активности су први корак према остварењу оперативних циљева интервенције и исказују се у физичким или новчаним јединицама. Индикатори резултата мјере директне и непосредне учинке интервенције. Они пружају информације о промјенама у, на примјер, понашању, способности или дјеловању директних корисника и исказују се у физичким или монетарним вриједностима. Индикатори утицаја се односе на предности програма како на нивоу интервенције, али и уопште у програмском подручју. Они су повезани са ширим циљевима Стратегије и дио су завршне оцјене утицаја реализованих програма и мјера. Листа индикатора за сваку мјеру у оквиру Стратегије дата је у опису сваке мјере.

Оцјена утицаја реализованих мјера се проводи периодично и најчешће на бази квалитативних анализа добијених кроз истраживања као што су пољопривредни попис, мјерење квалитета животног стандарда, анкета о приходима домаћинства и других специфичних анкета и студија.

Општинска Одјељења за финансије и Одјељење за пољопривреду су кључна одјељења за праћење имплементације Стратегије пољопривреде и руралног развоја општине Осмаци. Одјељење за финансије би било задужено за провођење прве фазе праћења а то је административна контрола планирања и извршења буџетских алокација. Одјељење за привреду би требало водити процесе праћења и оцјене квалитативних и квантитативних резултата реализације појединих активности а на основу заданих индикатора праћења које прате сваку мјеру.

8. ПРИЛОЗИ СТРАТЕШКОМ ДОКУМЕНТУ

Прилог 1: Сажети преглед стратешких циљева, приоритета и мјера

Редни број и ознака	Назив	Индикатори и финансијски оквир		
		Индикатори стратешког циља	Полазне вриједности индикатора	Циљне вриједности индикатора
1. Стратешки циљ	Унапређење конкурентности пољопривреде и селектованих ланаца вриједности	Индикатори стратешког циља	Полазне вриједности индикатора	Циљне вриједности индикатора
		Износ инвестиција подржаних из буџета локалне управе у пољопривредну производњу	15.000КМ	+50%
		Број функционалних ланаца вриједности	Нема функционалних ланаца вриједности	Најмање два функционална ланца вриједности
		Буџет (КМ)	Остали извори (КМ)	Укупно (КМ)
		450,000	1,050,000	1,500,000
1.1. Приоритет	Повећање обима и продуктивности пољопривредне производње	Индикатори приоритета	Полазне вриједности индикатора	Циљне вриједности индикатора
		Раст продуктивности (кг/ха)	кукуруз 5т/ха малине 6т/ха млијеко 2.000кг/грло	+20%
		Буџет (КМ)	Остали извори (КМ)	Укупно (КМ)
		240,000	560,000	800,000
1.1.1. Мјера	Инвестиције у унапређење пољопривредне производње	Индикатори мјере	Полазне вриједности индикатора	Циљне вриједности индикатора
		Висина инвестиција	10.000КМ годишње	50.000КМ годишње
		Буџет (КМ)	Остали извори (КМ)	Укупно (КМ)
		150.000.0	350,000	500,000
1.1.2. Мјера	Унапређење приступа знању и иновацијама у пољопривредној производњи	Индикатори мјере	Полазне вриједности индикатора	Циљне вриједности индикатора
		Број газдинстава која су прошла обуку	10% регистрованих	сва газдинства регистрована у РПГ
		Буџет (КМ)	Остали извори (КМ)	Укупно (КМ)
		15.000.0	35,000	50,000
1.1.3. Мјера	Обезбјеђење старт-уп пакета за младе и жене у руралном подручју	Индикатори мјере	Полазне вриједности индикатора	Циљне вриједности индикатора
		Број старт-уп пакета	0	50 пакета са по 5000
		Буџет (КМ)	Остали извори (КМ)	Укупно (КМ)
		75,000	175,000	250,000
1.2. Приоритет	Развој ланца вриједности и побољшање квалитета производа	Индикатори приоритета	Полазне вриједности индикатора	Циљне вриједности индикатора
		Број сектора у којима је успостављен ланац вриједности.	0 ланаца	2 ланца вриједности
		Буџет (КМ)	Остали извори (КМ)	Укупно (КМ)
		210,000	490,000	700,000
1.2.1. Мјера	Инвестиције у развој ланца вриједности	Индикатори мјере	Полазне вриједности индикатора	Циљне вриједности индикатора
		Висина инвестираних средстава	0КМ	50.000КМ годишње
		Буџет (КМ)	Остали извори (КМ)	Укупно (КМ)
		150,000	350,000	500,000
1.2.2. Мјера	Инвестиције у прераду пољопривредних производа	Индикатори мјере	Полазне вриједности индикатора	Циљне вриједности индикатора
		Висина инвестираних средстава	0КМ	15.000КМ годишње
		Буџет (КМ)	Остали извори (КМ)	Укупно (КМ)
		30,000.0	70,000	100,000
1.2.3. Мјера	Оснивање опште пољопривредне задруге	Индикатори мјере	Полазне вриједности индикатора	Циљне вриједности индикатора
		Основана задруга	не	да
		Буџет (КМ)	Остали извори (КМ)	Укупно (КМ)

		30,000.0	70,000	100,000
2. Стратешки циљ	Унапређење квалитета живота у руралном подручју	Индикатори стратешког циља	Полазне вриједности индикатора	Циљне вриједности индикатора
		Раст броја становника	5.261	+10%
		Буџет (КМ)	Остали извори (КМ)	Укупно (КМ)
		247.500	577.500	825,000
2.1. Приоритет	Подршка диверзификацији економских активности у руралним подручјима	Индикатори приоритета	Полазне вриједности индикатора	Циљне вриједности индикатора
		Врста активности	доминантно пољопривреда	примарне и услужне дјелатности
		Буџет (КМ)	Остали извори (КМ)	Укупно (КМ)
		97.500	227.500	325,000
2.1.1. Мјера	Инвестирање у пружање туристичких услуга на пољопривредном газдинству	Индикатори мјере	Полазне вриједности индикатора	Циљне вриједности индикатора
		Број регистрованих пружалаца услуга агротуризма	1	5
		Буџет (КМ)	Остали извори (КМ)	Укупно (КМ)
		75,000.0	175,000	250,000
2.1.2. Мјера	Инвестирање у промоцију и маркетинг руралног простора и руралних производа	Индикатори мјере	Полазне вриједности индикатора	Циљне вриједности индикатора
		Број промотивних активности	1	5
		Буџет (КМ)	Остали извори (КМ)	Укупно (КМ)
		15,000.0	35,000	50,000
2.1.3. Мјера	Заштита аутохтоних производе	Индикатори мјере	Полазне вриједности индикатора	Циљне вриједности индикатора
		Број и врста заштићених производа	0	1 заштићен производ
		Буџет (КМ)	Остали извори (КМ)	Укупно (КМ)
		7,500	17,500	25,000
2.2. Приоритет	Унапређење руралне инфраструктуре и расположивости јавних/социјалних услуга	Индикатори приоритета	Полазне вриједности индикатора	Циљне вриједности индикатора
		Задовољство квалитетом услуга	негативно	позитивно
		Буџет (КМ)	Остали извори (КМ)	Укупно (КМ)
		150,000	350,000	500,000
2.2.1. Мјера	Подршка унапређењу расположивости јавних услуга у руралном подручју	Индикатори мјере	Полазне вриједности индикатора	Циљне вриједности индикатора
		Висина инвестираних средстава	10.000КМ годишње	25.000КМ годишње
		Буџет (КМ)	Остали извори (КМ)	Укупно (КМ)
		75,000	175,000	250,000
2.2.2. Мјера	Подршка унапређењу физичке инфраструктуре у руралном подручју	Индикатори мјере	Полазне вриједности индикатора	Циљне вриједности индикатора
		Висина инвестираних средстава	10.000КМ годишње	25.000КМ годишње
		Буџет (КМ)	Остали извори (КМ)	Укупно (КМ)
		75,000.0	175,000	250,000
3. Стратешки циљ	Одрживо управљање природним ресурсима у руралном подручју	Индикатори приоритета	Полазне вриједности индикатора	Циљне вриједности индикатора
		заштићени ресурси	низак ниво заштите	висок ниво заштите
		Буџет (КМ)	Остали извори (КМ)	Укупно (КМ)
		69,000	161,000	230,000
3.1. Приоритет	Заштита природних ресурса	Индикатори приоритета	Полазне вриједности индикатора	Циљне вриједности индикатора
		Број газдинстава сертификованих за органску производњу	0 газдинстава	5 газдинстава
		Број врста са заштићеним генетичким материјалом	0 врста	1 врста
		База података за тржиште пољопривредним земљиштем	База не постоји	База успостављена
		Буџет (КМ)	Остали извори (КМ)	Укупно (КМ)
		69,000	161,000	230,000
3.1.1. Мјера	Заштита земљишта од различитих облика деградације	Индикатори мјере	Полазне вриједности индикатора	Циљне вриједности индикатора
		Мониторинг деградације	није успостављен	успостављен
		Буџет (КМ)	Остали извори (КМ)	Укупно (КМ)

		15,000	35,000	50,000
3.1.2. Мјера	Активирање тржишта пољопривредним земљиштем	Индикатори мјере	Полазне вриједности индикатора	Циљне вриједности индикатора
		База података о земљишним површинама	нема	има
		Буџет (КМ)	Остали извори (КМ)	Укупно (КМ)
		3,000.0	7,000	10,000
3.1.3. Мјера	Управљање пољопривредним отпадом	Индикатори мјере	Полазне вриједности индикатора	Циљне вриједности индикатора
		Постављени контејнери за пољ. отпад	0 контејнера	10 контејнера
		Буџет (КМ)	Остали извори (КМ)	Укупно (КМ)
		15,000.0	35,000	50,000
3.1.4. Мјера	Подршка органској пољопривредној производњи	Индикатори мјере	Полазне вриједности индикатора	Циљне вриједности индикатора
		Број сертификованих произвођача	0 произвођача	5 произвођача
		Буџет (КМ)	Остали извори (КМ)	Укупно (КМ)
		30,000	70,000	100,000
3.1.5. Мјера	Идентификација и заштита генетичких ресурса	Индикатори мјере	Полазне вриједности индикатора	Циљне вриједности индикатора
		Број идентификованих билних и животињских врста које су ушле у програм заштите	0 врста	2 врсте или групе ушле у програм заштите
		Буџет (КМ)	Остали извори (КМ)	Укупно (КМ)
		6,000.0	14,000	20,000

Прилог 2: Детаљан преглед мјера

Веза са стратешким циљем	1. Унапређење конкурентности пољопривреде и селектованих ланаца вриједности		
Приоритет	1.1. Повећање обима и продуктивности пољопривредне производње		
Назив мјере	1.1.1. Инвестиције у унапређење пољопривредне производње		
Опис мјере са оквирним подручјем дјеловања	Инвестиције су основ развоја, па тако и у области пољопривреде, без инвестиција у заснивање производње (подизање вишегодишних засада, изградња пластеника и стакленика, набавка стоке, изградња објеката) објекте за смјештај животиња или складиштење производа, системе за наводњавање, пољопривредну механизацију и друга средства рада, није могуће остварити напредак нити унаприједити продуктивност рада. Мјера може да се реализује кориштењем различитих модела финансирања, са већинским удјелом републичког и локалног нивоа, као и средстава корисника, а који модел ће се примјенити зависи од врсте инвестиције и општег интереса у зависности од околности које буду важиле у моменту реализације мјере.		
Кључни стратешки пројекти	ОБЕЗБЈЕЂЕЊЕ СТАРТ-УП ПАКЕТА ЗА МЛАДЕ И ЖЕНЕ НА СЕЉУ		
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори	Полазне вриједности	Циљне вриједности
	Висина инвестираних средстава; -Број пољопривредних газдинстава која су остварила средства подршке;	- 5.000КМ годишње - 5 газдинстава годишње	- 50.000 годишње или - 15 газдинстава годишње
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Унапријеђена продуктивности, квалитета производа и приход за пољопривредне произвођаче Давање предности или додатних бодова за жене и младе код додјеле средстава подршке као и инвестицијама које имају позитиван утицај на животну средину и доприносе смањењу загађења		
Индикаторна финансијска пројекција према изворима финансирања	Износ: 500.000КМ Извор: општински буџет, Аграрни буџет Републике Српске, ИПА средства (ЕУ4Агри), Средства других међународних организација (ФАО, ИФАД, УСАИД, Свјетска банка и др.), Приватна средства пољопривредних произвођача		
Период спровођења мјере	2023 – 2027.		
Институција одговорна за координацију спровођења мјере	општина Осмаци		
Носиоци спровођења мјере	општина Осмаци, пољопривредни произвођачи		
Циљне групе	Пољопривредни произвођачи уписани у Регистар пољопривредних газдинстава		

Веза са стратешким циљем	1. Унапређење конкурентности пољопривреде и селектованих ланаца вриједности
Приоритет	1.1. Повећање обима и продуктивности пољопривредне производње

Назив мјере	1.1.2. Унапређење приступа знању и иновацијама у пољопривредној производњи		
Опис мјере са оквирним подручјем дјеловања	Модел реализације мјере подразумијева успостављање сарадње између произвођача и пружалаца савјетодавних услуга (државни савјетодавци, приватни савјетодавци и др.). У зависности од тога ко су пружаоци услуга зависе и модел реализације, а заснивао би се на редовним обиласцима произвођача који инвестирају у заснивање нове или проширење постојеће производње, креирање посебних програма подршке за пренос знања и вјештина младима и женама на селу, као и укључивање као обавезних дијелова програма едукације питања везаних за заштиту животне средине и прилагођавање климатским промјенама		
Кључни стратешки пројекти	УСПОСТАВЉАЊЕ ЛАНАЦА ВРИЈЕДНОСТИ		
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори	Полазне вриједности	Циљне вриједности
	Број пољопривредних газдинстава која су прошла програме обуке	10% регистрованих газдинстава	сва регистрована газдинства
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Примјена знања и иновација у пољопривредној производњи је широк појам и може да се односи на примјену основних знања из пољопривредне производње за произвођаче почетнике, до примјене прецизне пољопривреде и производње комбиноване са ИТ технологијама за напредне пољопривредне произвођаче. У оба случаја крајњи резултат је већа добит, боља продуктивност и економичнија производња.		
Индикаторна финансијска пројекција према изворима финансирања	Износ: 50.000КМ Извор: општински буџет, Аграрни буџет Републике Српске, ИПА средства (ЕУ4Агри), Средства других међународних организација (ФАО, ИФАД, УСАИД, Свјетска банка и др.), Приватна средства пољопривредних произвођача		
Период спровођења мјере	2023 – 2027.		
Институција одговорна за координацију спровођења мјере	општина Осмаци		
Носиоци спровођења мјере	Општина Осмаци, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде		
Циљне групе	Пољопривредни произвођачи уписани у Регистар пољопривредних газдинстава		

Веза са стратешким циљем	1. Унапређење конкурентности пољопривреде и селектованих ланаца вриједности		
Приоритет	1.1. Повећање обима и продуктивности пољопривредне производње		
Назив мјере	1.1.3. Обезбјеђење старт-уп пакета за младе и жене у руралном подручју		
Опис мјере са оквирним подручјем дјеловања	Унапређење стања у пољопривреди и руралном развоју није могуће без смјене генерација и анимирања младих за бављење пољопривредом, што је основ за модернизацију и примјену нових знања и технологија. Такође жене на селу као равноправни чланови домаћинства често немају једнак приступ средствима за покретање пословних активности како искористиле властита знања и вјештине. У том циљу мјера би подразумијевала додјелу старт-уп пакета било у новцу или материјалима за покретање бизниса у пољопривредној или непољопривредној дјелатности на властитом пољопривредном газдинству. Вриједност пакета зависила би од расположивих средстава.		
Кључни стратешки пројекти	ОБЕЗБЈЕЂЕЊЕ СТАРТ-УП ПАКЕТА ЗА МЛАДЕ И ЖЕНЕ НА СЕЛУ		
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори	Полазне вриједности	Циљне вриједности
	Број додијелих пакета	0 пакета	50 пакета
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Измјењена демографска структура у руралним подручјима, повећан број самосталних предузетника у руралним подручјима		
Индикаторна финансијска пројекција према изворима финансирања	Износ: 250.000КМ Извор: општински буџет, Аграрни буџет Републике Српске, ИПА средства (ЕУ4Агри), Средства других међународних организација (ФАО, ИФАД, УСАИД, Свјетска банка и др.), Приватна средства пољопривредних произвођача		
Период спровођења мјере	2023 – 2027.		
Институција одговорна за координацију спровођења мјере	општина Осмаци		
Носиоци спровођења мјере	Општина Осмаци, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде		
Циљне групе	Млади и жене из руралних подручја		

Веза са стратешким циљем	1. Унапређење конкурентности пољопривреде и селектованих ланаца вриједности		
Приоритет	1.2. Развој ланаца вриједности и побољшање квалитета производа		
Назив мјере	1.2.1. Инвестиције у развој ланаца вриједности		
Опис мјере са оквирним подручјем дјеловања	Тржишна инфраструктура је предуслов за развој ланца вриједности а односи се на: складишне капацитете, продајне капацитете, откупне центре, капацитете за паковање и капацитете за транспорт производа. Ове инвестиције некада предузима појединац а некада организатор производње, откупа и пласмана пољопривредних производа. Инвеститор може бити и општина која након периода инвестиције наведене објекте тржишне инфраструктуре предаје на управљање организацији пољопривредних произвођача. Начин реализације мјере зависи од модела финансирања који некад може укључивати 100% финансирање из општинског или других извора финансирања, а некада укључивати приватна		

	средства корисника, у зависности од врсте инвестиције.		
Кључни стратешки пројекти	УСПОСТАВЉАЊЕ ЛАНАЦА ВРИЈЕДНОСТИ		
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори	Полазне вриједности	Циљне вриједности
	Број сектора у којима је успостављен ланац вриједности.	0	2 ланца успостављена
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Унапријеђена тржишност пољопривредних производа и приходи за пољопривредне произвођаче, те остварен друштвени ефекат мјере кроз давање предности или додатних бодова за жене и младе код додјеле средстава подршке, као и давање предности или додатних бодова за инвестиције које имају позитиван утицај на животну средину и доприносе смањењу загађења		
Индикативна финансијска пројекција према изворима финансирања	Износ: 500.000КМ Извор: општински буџет, Аграрни буџет Републике Српске, ИПА средства (ЕУ4Агри), Средства других међународних организација (ФАО, ИФАД, УСАИД, Свјетска банка и др.), Приватна средства пољопривредних произвођача		
Период спровођења мјере	2023 – 2027.		
Институција одговорна за координацију спровођења мјере	општина Осмаци		
Носиоци спровођења мјере	општина Осмаци, партнерске институције		
Циљне групе	Пољопривредни произвођачи, удружења пољопривредних произвођача, пољопривредне задруге, предузетници и други субјекти у руралном подручју.		

Веза са стратешким циљем	1. Унапређење конкурентности пољопривреде и селектованих ланаца вриједности		
Приоритет	1.2. Развој ланаца вриједности и побољшање квалитета производа		
Назив мјере	1.2.2. Инвестиције у прераду пољопривредних производа		
Опис мјере са оквирним подручјем дјеловања	Мјера подразумијева инвестиције у технолошку опрему или опремање просторија за прераду у складу са захтјевима санитарних и хигијенских стандарда. Начин реализације зависи од договорених модела улагања који као и код осталих инвестиција на газдинству могу пратити модел 50:40:10 или неки други модел у зависности од околности.		
Кључни стратешки пројекти	УСПОСТАВЉАЊЕ ЛАНАЦА ВРИЈЕДНОСТИ		
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори	Полазне вриједности	Циљне вриједности
	Висина инвестираних средстава Број газдинстава који су остварили подршку;	0КМ о газдинстава	250.000 25 газдинстава
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Прерада пољопривредних производа означава виши степен производње, када се од сировине добије готов или полуготов производ за крајњег потрошача. На тај начин пољопривредни производи добијају нову додану вриједност, производ постаје препознатљив а могућности његовог пласмана на тржиште се проширују. Прерадом на газдинству мали произвођачи умјесто квантитета постижу квалитет производа и њиме подижу своју конкурентност на тржишту. Остварен друштвени ефекат мјере кроз давање предности или додатних бодова за жене и младе код додјеле средстава подршке, као и давање предности или додатних бодова за инвестиције које имају позитиван утицај на животну средину и доприносе смањењу загађења		
Индикативна финансијска пројекција према изворима финансирања	Износ: 250.000КМ Извор: општински буџет, Аграрни буџет Републике Српске, ИПА средства (ЕУ4Агри), Средства других међународних организација (ФАО, ИФАД, УСАИД, Свјетска банка и др.), Приватна средства пољопривредних произвођача		
Период спровођења мјере	2023 – 2027.		
Институција одговорна за координацију спровођења мјере	општина Осмаци		
Носиоци спровођења мјере	општина Осмаци		
Циљне групе	Пољопривредни произвођачи, удружења пољопривредних произвођача, пољопривредне задруге, предузетници и други субјекти у руралном подручју.		

Веза са стратешким циљем	1. Унапређење конкурентности пољопривреде и селектованих ланаца вриједности		
Приоритет	1.2. Развој ланаца вриједности и побољшање квалитета производа		
Назив мјере	1.2.3. Оснивање опште пољопривредне задруге		
Опис мјере са оквирним подручјем дјеловања	Без удруживања у профитабилне облике организовања пољопривредни произвођачи не могу унаприједити своју позицију у тржишном ланцу. У том смислу намеће се као потреба оснивање опште пољопривредне задруге јер општина Осмаци нема довољно специјализованих произвођача за оснивање специјализоване задруге. Улога задруге би била у снабдијевању произвођача репроматеријалима и организовању откупа и пласмана пољопривредних сировина, а у каснијој фази и прерада пољопривредних производа.		
Кључни стратешки пројекти	ОСНИВАЊЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ЗАДРУГЕ		
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори	Полазне вриједности	Циљне вриједности
	Основана задруга	да	не
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Унапређена тржишна позиција за пољопривредне произвођаче		

Индикаторна финансијска пројекција према изворима финансирања	Износ: 100.000КМ Извор: општински буџет, Аграрни буџет Републике Српске, ИПА средства (ЕУ4Агри), Средства других међународних организација (ФАО, ИФАД, УСАИД, Свјетска банка и др.), Приватна средства пољопривредних произвођача
Период спровођења мјере	2023 – 2027.
Институција одговорна за координацију спровођења мјере	општина Осмаци
Носиоци спровођења мјере	Пољопривредни произвођачи, општина Осмаци
Циљне групе	Пољопривредни произвођачи

Веза са стратешким циљем	2. Унапређење квалитета живота у руралном подручју		
Приоритет	2.1. Подршка диверзификацији економских активности у руралним подручјима		
Назив мјере	2.1.1. Инвестирање у пружање туристичких услуга на пољопривредном газдинству		
Опис мјере са оквирним подручјем дјеловања	Мјера подразумијева инвестиције у опремање газдинства: објеката за дегустацију, објеката за смјештај, окућнице и др. Начин реализације мјере подразумијева суфинансирање инвестиционих улагања у омјеру који буду дозвољавале околности и расположива буџетска средства		
Кључни стратешки пројекти	ИНВЕСТИЦИЈЕ У РАЗВОЈ РУРАЛНОГ ТУРИЗМА		
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори	Полазне вриједности	Циљне вриједности
	-Висина инвестираних средстава; -Број регистрованих пружалаца услуга агротуризма.	0КМ 1 регистрован произвођача	250.000КМ 5 регистрованих произвођача
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Пружање услуга руралног туризма на пољопривредном газдинству или развој агротуризма је велика развојна шанса за мала и велика рурална домаћинства да кроз спајање пољопривреде и туризма остваре позитивне ефекте на: укупан доходак газдинства, сигурност прихода у случају елементарних непогода, запошљавање породичне и друге радне снаге, те бољи пласман властитих пољопривредних поризвода. Давање предности или додатних бодова за жене и младе код додјеле средстава подршке остварује се и друштвени ефекат мјере.		
Индикаторна финансијска пројекција према изворима финансирања	Износ: 250.000КМ Извор: општински буџет, Аграрни буџет Републике Српске, ИПА средства (ЕУ4Агри), Средства других међународних организација (ФАО, ИФАД, УСАИД, Свјетска банка и др.), Приватна средства пољопривредних произвођача		
Период спровођења мјере	2023 – 2027.		
Институција одговорна за координацију спровођења мјере	општина Осмаци		
Носиоци спровођења мјере	Општина Осмаци, будућа Туристичка организација, рурална домаћинства		
Циљне групе	Рурална домаћинства		

Веза са стратешким циљем	2. Унапређење квалитета живота у руралном подручју		
Приоритет	2.1. Подршка диверзификацији економских активности у руралним подручјима		
Назив мјере	2.1.2. Инвестирање у промоцију и маркетинг руралног простора и руралних производа		
Опис мјере са оквирним подручјем дјеловања	Мјера би подразумијевала инвестиције у маркетиншку кампању и промотивне активности. У том смислу потребно је инвестирати у програме који могу допринијети промјени имица руралног простора али и изградњи идентитета руралног подручја, те подизању свијести не само становника руралног подручја, већ свих становника општине Осмаци о вриједностима села и сеоских производа.		
Кључни стратешки пројекти	ИНВЕСТИЦИЈЕ У РАЗВОЈ РУРАЛНОГ ТУРИЗМА		
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори	Полазне вриједности	Циљне вриједности
	-Број маркетиншких програма; -Број промотивних активности.	1 манифестација годишње	5 манифестација годишње
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Промотивне и маркетиншке активности могу допринијети мијењању имица села и руралног као мјеста која се често перципирају као заостала, запуштена у мјеста која су пожељна за живот а рурални производи као производи који су пожељи за конзумацију. Унапређен или измијењен имиц руралног подручја општине Осмаци, повећан ниво инвестиција у рурална подручја, повећан квалитет живота руралних становника		
Индикаторна финансијска пројекција према изворима финансирања	Износ: 50.000КМ Извор: општински буџет, Аграрни буџет Републике Српске, ИПА средства (ЕУ4Агри), Средства других међународних организација (ФАО, ИФАД, УСАИД, Свјетска банка и др.), Приватна средства пољопривредних произвођача		
Период спровођења мјере	2023 – 2027.		
Институција одговорна за координацију спровођења мјере	општина Осмаци		
Носиоци спровођења мјере	општина Осмаци, будућа ТО		
Циљне групе	Сви становници руралних подручја		

Веза са стратешким циљем	2. Унапређење квалитета живота у руралном подручју		
Приоритет	2.1. Поддршка диверзификацији економских активности у руралним подручјима		
Назив мјере	2.1.3. Заштита и промоција аутохтоних производа		
Опис мјере са оквирним подручјем дјеловања	Мјера би подразумијевала суфинансирање процеса заштите односно трошкова који се односе на израду Елабората о заштити и анализама које је потребно извршити ради доказивања особина производа.		
Кључни стратешки пројекти	РАЗВОЈ РУРАЛНОГ ТУРИЗМА		
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори	Полазне вриједности	Циљне вриједности
	Број и врста заштићених производа.	0 производа заштићено	1 производ заштићен
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Тржишни стандарди у пољопривреди и прехранбеној индустрији данас су повезани са безбједношћу хране за потрошаче, здравственој исправности хране, те примјени принципа добре пољопривредне, Аутохтони и традиционално произведени производи имају изузетно висок ниво тражње на тржишту, а нарочито туристичком тржишту које је изузетно развијено на подручју општине Осмаци. Међутим, захтјеви тржишта данас условљавају да је квалитет традиционалног производа потврђен заштитним знаком који гарантује његово поријекло, традицију и квалитет, те безбједност производње. Зато су успостављене ознаке квалитета које додјељује Агенција за сигурност хране у случају када се жели заштитити географско поријекло, традиционални углед или рецептура производа, Институт за интелектуално власништво уколико се жели заштитити име производа и друге сертификационе куће у зависности од типа заштите. Ефекат се односи на Унапријеђена тржишности и препознатљивост пољопривредних производа и приходи за пољопривредне произвођаче.		
Индикаторна финансијска пројекција према изворима финансирања	Износ: 25.000КМ Извор: општински буџет, Аграрни буџет Републике Српске, ИПА средства (ЕУ4Агри), Средства других међународних организација (ФАО, ИФАД, УСАИД, Свјетска банка и др.), Приватна средства пољопривредних произвођача		
Период спровођења мјере	2023 – 2027.		
Институција одговорна за координацију спровођења мјере	општина Осмаци		
Носиоци спровођења мјере	општина Осмаци, Удружење пољопривредних произвођача, Пољопривредна задруга		
Циљне групе	произвођачи аутохтоних производа (јагњеће месо и други производи)		

Веза са стратешким циљем	2. Унапређење квалитета живота у руралном подручју		
Приоритет	2.2. Унапређење руралне инфраструктуре и јавних услуга у руралном подручју		
Назив мјере	2.2.1. Поддршка унапређењу расположивости јавних услуга (образовање, здравство, социјална заштита)		
Опис мјере са оквирним подручјем дјеловања	Активности које могу допринијети уравнотеженом руралном и територијалном развоју, чиме би се смањила могућност напуштања руралних подручја и нестанак руралних заједница. Унапређење опреме у школама, опремање вртића, пројекти за социјалну заштиту руралног становништва, нарочито особа старије животне доби и особа које саме живе итд. само су неке могуће пројектне активности. Паметна села могу бити начин за унапређење приступа услугама. Паметна села нису искључиво везана за употребу информационих технологија, већ паметних рјешења за превазилажење изазова с којима се суочава локално становништво. И умјесто да чекају да те изазове рјешава држава, становници се сами организују и уз помоћ подршке из државног или локалног буџета креирају различите производе који доприносе унапређењу квалитета живота локалног становништва. Нпр. то могу бити мобилне амбуланте, учење на даљину, дигиталне платформе за промоцију културног наслеђа, дигиталне платформе за оптимизацију превоза, социјална предузећа, сеоске продавнице и различити хабови за окупљање становника и др.		
Кључни стратешки пројекти	РАЗВОЈ РУРАЛНОГ ТУРИЗМА		
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори	Полазне вриједности	Циљне вриједности
	-Висина инвестираних средстава; -Број и врста инвестиција; -Број корисника јавне услуге;	10.000КМ годишње Сви становници	25.000КМ годишње Сви становници
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Унапређен квалитет живота за становнике у руралном подручју, повећан обухват становника јавним услугама. Усклађивањем пројеката доступности јавних услуга са потребама младих и жена на селу и Израдом студије утицаја на животну средину приликом реализације инфраструктурних пројеката, остварује се свеукупан друштвени ефекат.		
Индикаторна финансијска пројекција према изворима финансирања	Износ: 250.000КМ Извор: општински буџет, Аграрни буџет Републике Српске, ИПА средства (ЕУ4Агри), Средства других међународних организација (ФАО, ИФАД, УСАИД, Свјетска банка и др.), Приватна средства пољопривредних произвођача		
Период спровођења мјере	2023 – 2027.		
Институција одговорна за координацију спровођења мјере	општина Осмаци		
Носиоци спровођења мјере	општина Осмаци		
Циљне групе	Сви становници руралних подручја		

Веза са стратешким циљем	2. Унапређење квалитета живота у руралном подручју		
Приоритет	2.2. Унапређење руралне инфраструктуре и јавних услуга у руралном подручју		
Назив мјере	2.2.2. Подршка унапређењу физичке инфраструктуре у руралном подручју		
Опис мјере са оквирним подручјем дјеловања	И у случају руралне инфраструктуре (пут, вода, телекомуникације и др.) потребна су финансијска средства која превазилазе могућности самог града, ипак је потребно одржати континуитет улагања у развој инфраструктуре јер она представља предуслов за реализацију свих осталих мјера. Осим тога рурална инфраструктура је предуслов за задржавање становништва у руралном подручју, за смањење трошкова живота, бољи и бржи приступ тржишту и лакши приступ јавним услугама. Мјера подразумијева инвестиције у мање или веће инфраструктурне пројекте које Град обично реализује у партнерству са ресорним министарствима или међународним организацијама. У неким случајевима тражи се од становника да партиципирају у финансирању јавне инфраструктуре.		
Кључни стратешки пројекти	РАЗВОЈ РУРАЛНОГ ТУРИЗМА		
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори	Полазне вриједности	Циљне вриједности
	Висина инвестираних средстава	10.000 годишње	25.000 годишње
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Унапређен квалитет живота за становнике у руралном подручју, повећан обухват становника јавним услугама. Усклађивањем пројеката доступности јавних услуга са потребама младих и жена на селу и Израдом студије утицаја на животну средину приликом реализације инфраструктурних пројеката, остварује се свеукупан друштвени ефекат.		
Индикаторна финансијска пројекција према изворима финансирања	Износ: 250.000КМ Извор: општински буџет, Аграрни буџет Републике Српске, ИПА средства (ЕУ4Агри), Средства других међународних организација (ФАО, ИФАД, УСАИД, Свјетска банка и др.), Приватна средства пољопривредних произвођача		
Период спровођења мјере	2023 – 2027.		
Институција одговорна за координацију спровођења мјере	општина Осмаци		
Носиоци спровођења мјере	Општина Осмаци		
Циљне групе	Сви становници руралних подручја		

Веза са стратешким циљем	3. Одрживо управљање природним ресурсима у руралном подручју		
Приоритет	3.1. Заштита природних ресурса		
Назив мјере	3.1.1. Заштита земљишта од различитих облика деградације		
Опис мјере са оквирним подручјем дјеловања	Након утврђивања стања пољопривредног земљишта, гдје се за тим укаже потреба, поребно је провести мјере његове заштите од различитих облика деградације, заштите од унутрашњих и вањских вода и загађења органским и неорганским материјама и ремедијације. Праћење плодности земљишта обављало би се повременим контролама плодности на одабраном узорку, те провођењем мјера поправке плодности земљишта на основу налаза стручних служби. Одговорност над реализацијом ове мјере је на свима: пољопривредни произвођачи, локална самоуправа, ресорно министарство. Успостављање система праћења омогућиће боље управљање овим ресурсом и његово ефикасније искориштавање на корист садашњим и будућим генерацијама.		
Кључни стратешки пројекти	РАЗВОЈ РУРАЛНОГ ТУРИЗМА, РАЗВОЈ ЛАНАЦА ВРИЈЕДНОСТИ		
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори	Полазне вриједности	Циљне вриједности
	Мониторинг деградације	Нема мониторинга	Успостављен мониторинг
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Повећан обим кориштења пољопривредног земљишта; Унапређен квалитет пољопривредног земљишта и смањење површине под утицајем фактора деградације		
Индикаторна финансијска пројекција према изворима финансирања	Износ: 50.000КМ Извор: општински буџет, Аграрни буџет Републике Српске, ИПА средства (ЕУ4Агри), Средства других међународних организација (ФАО, ИФАД, УСАИД, Свјетска банка и др.), Приватна средства пољопривредних произвођача		
Период спровођења мјере	2023 – 2027.		
Институција одговорна за координацију спровођења мјере	општина Осмаци		
Носиоци спровођења мјере	општина Осмаци		
Циљне групе	Сви становници руралних подручја		

Веза са стратешким циљем	3. Одрживо управљање природним ресурсима у руралном подручју		
Приоритет	3.1. Заштита природних ресурса		
Назив мјере	3.1.2. Успостављање тржишта пољопривредним земљиштем		
Опис мјере са оквирним подручјем дјеловања	Упостављање тржишта пољопривредним земљиштем подразумијевало би прво снимање стања: власничка структура, степен кориштења, потреба власника, те креирање базе података понуде и тражње пољопривредног земљишта. Истовремено потребно је од стране надлежних институција активирати законске обавезе власника у односу на одржавање пољопривредног земљишта.		
Кључни стратешки пројекти	РАЗВОЈ РУРАЛНОГ ТУРИЗМА, РАЗВОЈ ЛАНАЦА ВРИЈЕДНОСТИ, СТАРТ-УП ПАКЕТИ ЗА МЛАДЕ И ЖЕНЕ У РУРАЛНОМ ПОДРУЧЈУ		

Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори	Полазне вриједности	Циљне вриједности
	Успостављена база података о пољопривредном земљишту	Нема базе	Успостављена база
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Повећан обим кориштења пољопривредног земљишта;		
Индикаторна финансијска пројекција према изворима финансирања	Износ: 10.000КМ Извор: општински буџет, Аграрни буџет Републике Српске, ИПА средства (ЕУ4Агри), Средства других међународних организација (ФАО, ИФАД, УСАИД, Свјетска банка и др.), Приватна средства пољопривредних произвођача		
Период спровођења мјере	2023 – 2027.		
Институција одговорна за координацију спровођења мјере	општина Осмаци		
Носиоци спровођења мјере	општина Осмаци		
Циљне групе	Сви становници руралних подручја		

Веза са стратешким циљем	3. Одрживо управљање природним ресурсима у руралном подручју		
Приоритет	3.1. Заштита природних ресурса		
Назив мјере	3.1.3. Управљање пољопривредним отпадом		
Опис мјере са оквирним подручјем дјеловања	Пољопривредне активности су извор загађења површинских и подземних вода због употребе природних и вјештачких ђубрива и различитих хемијских материја и биљној о сточарској производњи. Да би се степен тог загађења смањило, прво треба дјеловати превентивно кроз обуке и савјетовање пољопривредних произвођача у организацији пољопривредне савјетодавне службе и на друге начине. Други ниво дјеловања је санкционисање недозвољених пракси, које су прописане законским и подзаконским актима. У сврху превентивног дјеловања потребно је уредити систем одлагања отпада, пољопривредног отпада, животињског отпада, органског и неорганског и свих других врста отпада које завршава у руралном подручју и које утиче на загађење земљишта и осталих природних ресурса.		
Кључни стратешки пројекти	РАЗВОЈ РУРАЛНОГ ТУРИЗМА, РАЗВОЈ ЛАНАЦА ВРИЈЕДНОСТИ, СТАРТ-УП ПАКЕТИ ЗА МЛАДЕ И ЖЕНЕ У РУРАЛНОМ ПОДРУЧЈУ		
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори	Полазне вриједности	Циљне вриједности
	Успостављена одлагалишта Проведена обука Израђен приручник	0 одлагалишта 0 произвођача прошло обуку 0 приручника	3 одлагалишта 50 произвођача 1 приручник
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Повећан обим кориштења пољопривредног земљишта; Унапређен квалитет пољопривредног земљишта и смањење површине под утицајем фактора деградације. Одрживо кориштење инфраструктуре и воде као ресурса. Очуван квалитет наводњаваног земљишта		
Индикаторна финансијска пројекција према изворима финансирања	Износ: 50.000КМ Извор: општински буџет, Аграрни буџет Републике Српске, ИПА средства (ЕУ4Агри), Средства других међународних организација (ФАО, ИФАД, УСАИД, Свјетска банка и др.), Приватна средства пољопривредних произвођача		
Период спровођења мјере	2023 – 2027.		
Институција одговорна за координацију спровођења мјере	општина Осмаци		
Носиоци спровођења мјере	општина Осмаци		
Циљне групе	Сви становници руралних подручја		

Веза са стратешким циљем	3. Одрживо управљање природним ресурсима у руралном подручју		
Приоритет	3.1. Заштита природних ресурса		
Назив мјере	3.1.4. Подршка органској производњи		
Опис мјере са оквирним подручјем дјеловања	Подручје општине Осмаци има одличне природне услове за развој органске производње у погледу релативно добро очуване пољопривредне околине, површина нетакнутог земљишта и воде која није онечишћена, што представља значајне предуслове за развој ове врсте производње. С друге стране, постоји све већи ниво свијести потрошача о значају здраве исхране и нарастајући тренд потражње за природним, органски узгојеним агро-прехранбеним производима. С обзиром на све већи значај органске производње и све већу потражњу за органским производима, неопходно је створити одрживи систем за такву производњу. Финансијска подршка ће се пружити пољопривредним произвођачима и прерађивачима који желе постати органски произвођачи како би им се помогло сносити трошкове сертификарања и у малим инвестицијама.		
Кључни стратешки пројекти	РАЗВОЈ РУРАЛНОГ ТУРИЗМА, РАЗВОЈ ЛАНАЦА ВРИЈЕДНОСТИ, СТАРТ-УП ПАКЕТИ ЗА МЛАДЕ И ЖЕНЕ У РУРАЛНОМ ПОДРУЧЈУ		
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори	Полазне вриједности	Циљне вриједности
	-Висина подршке; -Број произвођача који су остварили подршку; -Број сертификата који су додијелиени;	Подршка само из републичког буџета	Уведена финансијска подршка 5 сертификованих произвођача

	-Број сертифицираних производа;		
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Директна корист за питања заштите животне средине. Давањем предности младима и женама на селу код остваривања права на подршку остварује се шири друштвени ефекат.		
Индикаторна финансијска пројекција према изворима финансирања	Износ: 100.000КМ Извор: општински буџет, Аграрни буџет Републике Српске, ИПА средства (ЕУ4Агри), Средства других међународних организација (ФАО, ИФАД, УСАИД, Свјетска банка и др.), Приватна средства пољопривредних произвођача		
Период спровођења мјере	2023 – 2027.		
Институција одговорна за координацију спровођења мјере	општина Осмаци		
Носиоци спровођења мјере	општина Осмаци, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде		
Циљне групе	Пољопривредни произвођачи регистровани у Регистру пољопривредних газдинстава		

Вежа са стратешким циљем	3. Одрживо управљање природним ресурсима у руралном подручју		
Приоритет	3.1. Заштита природних ресурса		
Назив мјере	3.1.5. Идентификација и заштита биљних и животињских генетичких ресурса		
Опис мјере са оквирним подручјем дјеловања	Угрожене врсте биљака и расе животиња треба заштити и очувати у складу са посебним програмима ин ситу надзора и заштите. Треба заштити станишта дивљих животиња и биљака кроз примјену пољопривредних пракси који то обезбјеђују. Комбиновањем средстава из различитих извора треба наставити са истраживањима карактеризације и инвентаризације изворних и заштићених раса домаћих животиња и одржавање домаће банке биљних гена и успостављање банке гена домаћих животиња. Реализација мјере би подразумијевала успостављање сарадње између општине, ресорног министарства и Института за генетичке ресурсе Републике Српске, те других институција.		
Кључни стратешки пројекти	РАЗВОЈ РУРАЛНОГ ТУРИЗМА, РАЗВОЈ ЛАНАЦА ВРИЈЕДНОСТИ, СТАРТ-УП ПАКЕТИ ЗА МЛАДЕ И ЖЕНЕ У РУРАЛНОМ ПОДРУЧЈУ		
Индикатори за праћење резултата мјере	Индикатори	Полазне вриједности	Циљне вриједности
	Број идентификованих биљних и животињских врста/раса које су ушле у програм заштите	0 врста	2 врсте или групе ушле у програм заштите
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Заштићен генетички фонд биљних и животињских врста са подручја Општине Осмаци		
Индикативна финансијска пројекција према изворима финансирања	Износ: 20.000КМ Извор: општински буџет, Аграрни буџет Републике Српске, ИПА средства (ЕУ4Агри), Средства других међународних организација (ФАО, ИФАД, УСАИД, Свјетска банка и др.), Приватна средства пољопривредних произвођача		
Период спровођења мјере	2023 – 2027.		
Институција одговорна за координацију спровођења мјере	општина Осмаци		
Носиоци спровођења мјере	општина Осмаци, МПШВ, Институт за генетичке ресурсе		
Циљне групе	Сви становници руралних подручја		

Прилог 3. План вредновања стратешког документа

Назив стратешког документа	Стратегија пољопривреде и руралног развоја општине Осмаци 2023-2027 година
Ознака врсте вредновања	Израда Годишњег извјештаја о реализацији стратегије развоја, његово усвајање и објављивање
Предмет и циљ вредновања	мониторинг праћења реализације мјера по циљевима и приоритетима евалуација ефеката реализације мјера по циљевима и приоритетима
Преглед предвиђених критерија вредновања са питањима, те планираних метода које ће се користити у поступку вредновања	Критерији: полазне и крајње вриједности индикатора по мјерама, циљевима и приоритетима Методе: примарни извори података: анкете и интервјуи секундарни извори података добијени на службени захтјев од званичних институција
Листа доступних и предвиђених извора података за спровођење поступка вредновања	Званични извјештајни градских служби и јавних институција те међународних организација Републички завод за статистику Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске Агенција за посредничке, информатичке и финансијске услуге
Временски оквир спровођења поступка вредновања	- календарска година за годишње извјештаје, - 2023-2025 за средњорочни преглед - 2027 за оцјену крајњих ефеката

Индикативни буџет за спровођење поступка вредновања (трошкови вањских лица који спроводе вредновање И евентуално трошкови осигуравања доступности одређених података)	- 2.000КМ на годишњем нивоу
---	-----------------------------

Прилог 4. Анализа селектованих ланаца вриједности

Анализа ланца вриједности: Производња и дистрибуција малине у Осмацима

1. Увод

Као и у већем дијелу Републике Српске, и на подручју општине Осмаци посљедњих година је присутно значајно повећање нових насада јагодичастог и бобичастог воћа. Ово је резултат стања на тржишту, доступне радне снаге, времена до остваривања прве добити од покретања производње, те домаће подршке и захваљујући међународним пројектима. Осмаци имају компаративне предности за узгој малине, посебно када је ријеч о природним предусловима. Приходи од малине имају значај и што се тиче унапређења социјалног статуса свих учесника овог ланца вриједности, посебно малих пољопривредника.

2. Кратак преглед тренутног стања

Узгој малине на подручју општине Осмаци је препознат као једна од конкурентних производњи са годишњом производњом од око 22 t те приносима од 5-7 t/ha. На подручју Општине има око 15 произвођача од чега су 50% мушкарци, 40% жене и 10% млади. Укупне површине под малином су око 6 ha, с тим да је власништво једног произвођача 2,3 ha, тако да је просјечна површина код осталих произвођача око 0,26 ha. Вриједност ове производње је око 200.000,00 КМ.

3. Природни услови

Осмаци и околина имају одлике умјерено континенталне климе и природни услови погодују узгоју малине. Познато је да производњи и узгоју малина највише одговара надморска висина од 400 до 800 метара. У вези са тим, најнижа тачка општине износи 250 m и налази се на мјесту гдје ријека Спреча, која одводи највећи дио територије општине Осмаци, напушта територију општине. Највиша тачка је брдо Шушњари у југозападном дијелу општине са надморском висином од 729 m.n.v.. Шумовитост општине Осмаци износи 47,36%, а остатак представљају пољопривредне површине, ливаде и пашњаци, те насеља. Општина Осмаци посједује квалитетно земљиште за производњу малине (оптимална рН вриједност) у већем подручју Општине.

4. Учесници ланца вриједности

Главни актери који учествују о организацији ове производње су:

Произвођачи: У Општини Осмаци има 15 малих произвођача малине, од чега 8 чине мушкарци, 6 жене и два су млада произвођача. Постоји интерес код већине произвођача за ширење производње. Просјечне површине под малином по пољопривредном газдинству су мале, са просјечном величином малињака од 2.600 m², са изузетком једног произвођача који има 2 ha и у власништву је предузећа из сусједног града, Зворника и послује по принципима органске производње.

Откупљивачи: Постоје двије хладњаче у сусједним општинама капацитета преко 1.000 тона. Откуп се врши свакодневно у току сезоне и откупљивач преузима малину на газдинствима.

Кластер: Општина Осмаци је члан Семберија-Мајевица-Бирач кластера. Имају значајну улогу у припреми, координацији и имплементацији пројеката из области пољопривреде.

Локална и републичка администрација. Ту су: општинска служба, у којима Одјељење за привреду, финансије и друштвене дјелатности и Одсек за управљање локалним развојем могу пружити значајну подршку у смислу руралног развоја. У локалној администрацији имају запослена два агронома. Ту је и Ресор за пружање стручних услуга Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске, са сједиштем у Бијељини за ово подручје, а који има 7 запослених агронома.

Дистрибутери инпута. Пољопривредне апотеке, дистрибутери пољопривредних машина и опреме која се користи у малињаку са сједиштем у Општини Осмаци и околним општинама.

5. Потражња, маркетинг и дистрибутивни канали

Искуство произвођача, потражња на тржишту, откупни капацитети и подршка надлежних органа могу обезбиједити одрживост и даљи развој овог ланца вриједности. Осмаци имају и компаративну предност, по питању локације, јер се налазе недалеко од већих општина и градова у Српској и Федерацији (Зворник, Бијељина, Тузла, Живинице), што је значајно за пласман производа. Проблем може више бити међународног карактера, тј. ако дође до поремећаја на европском или ширем тржишту, јер се значајна количина малине извози са ових простора, а домаће тржиште нема капацитета да апсорбује само сву производњу. Недостају и капацитети за прераду. Хладњаче за малину нису на подручју општине, тако да су Осмаци у суштини произвођач сировине.

6. Конкуренти

Малина се узгаја у региону, како у Републици Српској, Федерацији БиХ, тако и у сусједној Србији. Кад је у питању цијена, посебно су конкурентни већи произвођачи из Србије. Цијена је мање више иста за све, те

малинари у Осмацима могу бити конкурентни превасходно кроз учешће 1. класе малина у укупно продатим количинама и кроз стварање неких нових производа са додатом вриједношћу.

7. Додата вриједност и могућности за диверсификацију

У овом примјеру узет је засад у другој години, са очекиваном производњом од 7 тона/хектар.

Ставка	Јединица	Количина	Цијена (КМ)	Укупна вриједност (КМ)
		(1)	(2)	(1)*(2)
Производни трошкови (прскање, фрезање, пљевљење, ђубрење, наводњавање, кошење)	ha	процјена	-	6.135
Радна снага – берба, резидба, везивање и затезање	дан	232	60	13.920
Директни трошкови на 1 ha				20.055
Паковање (директна продаја)	Паковање 0,3	2000	0,25	500
Трошкови превоза (процјена)	км	500	0,5 КМ	250
Трошкови маркетинга				250
Укупни трошкови по ha				21.055
Производња kg по ha				7.000
Трошкови по kg				3,01

Процјењени приноси малине су 7 тона, што представља просјек пријављене производње на подручју општине. У ланцу вриједности производње малине узета су у обзир два начина продаје. Продаја откупљивачима и продаја на тржишту у организацији произвођача. Просјечна откупна цијена према откупљивачу је 5 КМ, а продаја у организацији произвођача 7,5 КМ. По цијени од 7,5 КМ је продао 600 kg. За очекивати је да би повећање приноса по јединици површине смањило трошкове по kg произведене малине, те би се и исплативост производње повећала.

Табела 2. Додата вриједност у производњи малине

Ставка	Произвођач	Дистрибутер
Цијена за откупљивача (КМ/kg)	5	6,2
Цијена у организацији произвођача (КМ/kg) цца 600 kg продате малине	7,5	Није релевантно
Директни трошкови (КМ/kg)	3,01	0,25
Бруто маржа (КМ/kg)	2,5 – 4,5	1,2
Бруто маржа (% од цијене)	40-60	19,35

Малина укључује значајан број различитих субјеката, који се појављују или у процесу производње или у процесу дистрибуције готовог производа. С тога, јесте интересантна за економске активности на селу и треба имати адекватну подршку. Разматрана цијена је била везана за 2022. годину када су исте биле значајно више у односу на претходне године. Ипак, не моћемо говорити о високим зарадама. Наиме, ријеч је о малим парцелама површине у просјеку од 2,6 дунума, што подразумијева годишњу добит од 6.605,00 КМ. То упућује да малинар у Осмацима може зарадити тек 5,4 просјечне нето плате у Српској односно 3,5 бруто плата (РЗС, јануар 2023, нето плата 1217 КМ, бруто, 1845 КМ). Управо због тога, неопходно је размишљати о преради малине на локалном односно регионалном нивоу, како би се ублажио утицај наглих осцилација цијене свјеже односно замрзнуте малине на све учеснике ланца вриједности.

8. Производња малине

Када говоримо о узгоју малине, има више операција које треба да обавимо у току године и које захтијевају како доступну, тако и обучену радну снагу, одговарајуће инпуте (ђубриво, заштитна средства) и механизацију. С тим у вези разликујемо најмање сљедеће операције у току једне производне године већ подигнутог малињака: резидба, везивање и затезање жице, прво прскање, фрезање, друго прскање, пљевљење + фрезање, три фолијарна ђубрења, треће прскање и четврто ђубрење, наводњавање, кошење, берба и четврто прскање.

У овом ланцу вриједности можемо разликовати 3 нивоа технологија које се користе у току формирања производа. А то су:

- I. Технологије у оквиру примарне производње. Углавном стандардне за узгој малине у нашим крајевима, са свим инпутима дјелимично доступним и у Осмацима или сусједним општинама, уз „хроничан“ недостатак квалитетног и сертификованог садног материјала.
- II. Технологије прераде - Основни ниво, замрзавање малина - једноставне и доступне технологије.

- III. Технологија прераде - на нивоу кућне радиности (производња сокова, џемова, ликера), лако доступне технологије и познати рецепти, али нису искоришћене у потпуности.

9. Процјена потреба за жене пољопривреднице и предузетнице

Унапређење прихода од продаје малине, има непосредан утицај и на социјални статус ангажованих појединаца и породица. Први се огледа кроз повећање прихода и могућности учесника овог ланца вриједности. Са друге стране, повећање интеракција између учесника (произвођач, дистрибутери инпута, савјетодавци, удружење, оккупљивачи, HoReCa, сајмови и слична дешавања) омогућује боље укључивање свих слојева друштва. И у једном и другом, жене могу играти значајну улогу, како актери у ланцу вриједности, те у смислу управљања процесима.

Жене се могу укључити без значајних потешкоћа у скоро све дијелове овог ланца. Ипак, мали број жена активно учествује на обукама, те их је потребно више укључивати у обуке и друге видове унапређења знања и вјештина и уопште јачања жена на селу. Такође, потребно је жене активније укључити у рад организација цивилног друштва у области ланца вриједности, јер су скоро у потпуности неактивне.

Такође већина жена које су данас укључене у производњу малине нису запослене и најчешће имају осигурање преко газдинства. Када оду у пензију немају примања (осим ако су имали 4 или више деце), до смрти мушког члана породице. Тада добијају такозвану породичну пензију. Због тога би у будућности било потребно подржати неки „нижи“ ниво регистрације производње, који би обезбедио боље осигурање и одређена примања у пензији. Овај приступ би такође помогао млађим женама да одлуче да остану живјети у руралним подручјима.

Када је у питању развој предузетништва, у новом правилнику о подстицајима за развој пољопривреде и села у Републици Српској предвиђене су веће границе подршке регистрованим предузетницима, а то може бити додатни стимуланс за отварање микро и малих предузећа у руралним подручјима. Међутим, неопходно је пружити обуке женама које одлуче да региструју своје пословање на овај начин. С тога би било добро да локална администрација одреди службеника или службу, која ће бити намијењена управо за подршку унапређења предузетништва међу женама.

10. Изазови и могућности развоја ланца вриједности

Изазови

Еколошки. Производња малине, кроз употребу заштитних средстава, може негативно утицати на животну средину, квалитет живота људи који живе у непосредној близини производних парцела, те на квалитет воде за потребе људи или животиња. Посебно може имати утицај на пчеларе.

Старење становништва и миграција младих. Општина Осмаци се посљедњих година сусреће са миграцијом становништва из руралних подручја, што има утицај на укупан економски биланс општине. У руралним подручјима општине, најчешће занимање је пољопривреда. С обзиром да је ријеч о углавном уситњеним посједима, и са гледишта величине газдинства, али и величине обрадивих парцела, битно је изабрати за пољопривреднике исплатив модел ангажмана на селу. У том контексту ако један од модела за очување становништва у руралним и забаченим подручјима општине предложена је производња малине.

Нови производ. Тренутно највећи дио малине завршава процес производње на линији за замрзавање. Мањи дио на нивоу кућне радиности (производња сокова, џемова, ликера), што су углавном лако доступне технологије и познати рецепти. Овако „скучен“ ниво производње и прераде оставља производњу доста рањивом, посебно у ситуацијама као што је била 2022. година када је на почетку продаје цијена била висока, а онда није више било потражње на тржишту.

Могућности

Економски: значајан извор прихода за произвођаче, производња је сезонска (у зависности љетње или зимске сорте) – допунска дјелатност, могућност укључивања великог броја учесника отвара мјеста за нове произвођаче.

Социјални: узгој малине и продаја на локалном нивоу, како свјеже, тако и прерађевина малине већ има своју улогу на унапређењу социјалног статуса произвођача. Овај ланац вриједности повезује значајан број учесника и у сеоском и урбаном простору, путем организације манифестација, промоција или других туристичких активности.

Еколошки: низак утицај на околину мали произвођачи - нема концентрације производње, природни услови одговарају узгоју малине.

Унапређење нивоа технологија у производњи малине. С тога треба уважити могућности производње производа са додатом вриједношћу, као што су нпр. смјесе за сладолед, пуњења за штрудле и готови производи, замрзнуте штрудле припремљене за печење за кућну употребу и/или сладолед за HoReCa и трговине. Уколико нема капацитета за развој ове прераде на подручју Осмака, можда је потребно размислити и сарадњи са прерађивачима из сусједних односно ближих општина (Зворник, Братунац, Бијељина...).

Угоститељско - туристички потенцијали. Велики значај за укупне економске активности у Осмацима има и близина Зворника, Бијељине, Тузле и других градова који имају велики број туристичких објеката у којима малина може бити пласирана. Међутим потребна је боља сарадња између заинтересованих страна,

те одређена улагања како би се купцима могао испоручивати производ који одговара потребама угоститељско-туристичког сектора.

Производња компоста. Остаци од резидбе малине се могу користити као извор органске материје за прављење компоста тј. „зеленог“ ђубрива. Остаци резидбе малине су богати угљеником, што их чини одличним извором материјала за компостирање. Да бисте користили остатке резидбе малине за компост или стајњак, треба их самљети или исјецкати на мале комаде како би се убрзао процес распадања. Овако добијен материјал се затим може мијешати са другим органским материјалима као што су лишће, покошена трава и отпад од хране. Важно је осигурати да је гомила компоста или стајњак правилно избалансирана мјешавином материјала богатих угљеником и азотом. Додавање материјала богатих азотом као што је стајњак може се помоћи да се убрза процес разлагања и да се добије квалитетнији компост. Све у свему, коришћење резидбе малине за компост је одличан начин да се смањи отпад и створи вриједан извор органске материје који се може користити за побољшање плодности земљишта и раст биљака.

11. Закључци и препоруке

Постоји више елемената који су предуслови за стварање снажног ланца вриједности у производњи малине у Осмацима, и то:

- Са свим учесницима ланца вриједности радити на промоцији малине из Осмака и заинтересовати дистрибутере сертификованог садног материјала за ово подручје,
- Формирати Задругу или ревитализовати постојеће Удружење те размислити о формирању фонда који би обезбиједио надокнаду или дјелимичну губитака у годинама са нижом откупном цијеном или у случају елементарних непогода,
- Подржати развој мини прераде на газдинству
- Мотивисати младе да се укључе у производњу, преваходно кроз подршку инвестицијама,
- Подржати унапређење канала дистрибуције, укључујући складишне капацитете и транспортна средства,
- Унаприједити подршку за набавку средстава за рад женама и додатном запослењу поред пољопривреде и
- Унаприједити сарадњу са пчеларима у вези информисања пчелара о терминима употребе средстава за заштиту (вибер групе, локални радио и слично).

Анализа ланца вриједности производње меда у Осмацима

1. Увод

Пчеларска производња представља добар извор прихода за један број пољопривредних газдинстава у Осмацима. Основа производње се заснива на производњи меда. У мањем броју случајева производе се други пчеларски производи, као што су полен, прополис, матична млијеч и други.

2. Кратак преглед тренутног стања

На подручју општине има 10 произвођача меда, са укупно 300 друштава и са просјечном годишњом производњом од 3.000 kg меда односно око 10 kg/друштво, вриједности око 60.000,00 KM. Недостатак пчеларства у Осмацима јесте што не постоји активно Удружење пчелара, што представља ограничење када је ријеч о коришћењу различитих фондова, одржавању едукација и слично.

3. Природни услови

У структури пољопривредних површина превадавају природни травњаци, природне ливаде 2.236,44 ha. Оранице у укупном пољопривредном земљишту партиципирају са 826,65 ha или са 25%, док је укупна воћарска производња смјештена у 234,22 ha или 7%. Највиша тачка је брдо Шушњари у југозападном дијелу општине са надморском висином од 729 m. Шумовитост општине Осмаци износи 47,36%, а остатак представљају пољопривредне површине, ливаде и пашњаци, те насеља. На основу наведеног, може се закључити да у Осмацима постоје релативно добри природни услови за производњу меда.

4. Учесници ланца вриједности

Главни актери који учествују о организацији ове производње су:

Пчелари - произвођачи. Пчеларску производњу у овој општини представљају 10 регистрованих пчелара. Тренутно сваки пчелар потпуно самостално наступа на тржишту, то јест организује продају производа и куповину инпута пчеларске производње.

Кластер: Општина Осмаци је члан Семберија-Мајевица-Бирач кластера. Имају значајну улогу у припреми, координацији и имплементацији пројеката из области пољопривреде.

Дистрибутери инпута: производња односно продаја пчеларске опреме, погача, сатних основа, алата, опреме за вртање и прераду меда, центрифуге и опрема за рафинирање меда, литературе и амбалаже за мед.

5. Потражња, маркетинг и дистрибутивни канали

Када је ријеч о актуелним каналима продаје, тренутно се највећи дио меда продаје на газдинству или на локалној пијаци на граници са Федерацијом. Ради се углавном о познатим купцима, а неријетко је један

дио производа унапријед договорен односно продан. Мањи дио се продаје на догађајима или „случајним“ купцима. Ипак, пчеларство је специфичан облик пољопривреде, који подразумева висок ниво самосталности пчелара, какав је често и наступ на тржишту. Велика потражња, дуготрајност и широка палета финалних производа основни су услови за то. Међутим, посљедњих година пчелари имају све мање времена да се баве тржиштем. Такође, ни породице пчелара више нису велике, тако да газдинства ријетко имају капацитета да неке чланове породица „задуже“ за производњу, а друге за продају. Наиме, климатске промјене, које су интензивирале номадско пчеларство, повећале су обим радних операција, те самим тим ускратиле вријеме за промотивне и тржишне активности пчелара. Истовремено, као посљедицу временских прилика евидентан је изостанак најважнијих медоносних паша, при чему се обим пчелињих производа, а самим тим и прихода за пчеларе драстично смањило у посљедњим годинама.

С тога један од модела продаје може бити продаја преко заједничког дистрибутера, а који ће имати у улогу набавке инпута, уз евентуалну кредитну подршку или могућност да пчелар оно што је набавио плаћа путем производа који пласира. На овај начин са једне стране, тржишту се нуди стандардизован мед и друге пчелињи производи, познатог поријекла и са неким принципом слједивости. С друге стране, олакшава се пласман производа и пчелару се оставља вријеме да се у потпуности посвети својој производњи. Ипак, препорука је да и даље једним дијелом пчелар остане укључен у комуникацију са тржиштем, како због информација и захтјевима тржишта, тако и због праћења развоја цијена и инпута и производа.

6. Конкуренти

С обзиром на веома мали број произвођача, за опет широко подручју, те релативно велико тржиште (Тузла, Живинице, Зворник, Бијељина..), за сада нема озбиљне конкуренције са домаћег тржишта када говоримо о правом меду. Проблем представљају ниске цијене увозног меда у тржним центрима, а који је упитног квалитета. Такође, проблем је и мед који се продаје поред пута (посебно на траси Тузла-Сарајево), а који у доста случајева није чист мед. Тај мед иде са нижом цијеном и онда реална цијена меда буде висока за купце.

7. Додата вриједност и могућности за диверсификацију

У сљедећој табели представљена је добит пчелара који има 30 кошница, односно минимум који осигурава добијање подршке од Министарства.

Табела 1. исплативост производње меда са 30 кошница

ПРИХОД	Количина	Јединица мјере	Цијена/ јед. мјере	Укупно КМ
Мед	10,0	kg	20,0	6.000,0
Прополис	0,12	kg	100,0	360,0
Подстицај по друштву	30	друштво	12	360,0
Укупан приход				6.720,0
Варијабилни трошкови				
Шећер:				20
Шећерне погаче:				14
Оксална киселина:				5
Амбалажа:				10
Амортизација по кошници (укључујући опрему):				12,5
Остали трошкови (укључујући брендирање):				10
Трошкови радне снаге по друштву				25
Варијабилни трошкови по друштву				96,50
Укупно - варијабилни трошкови				2.895,0
Добит				3.825,0
Цијена коштања производње/ kg				9,7

Као што се види из наведене табеле, са 30 кошница из производње пчелар може зарадити цца 4 просјечне нето плате у Српској односно 2,5 бруто плата (РЗС, јануар 2023, нето плата 1217 КМ, бруто, 1845 КМ) што упућује или на потребу повећања броја кошница или додатно запослење.

Иако се највећи дио произведеног меда прода на прагу, односно прода га сам произвођач, један дио меда иде и преко трећих лица. У том случају, препродавачу се на количину даје одређени попуст на цијену, који најчешће износи 10%. На основу тога је израчуната калкулација која је представљена у табели број 2:

Табела 2. Додата вриједност за мед и прополис

Ставка	Произвођач	Продајна цијена/ Дистрибутор
Цијена (КМ/kg)	18	25

Директни трошкови (КМ/kg)	9,65	N/A
Бруто маржа (КМ/kg)	8,35	7
Бруто маржа (% од цијене)	46,39	28,00

Већ је раније дискутовано, да пчелари у Осмацима тек у мањој мјери продају мед путем других канала продаје, те је представљена калкулација у табели 2, више оријентациона.

8. Производња меда и технологије

Као и у другим срединама у Републици Српској, односно Босни и Херцеговини, између 80 и 90% кошница је ЛР тип. У структури овог ланца вриједности је и даље са преко 80% мед, иако пчеларство у нашим крајевима, па тако и у Осмацима има потенцијал за ширу палету производа, гдје су: полен, матична млијеч, прополис, восак, матице и ројеви, те апитерапија тј. апи коморе.

У овом ланцу вриједности можемо разликовати 4 нивоа технологија које се користе у току формирања производа. А то су:

- I. Технологије у оквиру примарне производње. Ријеч је о производњи меда, прополиса и полена, а након тога вртању и паковању меда и осталих производа. То је најчешћи ниво производње меда који је тренутно развијен у Осмацима.
- II. Технологија вишег нивоа производње. Производња матичне млијечи и пчелињег отрова и других производа (на бази пчелињих производа). Дјелимично искоришћене и за очекивати је да ће са развојем производње бити и више у употреби.
- III. Технологије у производњи полупроизвода – инпута пчеларске производње. Производње сатних основа, кошница, заштитна средства, жица за утапање сатних основа и друго. Недовољно искоришћене и постоји интерес локалних пчелара за развојем ове производње, превасходно због понекад упитног квалитета инпута и одређених састојака у сатним основама које добијају, а који утичу на квалитет меда и могу угрозити здравље корисника (парафин).
- IV. Напредне технологије - укључује метеостанице, прогнозне системе, транспортна средства и дигиталне ваге. Технологије доступне или дјелимично доступне, али нису довољно искоришћене на простору Осмака, а свакако због климатских промјена и повећања потреба за пашом, требају се чешће користити.

9. Процјена потреба за жене пољопривреднице и предузетнице

Жене су уопштено слабо укључене у овај ланац вриједности. Тек је мањи број жена које су активне у истом, најчешће у оквиру газдинства, гдје помажу мушким члановима породице у пословима. Жене се могу укључити у производњу додатних производа од из пчеларске производње укључујући и козметику, те можда у раду „будућег“ погона за прераду воска и израду сатних основа.

Када је у питању развој предузетништва, у новом правилнику о подстицајима за развој пољопривреде и села у Републици Српској предвиђене су веће границе подршке регистрованим предузетницима, а то може бити додатни стимуланс за отварање микро и малих предузећа у руралним подручјима. Међутим, неопходно је пружити обуке женама које одлуче да региструју своје пословање на овај начин. С тога би било добро да локална администрација одреди службеника или службу, која ће бити намијењена управо за подршку унапређења предузетништва међу женама које су укључене у производњу меда.

10. Изазови и могућности развоја ланца вриједности

Изазови

Уједначен квалитет производње: Када говоримо о овоме, најчешће се мисли на мјешани мед и његов пласман путем трговачких ланаца. Ово питање остаје дискутабилно, прије свега због још увијек заиста високе независности произвођача меда у Осмацима и може се рећи обезбјеђеног пласмана меда са једне стране, те ограничених количина, са друге. Даље, цијена у трговачким ланцима је најчешће нижа у односу на цијену меда који се прода на газдинству, те је то такође један од разлога слабије мотивације пчелара за удруживање у смислу обједињене прераде меда и паковања по истим брендом и заједнички наступ на тржишту.

Проширење плате производа: Проширивање палете производа (матична млијеч, полен, прополис, пчелињи отров, козметика...) и услуга кроз апитерапију и апитуризам на пчеларским газдинствима многим пчеларима осигурало би додатни извор прихода. Међутим, неопходне су и одређене инвестиције, али и укључивање других учесника у овом ланцу вриједности, како би се и прије инвестиције и почетка производње односно пружања услуга потребно истражити тржиште.

Старење становништва и миграција младих. Све више младих напушта ове просторе, што директно утиче на број радно способног становништва. С тим у вези, унапређење прихода из пчеларства кроз или повећање обима производње или број производа или и једно и друго, могло би утицати на повећање интереса младих за останак на селу.

Могућности

Развој туризма на подручју. Продаја производа непосредно туристима у мањим паковањима може донијети већу зараду. У ширем региону се посљедњих неколико година повећава број туриста (ријека Дрина, Романија, Семберија, Тузла), што представља добро тржиште за производе који носе тај потенцијал здраве хране, као што су производи од меда.

11. Закључци и препорука

Пчеларска производња има одређене предуслове за развој у овој Општини, али је неопходно унаприједити неке од елемената производње:

- Потребно би било додатно ојачати мање произвођаче, тако да дођу на 50+ кошница, а како би могли користити и подстицаје са Републичког нивоа.
- Једна од могућности за унапређење производње меда у Осмацима јесте и формирање опште пољопривредне задруге, гдје би једна од секција била намјењена пчеларима.
- Потребно је припремити пројекте за набавку превозних средстава за пчеле и искористити све релевантне фондове за ове намјене.
- Подржати модернизацију производње кроз набавку и имплементацију дигиталних вага и развој и набавку метео-прогнозних система.
- Подржати проширење производне палете (полен, матична млијеч, прополис, восак, матице и ројеви, те апитерапија односно апи коморе).

ПОПИС ЛИТЕРАТУРЕ:

- АНКЕТА О БУЏЕТУ ДОМАЋИНСТВА, Република Српска, Завод за статистику, Бања Лука, 2021.
- Градови и општине Републике Српске, Република Српска, Завод за статистику, Бања Лука, 2021.
- ДЕМОГРАФСКА СТАТИСТИКА, 2021, Друго, допуњено издање, Република Српска, Завод за статистику, СТАТИСТИЧКИ БИЛТЕН, Бања Лука, 2021.
- Евиденција категорисаних објеката, Министарство трговине и туризма Републике Српске, 2022.
- ЕКОНОМСКИ РАЧУНИ И ЦЕНЕ ЗА ПОЉОПРИВРЕДУ, 2021, СТАТИСТИЧКИ БИЛТЕН, Република Српска, Завод за статистику, Бања Лука, 2021
- ЕКОНОМСКИ РАЧУНИ И ЦИЈЕНЕ ЗА ПОЉОПРИВРЕДУ, Република Српска, Завод за статистику, СТАТИСТИЧКИ БИЛТЕН, Бања Лука, 2022.
- Попис 2013, Завод за статистику Босне и Херцеговине, www.statistica.ba
- ПРАВИЛНИК О УСЛОВИМА И НАЧИНУ ОСТВАРИВАЊА НОВЧАНИХ ПОДСТИЦАЈА ЗА РАЗВОЈ ПОЉОПРИВРЕДЕ НА ПОДРУЧЈУ ОПШТИНЕ ОСМАЦИ ЗА 2022. ГОДИНУ
- СПИСАК СТАНОВНИШТВА, ДОМАЋИНСТВА И СТАНОВА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ 2013. ГОДИНЕ, РЕЗУЛТАТИ ПОПИСА, ГРАДОВИ, ОПШТИНЕ, НАСЕЉЕНА МЈЕСТА, Република Српска, Завод за статистику, Бања Лука, 2021.
- СТРАТЕГИЈА И АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ЗАШТИТУ БИОДИВЕРЗИТЕТА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ (2015-2020), Оперативна контакт особа за Глобал Енвиронмент Фацитити: Министарство вањске трговине и економских односа Босне и Херцеговине, децембар 2014.
- СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ОПШТИНЕ ОСМАЦИ 2021.-2027. ГОДИНЕ, Стратешка платформа, Радна верзија, Децембар, 2021. године
- СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ПОЉОПРИВРЕДЕ И РУРАЛНИХ ПОДРУЧЈА РЕПУБЛИКА СРПСКА 2021–2027. Година, Влада Републике Српске Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Република Српска, јун 2021.
- СТРАТЕШКИ ПЛАН РУРАЛНОГ РАЗВОЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ (2018-2021) - Оквирни документ, Министарство вањске трговине и економских односа, Сарајево, 2018. год.
- УРЕДБА О СТРАТЕШКИМ ДОКУМЕНТИМА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ, Службени гласник Републике Српске, број 94/2021.